

En rapport om hur invånarna i landet Laxå upplever livskvalitet

Författare: Linda Wallgren, projektledare

Ledningsgrupp: Harry Lundin, Hans Traav, Tomas Dahlberg, Jessica Vidberg, Annika Karlsson
Juliussen, Linda Wallgren

Politisk styrgrupp: Bo Rudolfsson (KD), Paul Särholm (C), Kenth Gustafsson (S), Clara
Ericson (V)

Livskvalitet är mått på livsvärden som inte mäts med pengar till exempel god miljö, gemenskap och tillgång till kultur. (Svensk ordbok)

Sammanfattning

Under ett års tid har det pågått intervjuer med kommuninvånare i Laxå kommun under rubrikerna: "Vad innebär ett gott liv för dig?" och "vad uppskattar du mest med att bo i landet Laxå?". Projektets syfte har handlat om en kvantitativ intervjustudie med begreppet livskvalitet i Laxå kommun som det bärande temat.

Som projektets huvudsakliga metod har projektledaren använt en semistrukturerad temaintervju där man med hjälp öppna intervjufrågor sökt det "goda samtalet". Utifrån dessa samtal har sedan projektledaren identifierat de vanligaste förekommande perspektiven och berättelserna. Ambitionen har handlat om huruvida det går att hitta större teman och identitetsskapande berättelser som de flesta som bor i kommunen kan känna igen.

I intervjumaterialet redovisas återkommande teman som belyser hur det är bo i Laxå kommun. Dessa har i slutrapporten sammanställts och analyserats. Samtalens innehåll beröring med frågor som handlar om samhällsplanering, demokratifrågor, sociologi, kultur, kommunikationer, arbetsmarknad, näringsliv, boendemiljö, integration, utbildning, företagande, turism, naturexploatering och folkhälsa m.m. Sammanlagt har drygt 300 kommuninvånare i olika åldrar deltagit i projektet i olika form. Flertalet har deltagit i längre intervjuer.

Den upplevda livskvaliteten kan kortfattat beskrivas som livet på en liten ort nära naturen. Berättelsernas återkommande teman är tydliga: de som deltagit i projektet säger att ett gott liv i Laxå kommun handlar om att här bor man nära naturen i ett lugnt och tryggt sammanhang, där man känner sina grannar och många andra i kommunen. I de olika kommundelarna/småorterna samt även i kommunen finns en slags grundläggande social gemenskap. Man känner tillit till andra kommunbor i hög utsträckning. I övrigt lyfter man fram det goda läget mellan Stockholm och Göteborg och E20 samt Västra stambanan som går rakt genom kommunen. Det finns god service och ett tillfredställande utbud av restauranger och affärer i centralorten samt i övrigt många arbetsgivare som möjliggör att det goda livet kan levas i Laxå kommun. Idealet för flertalet som bor här i yrkesaktiv ålder handlar om att kunna arbeta och bo i kommunen.

Barn och ungas deltagande i projektet skedde i form av enkätundersökning där tonvikten låg på att ta reda vad barn och ungdomar gör på sin fritid, hur de skattar sin trygghet och i övrigt beskriver för- och nackdelar med att växa upp i Laxå kommun. Det framkommer att ungas beskrivningar och erfarenheter av kommunen i stor utsträckning sammanfaller med hur vuxna beskriver livskvaliteten.

Inför intervjuprocessen fastställde projektgruppen att utöver de semistrukturerade intervjufrågorna också ställa ett antal riktade frågor om skola och utbildning då utbildningsområdet ses som särskilt viktig för kommunens framtida utveckling.

Det framkom en samsyn att studieresultaten i kommunen behöver höjas och att vikten av utbildning. Att välja en akademisk utbildning innebär samtidigt ofta ett val, att etablera sig någon annanstans. Laxå kommun är historiskt en arbetarkommun där det alltid varit goda möjligheter att få arbete. Arbetskraften har sett som skicklig och yrkeskunnig. Synen på entreprenörskap är positiv och projektdeltagarna ser i allmänhet driftiga entreprenörer de som har förutsättningar att skapa framtidens arbetsplatser inom besöksnäring och tillverkningsindustri i kommunen.

Ett annat exempel på ett samtalsämne som lyftes fram i samtalen om Laxå kommun handlar om livsvillkoren i de mindre orterna samt de mindre orternas relation till centralorten Laxå. Samtalen berörde i det sistnämnda avseendet mestadels föreningsliv, mötesplatser, delaktighet och integration. Framtidsfrågor är viktiga för kommunens invånare. Projektdeltagarna gavs därför även möjlighet att beskriva kommunens framgångsfaktorer och upplevda utmaningar.

Innehåll

Sammanfattning	3
Innehåll	4
Livskvalitet i landet Laxå	1
Inledning	1
Urval av deltagare.....	1
Val av metod	2
Avgränsningar och etiska dimensioner	2
Begrepp	2
Livskvalitet i landet Laxå enligt statistiken	3
Den vuxna befolkningen	3
Barn och unga	3
Livskvalitet i landet Laxå enligt kommuninvånarna	4
De vanligaste faktorerna för Livskvalitet i landet Laxå, enligt informanterna.....	4
Närheten till naturen.....	4
Naturen som resurs för barn, unga och äldre.....	5
Naturen, ett varumärke för kommunen?	5
Trygghet – att det är lugnt och tryggt	6
Tryggt med goda grannar.....	6
Trygghet och barn.....	7
Att slå vakt om tryggheten.....	7
Alla känner alla – om den sociala gemenskapen	8
Vilka är "vi" som månar om varandra?	9
E20 och de goda kommunikationerna	11
Kollektivtrafik	11
Tågstopp i Finnerödja och Hasselfors.....	12
Cykel som färdmedel.....	12
Det lokala utbudet	13
Laxå vårdcentral och folktandvården	13
Längtan efter bankkontor	13
Matbutikernas återkomst	13
Någonstans att äta ute.....	14
Drömmen om ett badhus.....	14
Drömmen om ett bredare fritidsutbud	14
Att slå vakt om det nya utbudet	14

Utbudet av arbetstillfällen	15
Drömmen om det egna huset	17
När man vill flytta från huset.....	17
Livet i hyresrätt.....	17
Reflektioner kring Laxå kommun ur livskvalitet-perspektiv	19
Landet Laxå – om de olika orterna	19
Tived.....	21
Finnerödja	22
Röfors	24
Laxå	25
Hasselfors.....	27
Föreningslivet & engagemanget	28
Mötesplatser	30
Möjligheterna till delaktigheten i Laxå kommun	31
Integration	35
Livskvalitet i landet Laxå: utrikesföddas perspektiv.....	35
Reflektioner kring integration	35
Sverigefinskt perspektiv	38
Styrkor och utmaningar.....	40
Stolt över Laxå kommun	40
Bo nära naturen	40
Engagerade människor, som tar hand om varandra	41
Framtidsvisioner och utmaningar	42
Riktade frågor om utbildning och skola	45
Syn på utbildning	45
Samtal om skola.....	47
Enkätarbete med barn och ungdomar	49
Enkätarbete med årskurs 3-4.....	49
Fritidsintressen	49
Om tryggheten i skolan.....	50
Om att bo nära naturen	50
Reflektioner	51
Enkät i årskurs 9.....	51
Fritid.....	51
Skola.....	51

Beskrivning av Laxå kommun enligt elever från åk 9.....	52
Reflektioner.....	53
Sammanfattning och slutsatser	55
Småstadslivet nära naturen.....	55
Goda kommunikationer och drömmen om tillväxt.....	56
Reflektioner.....	56
Starka och identitetsskapande berättelser.....	57
Gyllene tider.....	57
I Laxå får de allt serverat!.....	57
Vi känner varandra!.....	58
Vi är en liten kommun!.....	58
Vi är en arbetarkommun!.....	59
"Kommunen borde...".....	59
Det har vänt för Laxå kommun!.....	60
Metodkritik	61

Livskvalitet i landet Laxå

Inledning

Under snart ett års tid har det pågått samtal med kommuninvånarna i Laxå kommun under rubrikerna: "Vad innebär ett gott liv för dig?" och "vad uppskattar du mest med att bo i Laxå kommun?" Samtalen har syftat till att ta reda på vad den upplevda känslan av att leva ett gott liv - livskvaliteten - består av enligt kommuninvånarna i Laxå kommun och vilka faktorer som enligt kommuninvånarna påverkar deras livskvalitet. Den här rapporten är en sammanställning av de huvudsakliga teman som samtalen rört sig kring med tyngden på aspekter som har med platsen landet Laxå att göra. Förutom frågor om livskvaliteten har samtalen berört Laxå kommun i stort. Deltagarna har getts möjlighet att sätta ord på vad som skulle kunna möjliggöra bättre livsvillkor för de människor som bor i Laxå kommun och på vilket sätt som kommunen skulle kunna utvecklas.

Projektet bär namnet Livskvalitet i *landet Laxå*, inte Livskvalitet i Laxå kommun. Genom att beskriva och föreställa sig Laxå kommun som ett litet land får man ett vidgat perspektiv. Man kan beskriva landets tillstånd ur ett helikopterperspektiv och beskriva det utifrån statistiska uppgifter och utifrån olika nyckeltal och på sätt få en bild av hur människor har det. Men vill man förstå invånarperspektivet, kring hur det är att bo och leva i landet Laxå, behöver man samtala och i dialogform intervjua de som bor i detta "land". En av projektets ambitioner har handlat om att reflektera kring hur statistiken förhåller sig till hur människor själva beskriver hur det är att leva i sin hembygd. Finns det samband?

Samtalen med kommuninvånarna utgör en viktig öppning för att inkludera fler i utvecklingsarbetet som enligt Laxå kommuns vision lyder så här: *en välmående plats med hög trivselfaktor, stark sammanhållning och öppenhet mot omvärlden*. Projektet är ett första steg i en medskapande process där man tillsammans med kommuninvånare arbetar mot ett gemensamt mål: en socialt hållbar Laxå kommun, där människors tankar, idéer, engagemang och visioner tas till vara för att förstärka den positiva samhällsutvecklingen. Projektet utgör även en del av uppdraget som syftar till reflektion över Laxå kommuns identitet. Projektet har därmed en koppling till "Bild av Laxå" – en varumärkesplattform, som gjordes med hundratals människor utanför och innanför kommunens gränser i syfte att få veta mer vad människor har för bild av Laxå kommun. Livskvalitet i landet Laxå "borrar" lite mer i den bilden. Ambitionen har varit att komma åt de djupare skikten som har beröring med människors vardag. Därför har projektet främst handlat om berättandet som metod och innehåll samt analyser kring berättelsernas innehåll. Metodfrågan är i grund och botten enkel: vad är det folk berättar för varandra och andra om sin hemkommun? Finns det rent av en gemensam berättelse? I så fall, vad handlar den berättelsen om? Även begreppet livskvalitet utforskas i dialogen med informanterna: vad innebär ordet livskvalitet för de människor som bor i landet Laxå? Projektet har på så sätt också en koppling till folkhälsoarbetet i Laxå kommun, vilket syftar till att skapa förutsättningar för ett gott liv för alla invånare. Resultat av undersökningar och statistiska nyckeltal mäter hur människor mår på ett kvantifierbart sätt. Detta projektets kvalitativa metod är tänkt att bidra till en bredare och mera nyanserad bild av hur man upplever sitt liv i Laxå kommun och vilka faktorer som enligt invånarna påverkar livskvaliteten.

Urval av deltagare

Totalt 210 vuxna och 100 barn och ungdomar har bidragit till projektet på olika sätt. I de allra flesta fall har deltagarna rekryterats genom kommunens Facebooksida, genom kontakter med föreningslivet samt i kommunens verksamheter. Under sommaren 2020 vistades projektledaren vid några tillfällen på torget i Laxå centrum - samt på platser Finnerödja, Sannerud och Rölfors - där rekrytering skedde i samband med att förbipasserande erbjöds fika och deltagande i projektet. Under maj-oktober genomfördes samtalen mestadels på plats i kommunhuset eller på annan plats som deltagare föreslagit. Det har samtalats i trädgårdar och uteplatser, hemma hos deltagarna eller på någon annan plats utomhus i enlighet med

Folkhälsomyndighetens rekommendationer. När restriktionerna med anledning av covid-19 -pandemin skärptes i november 2020 har samtalen endast skett via telefon eller i digitala möten. Den ursprungliga projektplanen som utmejslades vid projektets början innehöll flera olika typer av tänkta aktiviteter såsom workshops, gruppsamtal och dialogmöten. På grund av pandemin samt de begränsningar som denna inneburit har dessa aktiviteter inte kunnat genomföras som det var tänkt. Några gruppsamtal har dock kunnat ske digitalt.

Val av metod

Den huvudsakliga metoden i projektet har handlat om att använda semistrukturerad temaintervju där öppna och breda frågor har utgjort grunden för samtalen. De semistrukturerade intervjuerna innehöll frågor om personens uppfattning om livskvaliteten samt generella frågor om kommunen i stort. Analysarbetet har handlat om att få en uppfattning om diskursen som berör livskvalitetens olika aspekter i Laxå kommun med ambitionen att fånga upp en eventuell gemensam identitetsskapande berättelse, men med öppenhet för andra perspektiv och teman som ger en bredare bild. Resultatet har blivit en beskrivning av diskursens mest förekommande uppfattningar samt de perspektiv som står i förhållande till dem. En enkätundersökning har genomförts som omfattat elever mellan årskurs tre och nio. Formuläret innehöll flera svarsalternativ varvat med öppna frågor.

Avgränsningar och etiska dimensioner

Förutsättningarna för projektet har som ovan nämnts, förändrats från den ursprungliga projektbeskrivningen på grund av pandemin. I den ursprungliga projektbeskrivningen skulle samtalen ske i form av workshops, temadagar, möten med föreningar, rundabordssamtal med mera. Detta har inte kunnat genomföras fullt ut på grund av begränsningarna. På grund av restriktionerna har till exempel intervjufrågorna anpassat för att fungera bättre i telefon och digitala möten vilket kan ha lett till att intervjufrågornas fokus har ändrats.

Det finns även andra begränsningar i projektet som kan ha kommit att påverka resultatet. Bland annat kan det handla om den subjektivitet som alltid måste antas finnas hos den som intervjuar. Bland annat detta att det är en och samma person som har genomfört projektets alla delar. Ambitionen i föreliggande slutrapport har varit att redovisa diskussionens huvudlinjer samt diskussionens bredd. Nödvändiga avgränsningar har fått göras, diskussionens alla delar kan inte redovisas i sammanställningen. Många deltagare har till exempel nämnt privata omständigheter som ofta har berört privata relationer och/eller hälsotillstånd som en viktig del av den upplevda livskvaliteten. Dessa berättelser redovisas av förklarliga skäl inte.

Begrepp

Livskvalitet är projektets mest centrala begrepp. Livskvaliteten är ett ord som beskriver förutsättningarna för ett gott liv. Livskvalitet kan ofta handla om sådant som man kan mäta, exempelvis om man har arbete, bostad eller tillräckligt med pengar, och ifall man kan röra sig fritt. Men livskvalitet kan också avse hur man själv upplever sin situation, om man tycker att man har det bra eller inte. Det i sin tur kan påverkas av hälsostatus, graden av självbestämmande och ifall man ägna sin tid åt det som man själv tycker är viktigt (Nationalencyklopedin, u.å.). Det finns en bred konsensus om att livskvaliteten, alltså den upplevda livskvaliteten, påverkas av hälsa, arbete, utbildning, personliga aktiviteter, miljö, relationer och ekonomisk levnadsstandard. Informanterna har getts möjligheter att reflektera över vad livskvaliteten innebär för dem med hjälp av frågan: "Vad består ett gott liv enligt dig av?". Även följande korta sammanfattning av begreppet har nämnts i samtalen som en utgångspunkt: livskvaliteten är den upplevda känslan av att leva ett gott liv.

Livskvalitet i landet Laxå enligt statistiken

Den vuxna befolkningen

Den uppskattade allmänna hälsan hos vuxna kommuninvånare i Laxå kommun skiljer sig något åt mellan kvinnor och män i enkätundersökningen Liv och hälsa. Män skattar sin hälsa högre än kvinnor, och hälften av de äldre (70-84 år) bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som mycket bra/bra, vilket är lågt om man jämför med länet. Även när det kommer till det psykiska välmåendet så skattar män sitt välmående högre än vad kvinnor gör. Ändå ligger männen i Laxå kommun en bit under länets siffror (8 procentenheter lägre). Dubbelt så stor andel kvinnor som män uppger sig ha en stillasittande fritid. Samtidigt ökar andelen av de som har övervikt och fetma både bland kvinnor och män, men framförallt bland kvinnorna.

24,2 procent av Laxås kommuninvånare i åldrarna 25-64 år har en eftergymnasial utbildning, vilket kan ses som lågt jämfört med Sveriges övriga kommuners medel på 33,8 procent. Cirka 7 procent av invånarna i arbetsför ålder är arbetslösa, vilket är en något större andel än övriga kommuners medel (Kolada, 2019). Sedan 2013 har Laxå haft ett högt flyktningmottagande, och Laxå är den kommun i Sydnerke som har högst andel utrikesfödda vuxna (21 procent) och har även en något högre andel utrikesfödda vuxna än Sveriges kommuners medel (19,5 procent) (Kolada, 2019). Cirka 79 procent av de vuxna kommuninvånarna är förvärvsarbetande (har en löneinkomst), vilket ligger nära rikets övriga kommuners medel på 80,6. Dock saknar 20 procent av Laxås kommuninvånare i en förvärvsinkomst.

Barn och unga

I Laxå kommun uppger en relativt liten andel att de mår mycket bra/bra i enkätundersökningen Liv och hälsa Ung (LHU). Flickorna sticker ut med en låg siffra på 37 procent i årskurs 9, medan pojkarna uppger 89 procent i samma årskurs. Detta indikerar att flickorna mår sämre än pojkarna. Dessutom uppger endast 28 procent av flickorna i årskurs 9 att de har en "blomstrande psykisk hälsa", vilket är en låg siffra både jämfört med pojkarna men också jämfört med länet i stort. Detta indikerar återigen att flickorna mår sämre. En viktig skyddsfaktor för psykisk hälsa handlar om att trivas i skolan. I årskurs 9, när det gäller flickorna anger endast 41 procent att de trivs bra i skolan, motsvarande siffra för flickorna är 84 procent.

Sett till socioekonomisk status, huruvida man är orolig för sin familjs ekonomi, anger 89 procent av flickorna i årskurs 9 att de på något sätt är oroliga för familjens ekonomi. Som kontrast: av pojkarna i samma årskurs uppger 32 procent att de är oroliga för sin familjs ekonomi. Återigen visar det att det finns stora skillnader mellan könen, speciellt i årskurs 9. Ett liknande mönster framträder när det handlar om tillit. Könsskillnaden framträder även hur man svarar på frågan om man litar på människor i största allmänhet. Endast 24 procent av flickorna i årskurs 9 litar på andra människor, mot pojkarnas 48 procent i samma årskurs.

Dessa siffror indikerar en större skillnad mellan könen och att tjejer i årskurs nio i hög utsträckning har en sämre psykosocial hälsa. Även när det gäller den fysiska hälsan framkommer skillnader i rapporterad fysisk aktivitet: när det gäller att röra på sig 60 minuter eller mer per dag, rör sig pojkarna i genomsnitt mer än vad flickorna gör.

Ovan beskrivs några exempel på hur livskvalitetens olika aspekter ter sig i Laxå kommun i de områden där det finns stora avvikelser jämfört med andra kommuner. Det framgår även att utbildning är en aspekt som sticker ut både hos den vuxna befolkningen och hos barn och ungdomar: Det är en relativt låg utbildningsnivå i kommunen och skoltrivseln hos flickor är betydligt sämre än hos pojkar. Detta väcker frågor: Hur är den allmänna inställningen till skola och utbildning i Laxå kommun? Därför togs frågor om skola och utbildning med i intervjuerna på ett riktat sätt.

Livskvalitet i landet Laxå enligt kommuninvånarna

Resultatet har uppnåtts genom att analysera svaren på följande frågor:

- "Vad uppskattar du mest med att bo i din ort/kommundel?"
- "Vad innebär ett gott liv för dig"?
- "Vad möjliggör det goda livet för dig"?

I analysen framkommer att informanterna har understrukit platsens betydelse (lokalitet). Svaren är entydiga och återkommande. Med andra ord är nedanstående typbeskrivningar av vilka kvalitativa egenskaper/beskrivningar av platsen Laxå kommun ses som positiva faktorer som berör livskvalitet enligt deltagarna.

De vanligaste faktorerna för Livskvalitet i landet Laxå, enligt informanterna

- Närheten till naturen
- Det är lugnt och tryggt
- Den sociala samhörigheten, "alla känner alla"
- E20 och de goda kommunikationerna
- Det lokala utbudet
- Utbudet av arbete
- Boende (alla aspekter av att bo i kommunen)

Närheten till naturen

De som bor i Laxå kommun uppskattar närheten till naturen. Det framkommer gång på gång att den omedelbara tillgången till naturen är en viktig faktor för trivsel och välmående för informanterna oberoende av personens boendeort. Närheten till naturen möjliggör för många informanter vistelser, promenader och cykelturer i närområdet. Den naturnära miljön lockar även till aktiviteter som familjeutflykter och friluftsupplevelser på fritiden. Att ha "skogen runt knuten" ses som något avstressande och en tillgång som informanterna menar inte finns i utsträckning i större orter/städer. Detta att kunna plocka blåbär på sin egen tomt, att bara ha några få minuters avstånd till en skogsstig eller att kunna upptäcka djurlivet genom köksfönstret är några exempel som nämns när det handlar om naturens omedelbara närhet.

Närheten till naturen innebär även för många informanter mer specifikt närheten till sjöarna i kommunen. Hasselforsborna, nämner ofta i detta sammanhang vardagens möjligheter till aktiv fritid vid sjöarna Toften och Teen som exempel. Hasselforsarna berättar också om badplatser som ligger nära och att man efter jobbet kan ta en fisketur med båten. Övergripande för informanterna handlar om att de många sjöarna i kommunen utgör goda tillfällen till bad och andra upplevelser vid vatten, vilket är attraktivt, inte bara för kommuninvånarna själva. De är populära besöksmål också för sommargäster och turister. Likaså lockar sjöarna kommunborna till besök i andra delar av kommunen. Att kunna välja mellan flera fina badstränder på relativt nära håll lyfter många fram som en av fördelarna med att bo i kommunen.

När kommunens fina natur ska beskrivas lyfter många fram Tiveden som ett slags paradexempel. Skogs- och naturområdena i kommundelarna Finnerödja och Tived är givna besöksmål för de flesta kommuninvånare för vandring, fiske, jakt och bärplockning. Informanterna ser också positivt på hur turismen har utvecklats runt Tiveden som besökskoncept de senaste åren. Samtidigt visar sig frågan om Tiveden även vara en smula laddad. En del informanter uttrycker oro över att ett huvudfokus på Tivedens natur innebär att andra delar av kommunen, som också är rika på naturupplevelser, glöms bort.

Naturen som resurs för barn, unga och äldre

Närheten till naturen ses som en viktig tillgång gällande barnens uppväxtmiljö. Den omedelbara närheten till naturen innebär möjligheter till aktiviteter och lek. Informanterna nämner att barn gärna cyklar, leker lekar som kurragömma och att hela familjen gör utflykter. Ungdomarna tenderar att avvika i sina svar och nämner naturvärden som en tillgång i betydligt mindre omfattning. Ur ungdomars perspektiv kan det kännas som att "det finns bara skog" i hemkommunen. Flera vuxna uppger också att närheten till naturen inte var något som man uppskattade så mycket när man var ung, men med åren har naturen och skogarna blivit alltmer lockande att vistas i.

Det framkommer i en del samtal alla inte har tillgång till naturen, trots närheten till den. Äldre informanter kan berätta att de saknar bärplockningsupplevelser och att få bada i en sjö. För äldre och människor med funktionsvariation är tillgången till naturen således inte något självklart. För den som är uppväxt i Sverige med allemansrätten är det naturligt att känna sig trygg i naturen. Detta är dock inte en självklarhet för utrikesfödda personer där skogen kan kännas vild och främmande.

Naturen, ett varumärke för kommunen?

Den närliggande naturen ses av informanterna som en resurs som möjliggör tillväxt. Flera lyfter fram att fördelen med att bo i kommunen handlar om tillgången till ett aktivt friluftsliv kan vävas in i vardagen och att detta särskilt bör lyftas fram i marknadsföringen av Laxå kommun.

"Jag trivs väldigt bra i naturen. Jag är en naturmänniska. Om bara vädret tillåter tar jag varje dag en tur i skogen. Det kan nog bara vara trettio meter bort, den närmaste skogen, där jag plockar några liter blåbär. Det händer att jag paddlar nere i Tiveden eller badar i Uden. Jag gör bara det som jag tycker om."

"Ett gott liv handlar om att jag kan ta min mountainbike och cykla i skogen nära hemmet. Jag uppskattar att det är nära till naturen."

"Att bo på landet, bara öppna dörren och rådjuren går förbi, fåglarna kvittrar, man upplever årstiderna nära inpå."

"Fördelarna är att man har naturen nära inpå sig. Jag behöver bara gå utanför dörren så är jag i skogen. Det är bevisat att skogen motverkar stress och att människor är mera stressade i storstäder."

"Det bästa med att bo i Laxå är närheten till naturen. Vi cyklar ofta till Borasjön. Där finns det en fin badstrand."

"Det har varit viktigt för mig med naturen, jag har gått och plockat bär och svamp, och jag gjorde det så länge jag kunde. Vi åkte mycket uppåt Tiveden. Jag har tyckt att det är skönt att komma ut i skogen. Jag saknar att komma till naturen."

"Det ger lugn och ro för att vistas i skog och mark, det är ett riktigt hälsopiller. Att ge sig ut till naturen har betytt mycket för oss."

Trygghet – att det är lugnt och tryggt

Att det är tryggt och lugnt är något som informanterna konstaterar som någon slags självklarhet. Att landet Laxå beskrivs som lugnt och tryggt är en bild som bekräftas i statistiken: brottsligheten i kommunen är relativt låg.¹ Men det är inte den låga brottsligheten i sig som kommer till uttryck i materialet när hemkommunen beskrivs som lugn och trygg. Det faktum som bidrar till upplevelsen av tryggheten handlar om att gemene man uppfattar det som att färre drabbas av brott än i andra kommuner.

Laxåborna är alltså trygga i huvudsak, men paradoxen finns också där: Man saknar den synliga polisnärvaron. Fler informanter berättar om känslan av att polisen är långt borta, inte minst är detta upplevelsen från de företagare som har sin verksamhet vid torget i Laxå. Trygghetskänslan i kommunen innebär till exempel att man känner sig fri att vistas utomhus när som helst. Eller att man kan låta barnen gå eller cykla på egen hand. Man kan ha kvar saker utomhus utan att behöva vara orolig över någon kommer och tar dem. Man kan till och med lämna dörren olåst när man lämnar hemmet för en liten stund. Många deltagare ser tryggheten och lugnet som den lilla kommunens fördelar. Man uppfattar att de problem som finns i större städer inte finns i Laxå kommun – i alla fall inte i samma utsträckning.

Denna reflektion blir mest uttalad hos dem som har flyttat till kommunen från en större stad såsom Stockholm eller Göteborg. Småskaligheten bidrar till tryggheten: genom att de flesta känner varandra finns det tillit och social kontroll. Om det misstänks att någon olovligt har tagit något, är uppfattningen hos informanterna att det börjar pratas om det bland grannarna eller på sociala medier. Det varnas även för personer och fordon som inte är kända av allmänheten. Typiska sådana varningar handlar om fordon med utländska skyltar, eller andra fordon som tycks vara på rekognoseringsfärd. Likaså ryktas det och varnas för personer man mött som man inte känner igen sedan tidigare och vid tillfället uppträtt på ett avvikande sätt.

Tryggt med goda grannar

Många nämner de goda relationerna till grannarna som en viktig faktor för trygghetskänslan. Även om vardagen levs utan någon närmare kontakt med grannarna, bidrar grannsämjan till att man håller koll på varandra och hjälper varandra vid behov. Speciellt de äldre deltagarna i projektet uppger att i grannskapet bryr man sig om varandra – om någon inte har synts till på flera dagar börjar man undra om det har hänt något. Sannolikheten för att någon skulle dö ensam i hemmet utan att någon märker detta relativt snart, uppskattas som ganska osannolikt.

En del yngre projektdeltagare uppger att kontakten med grannarna sker mer sporadiskt och upplevs inte så angelägen. Kanske har detta att göra med hur kontakterna ser ut över generationerna? På sikt kan bristande kontakt mellan äldre och yngre grannar leda till att den upplevda trygghetskänslan minskar enligt några informanter.

¹ I andra undersökningar (till exempel Polisens enkät i samband med medborgarlöfte 2020) har kommuninvånare identifierat vilken typ av brottslighet som uppstår och vad man anser att polisen bör prioritera.

Trygghet och barn

Tryggheten beskrivs av informanterna som en fördel för Laxå kommun när det handlar om barns uppväxtförhållanden. Det nämns som exempel att här kan barnen på egen hand ta sig till skolan eller till fritidsaktiviteter. Det finns en övertygelse om att barnen får en trygg uppväxt i kommunen på grund av att de flesta har kännedom om varandra. Detta blir tydligt när ett barn upplevs behöva någon slags hjälp eller om en ungdoms beteende väcker oro. Flera informanter hävdar att det är sannolikt att vuxna är beredda att agera genom att till exempel kontakta det berörda barnets föräldrar.

Att slå vakt om tryggheten

Tryggheten ses av informanterna som en kvalitet som inte är självklar, den behöver värnas om. I samtalen formuleras oro för droghandel, drogmissbruk eller problem med upplevd brist på integration. Några informanter uttrycker bekymmer över att människor med utländsk bakgrund finns i kommunen som inte verkar vilja integrera sig i samhället. En del deltagare tar även upp otrygghetskänslor kopplat till utrikesfödda och kulturella skillnader. Att en större grupp utrikesfödda personer samlas på en offentlig plats och pratar och ropar högljutt till varandra är en situation som kan väcka obehagskänslor hos en del informanter.

Den tryggheten som beskrivs av de flesta informanter handlar om tilliten och sammanhållningen och den kan formuleras enligt följande: Om man känner varandra, litar man på varandra och det skapar ökad trygghet. Enligt statistiken känner människor i Laxå kommun relativt hög tillit till andra människor² dock framkommer att yngre känner mindre tillit än äldre.³ De yngres upplevelser av trygghet bygger inte på den varma gemenskapen i grannskapet (som de äldre ofta beskriver) men det finns ändå tillit som handlar om att människor från samma ort är beredda att hjälpa till ifall man skulle behöva det i en nödsituation.

”Lugnet uppskattar jag. Det är inte allt för mycket bus.”

”Det är litet och man känner varandra, inte riktigt alla, men det känns tryggt på något vis.”

”Det är tryggt i Laxå: det är inte så mycket allvarliga händelser och har man barn så vågar man släppa ut dem.”

”Jag kan gå ut när jag vill, jag känner mig inte begränsad på något sätt.”

”Jag känner mig trygg: men jag skulle inte gå ut ensam någon kväll, inte någon längre promenad. Det handlar om att jag är äldre”

”Här lär det inte hända att man bara dör i ensamhet, man håller ändå koll på varandra även om vi inte umgås privat så mycket. Man kan ha grejerna kvar ute och ingen tar dem.”

² Liv och Hälsa 2017: 76 procent av männen och 70 procent av kvinnorna i Laxå kommun litar i största allmänhet på andra människor.

³ Liv och Hälsa Ung 2020: 24 procent av flickorna och 48 procent av pojkarna i årskurs 9 litar på andra människor.

”Vi har ingen polis i Laxå. Man skärper sig lite när man ser en polis åka runt”

”Ökad närvaro av poliser skulle vara bra”

”Det är tryggheten som jag uppskattar: Man kan skicka sina barn till skolan och de kan cykla i väg och det känns tryggt.

”Det är tryggt: jag hör aldrig hört att någon blivit bestulen. Folk skulle nog reagera om det hände något.”

Alla känner alla – om den sociala gemenskapen

De allra flesta informanterna beskriver kommunens sociala miljö genom att hänvisa till småskaligheten. I den lilla kommunen känner de flesta varandra eller har åtminstone gemensamma bekanta (god primär kännedom, god sekundär kännedom). Det bidrar till trygghet och tillit. Många nämner de sociala relationerna som en av de viktigaste faktorerna för livskvaliteten. Att det ofta finns någon att prata med eller åtminstone någon att säga hej till när man åker och handlar eller när man tar en promenad. Denna kännedom om den sociala sammanhållningen är för de flesta deltagare en av fördelarna med att bo i Laxå kommun.

Den gemensamma historien definierar gemenskapen. Det syns tydligt i materialet. Den sociala gemenskapen i kommunen består av människor som har bott hela sitt liv i kommunen, gått i samma skola, arbetat hos någon av kommunens stora arbetsgivare eller bidragit till gemensamma arrangemang för sin ort, eller genom att man deltagit i föreningslivet. Samtidigt är det tydligt att deltagarna har olika uppfattningar om huruvida gemenskapen betyder den ”lokala ortens” gemenskap eller kommunens gemenskap i stort. Att det finns en särskild sammanhållning i småorterna är de flesta övertygade om, men en övergripande ”vi-känsla” i hela kommunen är däremot en fråga där meningarna skiljer sig åt i materialet. En viktig pusselbit i sammanhanget är Laxå kommuns historiska bakgrund och den sammanslagning som skedde på 1970-talet i samband med kommunreformen 1971. Laxå kommuns geografiska område befann sig plötsligt i två historiska landskap. Deltagarnas beskrivningar tyder på att det fortfarande finns en komplex relation mellan centralorten Laxå och de mindre orterna som har egna identiteter och egna definierande berättelser som skapar samhörighet.

Många deltagare beskriver en starkare social gemenskap förr i tiden. Det berättas till exempel om arbetsgemenskapen på ESAB, Jättefesten, de stora idrottsevenemangen, om Laxå IF, Röfors folkets hus alla aktiviteter, Laxå cykelklubbs framgångar, om de internationella väninnorna och inte minst om Lotta Engberg och Körslaget, där Laxå deltog med en kör under Lottas ledning. Då fanns ett större lokalt engagemang och återkommande evenemang att samlas kring. Att tiderna har förändrats nämns som förklaring på att det händer mindre ju närmare 2020-talet man kommer. Några informanter beskriver det som att de äldre som förr varit aktiva och drivande gällande evenemang och arrangemang inte längre orkar. Sedan har det inte fyllts på underifrån. De yngre beskrivs som sådana som redan har fullt upp med att få ihop livspusslet och intresset för ideellt arbete i föreningar har därför svalnat.

Det påstås också att yngre hellre betalar för en meningsfull fritid för sig själva och familjen än att de ställer upp med på sin fritid. De evenemang som anordnas i egen regi intresserar inte längre på samma sätt allmänheten. Många informanter berättar att samhället har blivit mer individualistiskt och att de gemensamma upplevelserna och berättelserna saknas. Flera informanter uttrycker oro för detta.

En bra mätare för hur den sociala gemenskapen fungerar handlar om de nyinflyttades upplevelser. De som bosatt sig i kommunen i närtid beskriver det varma mottagandet, men särskilt bland dem som kom på 60- och 70-talen när ESAB expanderade och kommunen växte snabbt, berättas det att man kände sig varmt välkommen. Det här var en tid när nykomlingarna hittade sin plats snabbt, ofta bland andra inflyttare. Föreningslivet var rikt och det anordnades återkommande stora evenemang. Nykomlingarna blev snart en del av den stora berättelsen om kommunen. Att komma in i den sociala gemenskapen ser något

annorlunda idag. Föreningslivet och kyrkornas utbud samt andra mötesplatser nämns fortfarande som de bästa arenorna för att komma i kontakt med andra kommuninvånare. En del informanter nämner också att man genom de egna barnen lär känna andra föräldrar. Man betonar vikten av att själv söka kontakt med andra. Ändå upplevs det som att det tar lång tid att komma in i gemenskapen som präglas av att människor känner varandra sedan skoltiden eller att man har jobbat på samma arbetsplats. Några ger uttryck för en frustration över att man inte blir bjuden till sociala tillställningar trots att man bott en längre tid i kommunen. Detta är ännu en dimension av att vad det innebär att "komma in." Högst bedöms trösklarna vara för nyanlända och utrikesfödda som numera utgör en betydligt större del av kommuninvånarna i Laxå kommun. Det är en lång väg att inkluderas i den redan etablerade gemenskapen. Informanterna beskriver att de utlandsfödda behöver lära sig språket, komma in i arbetslivet och till slut bli hemmastadda i den svenska kulturen.

De utrikesfödda deltagarna i projektet uppger att det bästa sättet att bekanta sig med majoritetsbefolkningen är genom arbetslivet eller genom barnens skolgång och fritidsaktiviteter. En del har kommit i kontakt med svenskar genom att fått stöd från civilsamhällets aktörer. Nyanlända beskriver människorna i kommunen som snälla och hjälpsamma. För många är en svenskfödd vän ett verkligt tecken på att man har blivit accepterad av den stora gemenskapen – något som för de flesta i nyanlända i kommunen ännu inte har förverkligats.

Vilka är "vi" som månar om varandra?

Hur upplevs den sociala gemenskapen då? Den vanligaste beskrivningen får man av en person som är född och uppväxt i kommunen och lyder så här: "Vi är måna om varandra!", "vi är bra på att ta hand om varandra!" Informanterna beskriver att inom vi-begreppet ryms gamla skolkompisar, arbetskamrater, släktingar och/eller vänner. Människorna i detta "vi-nätverk" delar information om varandra. En del menar dock att baksidan av detta inkluderande samtal om varandra handlar om socialt skvallrande. Det finns en risk, menar en del informanter, att det är lätt att få en stämpel på sig som är svår att nyansera eller ändra. Till exempel kan människor ha en uppfattning om en person som baseras på hur personen var under skoltiden. Det som dock tycks förbli osagt i intervjumaterialet är vilka som inkluderas i detta "vi" - vi som månar om varandra?" Finns det några villkor för att bli innesluten av det inkluderande "vi", eller kan alla i kommunen i någon mening ingå i detta vi?

Samhällsförändringarna och civilsamhällets förändrade roll berör inte bara Laxå kommun, samma utveckling finns i hela Sverige. De sociala mötesplatserna sker sedan några år tillbaka i sociala medier och de lokala diskussionsgrupper, företrädesvis på Facebook, som finns där. Det finns flera sidor/grupper på Facebook som välkomnar de som bor i kommunen till samtal om den gemensamma historien samt till diskussioner kring Laxå kommun i allmänhet. I dessa grupper delas ofta historiska bilder som många kommunbor kan relatera till. Likaså har sociala medier alltmer blivit ett forum att be om råd och hjälp. Det handlar om alltifrån vilka tips på lokala hantverkare man ska vända sig till eller att be om hjälp att finna bortsprungna husdjur. Även den sociala kontrollen får sitt uttryck där. Nåde den som inte sopsorterat rätt! Bilder på hur illa det ser ut vid containrarna läggs ut. Beska kommentarer följer. Det polariserade samtalsklimatet tas upp av flera deltagare. Speciellt nämns samtal som berör politiska beslut.

Kommentarerna hålls inte alltid på saklig nivå och personliga påhopp förekommer. En del oroar sig över att polariseringen också kan komma till uttryck konkret när man träffas i verkliga livet.

Som ovan nämnts ser sammanhållningen olika ut i olika delar av kommunen. I de mindre orterna finns oftast livskraftiga gemenskaper i byalag och utvecklingsgrupper och de återkommande evenemangen: Sanneruds marken, Finnerödja marken, Hasselforskalaset, och Hasselfors Naturfoto- och filmfestival för att nämna några av flera exempel, är uttryck för lokalengagemang. I Laxå tätort önskar en del informanter att man skulle komma på något större som skulle bidra till en starkare gemenskap så att människor hade

något att samlas kring. Enligt många har tätorten blivit mer anonym än förr, och inte minst i förhållande till de mindre orterna vilket kan försvåra viljan av skapa större arrangemang.

Platsvarumärkets löfte för Laxå kommun lyder: "Här blir du sedd!" Enligt informanterna tolkas detta som en självklarhet och inte en ansats till utveckling. "Självklart blir man sedd av andra kommuninvånare i en liten kommun", är ofta kommentaren. Måhända får detta sitt enklaste uttryck i att man säger "hej" till människor som man möter på affären eller på promenadstigen.

"Man känner ju flera, man är inte anonym, det är lättare att knyta kontakter, lättare att lära känna folk helt enkelt."

"Det blir så i en sådan här ort att nästan alla av oss äldre känner varandra. Det är ju nästan alla som har någon anknytning till ESAB."

"Mycket beror också på idrotten. Om det är ett lag som lyckas bra, det skapar gemenskap. Den gemenskapen som var med Laxå-IF var väldigt tajt. Det är många som har idrotten att samlas kring."

"Sammanhållningen är mycket bra, man har kärlek till varandra, det är någonting som inte finns i större städer, folk bjuder hem varandra, alla känner varandra, folk känner varandras föräldrar, Mänskliga relationer finns i en liten ort på ett annat sätt en i stora städer."

"Alla människor är snälla, de hälsar, de ser mig, de ställer mig frågor. Många här kan engelska, de kan hjälpa. Människor ställer upp."

"Sammanhållningen är ganska bra. När man är på krogen så är det en bra stämning, man kan ta en öl tillsammans. Jag tror att alla känner sig välkomna." "Kom och sätt dig här!" så brukar jag tänka. Jag tror att vi är ganska varma människor här Laxå kommun. Jag tycker att vi är måna om varandra, så har jag alltid känt."

"Det finns inte någon sammanhållning i landet Laxå. Det är på grund av att det finns flera centralorter. Tänk på detta med Ramundergården, många har en negativ inställning att behöva flytta till Laxå."

"Det beror på hur man är, är man framåt så går det att komma in, om man är försiktig och blyg och så kan det vara svårare att komma in."

"När jag flyttade hit var det svårt att komma in, det kändes som att folk hade attityder mot mig. Jag kände mig utanför. Det upplever jag inte nu längre. Det kan bero på att jag är lite mera aktiv nu. Det handlar om att ta initiativ."

"Om man är en vanlig svensson är det lätt hitta sin plats, men har man till exempel ett speciellt yrke kan det vara svårt."

"Man måste ge något av sig själv för komma in i gemenskapen."

"Allas lika värde borde präntas in tidigt. Jag tror inte det är så lätt, det är den lilla ortens nackdel, om någon får en stämpel så sitter den där."

"Vi har nog mer koll på varandra än vad vi tror! Det kan förstås vara på gott och ont."

”Vi ska vara stolta över gemenskapen och att vi hjälper varandra.”

”Ser du en bil som har stannat, stannar du och frågar om man kan hjälpa till”

”Den stora utmaningen är att visa på det här nya sammanhanget, att få människor att känna samhörighet. Vi behöver något som vi kan samlas kring. Vi har en stark gemenskap som vi skulle behöva förstärka.”

E20 och de goda kommunikationerna

Majoriteten av projektets deltagare nämner de goda kommunikationerna som en stor fördel för Laxå kommun. E20 och järnvägen möjliggör att man lätt kan ta sig till större orter eller närliggande destinationer för arbete och studier, eller för fritidsupplevelser. Bra kommunikationer gör att man kan få det bästa av två världar. Man kan bo nära naturen men ändå är utbudet i en av Sveriges större städer (Örebro) bara en dryg en halvtimme bort. Informanterna berättar att man trivs med att bo i en liten ort trots ett begränsat utbud tack vare att det är lätt att ta sig till det som man saknar i sin egen hemkommun. Man nämner att pendlingsmöjligheterna är särskilt viktiga för gymnasieelever och andra studeranden, men även för de som arbetar i andra kommuner.

Goda kommunikationer ses också som en av kommunens fördelar för dem som kommer till Laxå. Det är lätt för besökare att ta sig till kommunen med tåg eller bil och läget vid E20 och med en järnvägs punkt centralt placerad mellan Stockholm och Göteborg, ses som en viktig faktor för Laxås attraktivitet. Besökare tar sig lätt till kommunen och särskilt E20-området ses viktigt för tillväxten. Besöken på restauranger och butiker vid E-20 lockar bilburna förbiresanden att stanna till och informanterna berättar att de gärna utnyttjar serviceutbudet längs E20 och rondellen. Det är flera som poängterar att utmaningen handlar om att få flera besökare att stanna till lite längre. Man menar annars att bilden av Laxå centralort lätt reduceras till att bli Rastpunkt och utbudet runt rondellen.

Kollektivtrafik

Informanterna menar att kommunikationer och samfärdslösning är en viktig del av den upplevda livskvaliteten. I diskussionen framgår skillnader i hur man uppfattar tillgången till kommunikationer beroende i vilken ort man bor i. Kommunikationerna betraktas som goda i Laxå centralort medan informanter från övriga kommuner beskriver stora utmaningar i tillgången till kollektivt resande. Att kollektivtrafiken har glest utbud i landsbygden uppfattas vara en faktor som ökar känslan av isolering i de mindre orterna och gör att många ser nödvändigheten att ha en eller flera bilar i hushållet.

Huruvida det ens är möjligt att bo på en mindre ort utan tillgång till bil är en fråga som många, speciellt äldre funderar på. Det flesta informanter uppger att de har egen bil men uttrycker bekymmer för de andras skull. Kollektivtrafiken ses därför som viktig ur solidaritetsperspektiv. Flera informanter uttrycker att äldre, ungdomar, personer med ekonomiska svårigheter samt nyanlända ska ha möjlighet till god livskvalitet även i de mindre orterna, och därför ska det finnas möjlighet att åka kollektivt. Det faktum att få kommunbor faktiskt utnyttjar möjligheten att åka kollektivt trots tillgången till kollektivtrafik, förklaras med att så länge turerna är få är inte kollektivtrafiken ett alternativ om man kan åka med egen bil. Därför utnyttjas kollektivtrafiken oftast av de som inte har någon annan möjlighet, enligt informanterna.

Tågstopp i Finnerödja och Hasselfors

Kollektivtrafiken ses av flera informanter som en ödesfråga för orternas framtida utveckling och framtidstro. Möjligheten till att få ett tågstopp i Hasselfors och Finnerödja är något som tas upp av flera informanter från respektive orter. Gemensamt är att i de båda orterna finns det de som är entusiastiska för att få till ett tågstopp, men även de som tycker att saknas realistiska möjligheter till detta. De som förespråkar tågstopp menar att det avsevärt skulle öka attraktiviteten för orten och leda till inflyttning samt i övrigt öka livskvaliteten för ortsborna.

Det finns två olika synsätt när det gäller kommunikationer i mindre orter. En del betonar att det är samhällets uppgift att underlätta möjligheterna att bo i glesbygd. Andra menar att valet att bo i glesbygd innebär att man accepterar att man behöver ha tillgång till en bil. Även miljöperspektivet finns med i diskussionen. Möjligheten till kollektivtrafik ses som ekologiskt hållbart. Andra informanter invänder mot det synsättet och hävdar att det knappast är hållbart att ha tomma bussar åkande runt i kommunen när så få utnyttjar kapaciteten. "De flesta väljer ju ändå att ta bilen". Miljöperspektiven får sällan någon större roll i samtalen annars. Att äga en bil verkar vara en förutsättning för att kunna leva ett gott liv i kommunen. Några enstaka deltagare föreslår att bilpooler borde komma till stånd.

Cykel som färdmedel

Att ta cykeln nämns av många informanter i Laxå centralort som ett alternativ. Detta kommer dock inte lika ofta på tal av informanter utanför Laxå centralort, vilket kan förklaras med att det är långt mellan centralorten och flera av de mindre orterna. En del önskar ändå bättre möjligheter att cykla mellan Hasselfors och Laxå samt mellan Röfors och Laxå. Särskilt informanter från Hasselfors önskar få lika goda möjligheter att cykla till Laxå på samma sätt som det går att cykla mellan Finnerödja och Laxå.

"Laxå ligger strategiskt, järnvägen, det är suveränt att sätta sig till tåget och åka till Göteborg"

"Jag uppskattar kollektivtrafiken väldigt mycket"

"Det är inte långt att åka till Örebro, Stockholm och Göteborg om man vill det."

"Det bästa med att bo i Finnerödja är skogen. Jag plockar bär, går ut med hunden, uppskattar det att det är tyst. Att man bor på landet men att E20 är nära."

"Jag hoppas att kommunen ska gå framåt. Jag hoppas att företagen får växa. Jag tror att det kommer bli mera runt E20. Man vill att folk inte bara ska åka genom Laxå."

"Livskvaliteten påverkas av förbindelser- att man lätt tar sig dit man behöver, det är viktigt att kommunen satsar på infrastruktur och service."

"Det här med kommunikationen pratas det mycket om men man har konstaterat att det inte finns underlag att ha tågstopp här. Jag tror inte det finns realistiska möjligheter att få tågstopp hit."

"Det är många som har svårt att åka för att det finns dåligt med bussförbindelser."

Det lokala utbudet

Det lokala utbudet av service av olika slag nämns som en viktig faktor för livskvaliteten och trivseln, enligt majoriteten av informanterna. Det lokala utbudet av "service" är ett ganska brett begrepp och handlar om allt från möjligheter till en aktiv fritid, tillgången till aktiviteter, samt möjligheter till konsumtion. Inte minst påverkar detta hur vardagen i kommunen fungerar och vad man kan göra på fritiden. Naturligtvis ser tillgången till service olika ut beroende på var man är bosatt i kommunen. De som bor i centralorten Laxå beskriver att man har nära till allt vad man behöver: vårdcentralen, butiker, affärer, restauranger, bibliotek, uttagsbankomat och tågstation. De som bor utanför centralorten får åka en sträcka för att sköta sina ärenden och Laxå är inte alltid det självklara valet.

Samtalen har mestadels berört den s.k. essentiella samhällsservicen såsom vårdcentral, apotek, mataffärer samt postutlämningsställen. Också det relativt rika restaurangutbudet har berörts samt avsaknaden av lokalt bankkontor i kommunen. Möjligheterna till en meningsfull fritid har också varit ett vanligt samtalsämne. Hur man förhåller sig till servicenivån tenderar att vara en generationsfråga. De som har varit med om att uppleva tiden när det lokala utbudet var brett och befolkningen större och sedan upplevt hur utbudet urholkats över tid som en följd av att befolkningen minskat, uttrycker i stor utsträckning en sorg över detta. De yngre deltagarna och de som flyttat till kommunen efter förändringen har skett uttrycker sig mera pragmatiskt även om det är många som önskar att det lokala utbudet skulle vara något bredare.

Laxå vårdcentral och folktandvården

Vårdcentralen är en viktig fråga, speciellt för de äldre deltagarna. Generellt pratas det positivt om vårdcentralen. Man efterfrågar dock mer kontinuitet i kontakterna med vårdpersonalen. Flera uttrycker att man allt för ofta träffa nya läkare och att kontinuiteten brister i vårdkontakten p.g.a. detta. Informanterna är också positiva till hur folktandvården fungerar och att det finns kvalificerad tandvård att tillgå i kommunen.

Längtan efter bankkontor

En annan fråga som de äldre deltagarna tar upp är avsaknaden av ett lokalt bankkontor i Laxå. Ett par bankkontor har under loppet av tio år lämnat kommunen och det finns inte längre några banker representerade i kommunen. Flera berättar att när bankerna flyttade kändes det som att Laxå hamnade utanför. Flera informanter uttrycker känslan av att inte vara en del av samhället när man saknar digitala färdigheter, ekonomiska förutsättningar och intresse att lära sig de digitala lösningarna som bankerna tillhandahåller.

Matbutikernas återkomst

Majoriteten av projektdeltagarna betonar vikten av att vara solidarisk och handla lokalt och ta vara på det lokala utbudet, speciellt när det gäller dagligvaruhandeln. Det berättas dock ofta om bekanta som åker och storhandlar på andra orter men de flesta deltagare ger själva uttryck för att de i stor utsträckning handlar lokalt. Matbutikerna är viktiga även för den sociala dimensionens skull. Det är i affären man träffar bekanta och utbyter några ord.

Man gläder sig åt att handeln i Laxå i någon mån har diversifierats och att förutom Dollar Store är man glada över att en ny matbutik (Coop) har kommit. I Hasselfors är informanterna glada över att en obemannad liten livsmedelsbutik "Livfs" etablerat sig på orten. Utbudet av matvarubutiker har under de senaste åren återhämtat sig i viss utsträckning och en del uppger att det möjliggör att man handlar mer i Laxå än förr. I de mindre orterna ses matbutikerna även som viktiga mötesplatser. Speciellt de äldre deltagarna uppskattar lokalhandeln. Matbutiken är för en liten ort en viktig förutsättning för ett välfungerande vardagsliv.

Någonstans att äta ute

Det är många som uppskattar restaurangutbudet i Laxå som anses vara relativt brett i förhållande till ortens folkmängd. Det ger känslan av att det finns valmöjligheter. Med särskild värme berättas det om restauranger där man kan samlas kvällstid vilket möjliggör att man inte behöver åka långt för att få ett till ett restaurangbesök. Inte minst den sociala dimensionen lyfts fram som något positivt på de restauranger där restaurangbesöket kombineras med en aktivitet, i Laxås fall bowling eller biljard. Entreprenörerna i restaurangbranschen som deltagit i projektet uppger att det är en utmaning att uppmuntra kommunborna att besöka sin lokala restaurang, trots det relativt varierade utbudet.

Drömmen om ett badhus

Det reflekteras även över restaurangutbudet utifrån ett annat perspektiv, det som man önskar skulle ingå i utbudet. Deltagarna har tillfrågats om vad som konkret skulle bidra positivt till livskvaliteten i Laxå kommun. Den stora majoriteten av deltagarna svarar på frågan med att det borde finnas ett badhus i kommunen. Detta motiveras med positiva effekter för folkhälsan och kommunens attraktivitet. Ett badhus skulle ses som en satsning för barns och ungdomars hälsa och välbefinnande samt inte minst befordra simkunnigheten. I dagsläget är det många som regelbundet åker till Hallsberg och Kumla för att lära sina barn att simma.

Drömmen om ett bredare fritidsutbud

Avsaknaden av badhus är en del av ett större tema i samtalen med informanterna. Man upplever ett bristande utbud för barns och ungdomars organiserade idrotts/fritidsaktiviteter vilket anses vara bristfälligt i kommunen. Det innebär för många föräldrar att man får skjutsa sina barn till träningar gällande dans, hockey m.m. utanför kommunen till grannorter där utbudet är bredare.

I samtalen förekommer olika uppfattningar om hur det lokala utbudet kan komma att utvecklas och hur man förhåller sig till det lokala utbudet. Det berättas om att man under en längre tid ha fått konstatera att folkmängden sjunker successivt och att det totala utbudet blir allt snävare. Butikerna stänger, banker har flyttat, föreningslivet tunnans ut, barn och ungdomar har färre alternativ när det gäller fritidsaktiviteter.

Att slå vakt om det nya utbudet

Informanterna berättar om att den långa nedåtgående trenden vändes på 2010-talet. Man fick se nya affärer etableras och lokala entreprenörer som vågade satsa och utveckla kommunen. Den här positiva trenden önskar många informanter se en fortsättning på. Samhällsförändringar lokalt utgör ju en del av en större trend i världen som handlar om centralisering och digitalisering. Särskilt tydligt blir det, som ovan redan berörts, att äldre informanter saknar de lokala bankkontoren och de uttrycker en känsla av utanförskap då man saknar förutsättningar att följa med i den digitala utvecklingen och inte längre har tillgång till bankens tjänster på samma sätt. Utvecklingen beskrivs av informanterna som något man inte kan göra något åt på ett individuellt plan.

Det man däremot kan påverka, uppger informanterna, är att man som enskild kan bidra till att affärer, butiker och restauranger finns kvar genom att handla lokalt och att anlita lokala hantverkare och på det sättet behålla arbetstillfällena.

På frågan hur man kan påverka det som saknas i utbudet berättar många att man är beredd att åka en sträcka för kulturupplevelsen, barnens fritidsupplevelser eller för fackhandelns skull. Enligt många deltagare får man helt enkelt acceptera att utbudet i en liten kommun är begränsat. En del informanter berättar att det är vanligt förekommande att det "gnälls" över utbudet. Typiska fraser enligt många deltagare är: "varför ordnas det inte"; "det borde finnas", "kommunen borde fixa" ("nånannism").

Det tredje alternativet, att den enskilde själv borde ta initiativ att tag i saker och påverka finns inte i människors medvetande, menar man. Det berättas om att det finns en grupp eldsjälar, föreningsaktiva och företagare som förverkligar nya idéer och utnyttjar de möjligheter som finns. Utmaningen sägs vara att gruppen människor som önskar att det är "någon annan" som fixar är betydligt större än den grupp som faktiskt tar tag i saker och driver utvecklingen framåt. Den sistnämnda gruppen möjliggjorde det som en av deltagarna beskriver: "Man får mer positiva vibbar av Laxå nuförtiden!"

"Det är viktigt att det finns service i Laxå, annars kommer den att dö ut!"

"Bymentaliteten som finns i Finnerödja, Hasselfors, Rölfors..."

De upplever att man har så mycket i Laxå, det finns en avundsjuka att det finns så mycket service i Laxå."

"Det som vi har här måste vi värna om. Om jag inte emellanåt handlar här finns det kanske inte kvar när jag väl behöver det."

"Det är viktigt att det finns affärer i Laxå, att det finns liv och rörelse runt torget. Det är bara synd att det är så många som åker till andra ställen för att handla."

"Vi ser till att vi handlar endast på Carlssons livs. Om de inte har något så kan jag handla i Laxå. Men det känns som att det inte duger att handla i Laxå utan de åker till Kumla och Örebro för att handla. Vi är så rädda om vår butik. Det är där vi träffas"

"Vi har ingen bank, det finns ingen service kvar, allt ska vara digitalt nuförtiden, jag vet inte om alla hänger med i utvecklingen, ännu bättre service skulle behövas, att man fick träffa myndigheter på ett kontor."

"Den lilla servicen som vi har kvar vill vi att den ska stanna kvar, vi är oroliga att det ska försvinna. Det känns som att det är nedmontering som pågår i Finnerödja."

"Tidigare var det lite tråkigt i Laxå, men nu under de sista tio åren har det blommat ut. Det är nya etableringar, affärer och restauranger."

Utbudet av arbetstillfällen

Historiskt sett har många flyttat till Laxå för arbetstillfällenas skull. Arbetet nämns av de flesta deltagare som en viktig faktor för livskvaliteten, speciellt i den bemärkelsen att man trivs med sitt arbete. Samtalet om arbetet innehåller en aspekt som dock är bredare än individens syn på sitt eget arbete och dess följder för sitt eget välbefinnande. Tillgången till arbetstillfällen i Laxå kommun ses som en förutsättning och en ödesfråga för livskvaliteten utifrån hela kommunens perspektiv. Att man både kan leva och få sin utkomst i samma kommun är för många en bild av det goda livet. Att behöva pendla till arbetet till en annan kommun ses inte som ett attraktivt alternativ. Normen tycks i stor utsträckning handla om att ett gott liv handlar om bo och arbeta i Laxå kommun.

Kommunens framtida arbetsmarknadssituation tas upp av flera deltagare. En utmaning är till exempel utbildningsnivån i förhållande till vilka jobb som erbjuds. En del arbetslösa med lägre utbildningsnivå uppger att det är svårt att hitta ett passande jobb och de höga kraven på utbildning ses som ett hinder för att lyckas med arbetssökandet. Bristen på arbetstillfällen ses av gruppen som den största utmaningen för kommunens framtid och nämns som en orsak kring funderingar att flytta till annan kommun. Utmaningen att hitta en anställning som motsvarar utbildningsnivån tas upp även med de informanter som har högre utbildning. Arbetspendlandet är ett val som möjliggör det bästa av två världar: att bo kvar i den naturnära Laxå kommun och samtidigt ha ett arbete som motsvarar utbildningen i någon annan kommun. Även om

arbetspendlandet är relativt vanligt i kommunen kvarstår ännu det som beskrivits tidigare ovan. Idealet är att boendeorten och arbetsorten sammanfaller som mycket som möjligt.

Kommunens arbetstillfällen ses därför som en av de viktigaste frågorna för kommunens framtida utveckling. En del deltagare reflekterar dock över arbetslivets förändringar som följd av covid-19 - pandemin. Skulle Laxå kommun exempelvis kunna vara attraktiv som boendeort för personer som vill bo på landet och har möjlighet att jobba mestadels på distans? De senaste åren har Laxå kommun även varit en attraktiv inflyttningssort för personer som arbetar inom turistnäringen. Exempel på detta är Tiveden som blivit en plats för att förverkliga sin dröm om en lugnare livsstil nära naturen där bara de egna idéerna och fantasin sätter ramarna för arbetet.

Många uttrycker en stolthet över företagargandan som finns i Laxå kommun. Små och mellanstora företag är en viktig framgångsfaktor för en liten kommun, inte minst i beaktande av de arbetstillfällen som skapas. De förhållandevis stora företagen inom industrin och träindustrin nämns som goda exempel på arbetsgivare som skapar värdefulla arbetstillfällen. Det berättas om goda nätverk mellan olika företag och om hur småskaligheten bidrar till att det är smidigt att arbeta och samarbeta mellan företag. Informanternas bild är att företagen i kommunen är duktiga på att samarbeta och hitta kreativa lösningar lokalt. Företagarna är beroende av rätt utbildad arbetskraft och duktiga anställda och enligt många är det en av Laxå framgångsfaktorer. Det finns en månghundraårig historia i kommunen av kunniga medarbetare med yrkesstolthet.

Att främja företagandet och möjliggöra nya etableringar ses som en nyckel till en bra framtid för kommunen. Det är många som ger uttryck för en vision/dröm om att kommunen skulle lyckas locka en större etablering med en mängd arbetstillfällen och stor attraktionskraft. Andra menar sig se mer realistiskt på framtiden. Man betonar vikten av att bygga på det befintliga och skapa goda förutsättningar för småföretagandet. Företagargandan som redan finns ses som god utgångspunkt för tillväxt och utveckling, men detta är även något som behövs stärkas ännu mera framöver, enligt flera av deltagarna.

"Det enda som jag har hört är att det är ganska mycket prat om att det inte finns jobb i hemkommunen. Det påverkar ju livskvaliteten."

"Det måste även finnas arbetstillfällen. Samtidigt är det inte superjobbigt att pendla till Hallsberg eller Örebro. Det är inte alltid jobbet som styr utan man bestämmer sig för att bo här och jobbfrågan får lösa sig."

"Det finns inte många möjligheter för att få ett bra jobb. Men annars ser jag inga nackdelar med en mindre kommun."

"Det finns inte så mycket bra jobb här i Laxå. Jag vet människor som har behövt flytta härifrån för att hitta ett jobb."

"Jag behöver ett jobb. Jag vill inte bara sitta eller sova. Jag tycker att livet som arbetslös är tråkigt!"

"Det är kommunens viktigaste uppgift att locka flera företag att etablera sig här. Det blir mera liv i samhället när det finns jobb."

"Man kan inte bara säga att landsbygden ska leva, de måste också ha något att leva av. Något som skapar jobb. Något som drar till sig människor. Det behövs nya människor. När det kommer nya medarbetare ska man lyssna på dem."

Drömmen om det egna huset

En stor del av projektdeltagarna uppger att en av viktigaste faktorerna för en god livskvalitet är ett boende som ligger nära naturen i ett område där det är tryggt och lugnt. För många innebär detta att man gärna vill bo i ett hus någonstans i Laxå kommun. Förutom närheten till naturen nämner många de relativt låga huspriserna som en av Laxå kommuns fördelar. Enligt en deltagare är villalivet i Laxå kommun tillgängligt för "vanliga människor med vanliga löner". Andra berättar att i Laxå kommun får man "mycket hus för pengarna." En del uppger att valet att bo på en mindre ort beror på att man inte trivs med att bo i en stad där livet ses som mera stressigt. Fördelen av att man känner sina grannar innebär trygghet (vilket har berörts ovan).

Villalivet innebär för många att man kan förverkliga sina drömmar om den egna trädgården eller poolen – generellt finns tanken att man får göra som man själv vill som en stor fördel med det egna husägandet. En del av barnen som deltagit i projektet beskriver trädgården med studs mattan som bästa stället att vara på när man vistas utomhus. Villalivet i olika delar av Laxå kommun verkar inte handla endast om boende, det handlar om en livsstil och hemmet som en social arena. Det berättas om att man hellre än att besöka ett café eller en restaurang, träffar andra över en fika eller grillkväll hemma hos vänner. Sommarhalvåret med gemenskapen på uteplatsen och med trädgårdssysslor är fenomen med hög igenkänningsfaktor hos informanterna.

När man vill flytta från huset

Ett återkommande tema i samtalen handlar om de äldres möjligheter att flytta från sina hus när krafterna avtar och då man inte längre orkar ta hand om de sysslor som krävs runt hus och trädgård. Många uppger att det inte finns tillräckligt attraktiva alternativ för de äldre att flytta till. Uppfattningen delas av de äldre som är berörda av frågan men även av andra. Informanterna understryker att de äldre bor som bor kvar i sina hus ses som ett stopp i flyttkedjorna på bostadsmarknaden. Att det finns ett bra utbud av hyreslägenheter i olika delar av kommunen ses därför som en viktig fråga för de äldre men även för de ungdomar som deltagit i projektet.⁴ Många uppger att det kan vara svårt för de yngre att hitta ett boende man har råd med och hyrorna i Laxå kommun anses vara höga.

Livet i hyresrätt

Närheten till naturen beskrivs som en av Laxå kommuns fördelar även när det gäller att bo i flerfamiljshus/hyreshus. Även här nämner informanterna lugnet och tryggheten och att det är en lagom stor kommun som bidrar till livskvaliteten. Den största skillnaden i berättelserna handlar om grannarnas betydelse för trivselen. De flesta berättar om goda grannar som inte stör men andra berättar om negativa erfarenheter med grannar som stör. Även här finns en dimension av möten över kulturgränserna, och detta kan enligt informanter som själva är berörda, orsaka friktion. En del nämner till exempel att utrikesfödda grannar inte har samma syn på vikten av att följa ordningsreglerna.

En del nämner den utsatta ekonomiska levnadsstandarden i samband med berättandet om hur man bor. Berättelserna om den goda gemenskapen i villalivet med studs mattor, grill och uteplatser delas inte av alla kommuninvånare. Att det finns gemensamma grill-, lek- och mötesplatser på nära håll är något som däremot nämns som en viktig förutsättning för boendetrivselen och livskvaliteten. Flera informanter påpekar dock att det nödvändigtvis inte behöver ha med den ekonomiska levnadsstandarden att göra när det handlar om att bo och leva naturnära och i övrigt få uppleva Laxå kommuns fördelar.

⁴ Mer om hur det är att vara hyresgäst kan man läsa Laxåhems i den boendeenkät som framarbetades av Laxå hem 2020.

"Man kan få ett större boende, man får mera hus för pengarna."

"Vi får mycket bättre hus för pengarna, jag förstår inte varför det är inte flera som bor här egentligen."

"Många får för sig att man ska bo i Örebro."

"När man bor på landet, är husen billigare, men det blir andra kostnader, två bilar, men får vara beredd på att ta det"

"Jag är 74 år och jag önskar att det fanns en finare bostadsrätt jag kan köpa när jag inte orkar bo kvar i mitt hus eller åtminstone en finare hyresrätt. Nu känns det som att jag får flytta från kommunen för att bo som jag vill."

"Laxå är för litet. Det borde finnas mera attraktiva boenden. För ungdomar behövs lägenheter, för familjer attraktiva villor att köpa."

"Det är det perfekta boendet för de äldre att landa i när man har övergett huset [...] och att kunna hålla på med trädgårdssysslor, sådant här borde man ha mera i kommunen"

"Det är lite enklare standard, det skulle kunna vara lite finare ute, men det fungerar".

"Alla invandrare vill eller kan inte de svenska reglerna. I huset där jag bor regler respekteras [det] inte."

"Vi bor i en lägenhet och det finns inte utrymme för barn att hoppa [studsmatta]. När jag frågar mina svenska bekanta känner de inte igen problematiken. De bor i sina hus och alla har studsmattor."

Reflektioner kring Laxå kommun ur livskvalitet-perspektiv

Deltagarna bads reflektera över begreppet livskvalitet utifrån hela kommunens perspektiv. Resultatet av följande kapitel anger svaren på bland annat följande frågeställningar:

- Vilka är vi i landet Laxå?
- Finns det ett "vi" i Laxå kommun?
- Vilka utmaningar lever vi med?
- Vad behöver göras för att flera skulle ha bättre livskvalitet?
- Vilka är våra styrkor?

Landet Laxå – om de olika orterna

Ortsperspektivet är en genomgående tråd i projektets material. Majoriteten av deltagarna identifierar sig första hand som orsbor och i andra hand som kommuninvånare i Laxå kommun. Utgångspunkten har varit att uppmuntra deltagarna att sätta ord på hur livet ter sig i den ort man bor i (och kommer ifrån). Det framgår att man beskriver olika aspekter av livskvaliteten på liknande sätt i olika delar av kommunen även om man betonar olika saker beroende på vilken ort som avses. Ortsperspektivet betyder i sin enkelhet att man ser på helheten landet Laxå på olika sätt beroende av i vilken ort man bor. I materialet framstår tre huvudsakliga sätt att reflektera kring ortsperspektivet:

- De mindre orternas relation till centralorten Laxå.
- Laxås relation till de mindre orterna.
- De mindre orternas relation till de andra småorterna i kommunen.

Den relation man talar mest om är de relationer som orsborna i kommundelarna Tived, Finnerödja, Rölfors och Hasselfors har till centralorten i Laxå. I den generella bilden framgår att relationen till centralorten är komplex. Relationen präglas av känslan att det knappt finns någonting kvar i de mindre orterna på grund av centraliseringen. Det är framförallt de äldre deltagarna som uttrycker besvikelse över de senaste årens politiska beslut som till exempel lett till att äldreboendena Finnerödja och Hasselfors lagts ner och centraliserats till Ramundergården.

En del informanter i de mindre kommundelarna upplever att det *tas* från de mindre orterna och *ges* till centralorten, att det är en nedmontering som pågår. En del ger uttryck för känslor av avundsjuka mot de som bor i centrala Laxå som har nära till service och "som får allt serverat." Det framgår även att det parallellt finns ett annat sätt att se på saken: man konstaterar att det inte längre finns underlag för att behålla samma nivå av kommunal service i de mindre kommundelarna. Inställningen verkar stå i relation till deltagarnas ålder: de som levt i de mindre kommundelarna länge och har sett hur centraliseringen inneburit nedmontering, tenderar att ha en mer negativ inställning till centraliseringen än de som bott i kommundelen kortare tid och valt kommundelen aktivt som bostadsort. Inställningen till Laxå kan till och med vara nonchalant i den sistnämnda gruppen. Har man väldigt lite kontakt med Laxå kommun och själv har lite behov av kommunal service i de mindre kommundelarna är Laxå centralort inte så betydande. Laxå är heller inte den självklara åkriktningen utan man väljer istället att åka över kommungränsen och sköta sina ärenden.

De informanter som bor i centralorten Laxå har en annan syn på de mindre kommundelarna. Det är framförallt naturupplevelsena och möjligheten till evenemangsbesök som Laxåbor beskriver som något positivt när relationen till de andra kommundelarna nämns. Man sätter även ord på gemenskap och sammanhållning som de mindre orterna präglas av på ett helt annat sätt än Laxå, som kan upplevas som

anonymt i jämförelse. Laxåborna pratar positivt om alla de återkommande evenemang som anordnas i de mindre orterna tack vare det lokala engagemanget. En del uttrycker beundran för att det verkar vara enklare i mindre orter än i Laxå att få människor att engagera sig för gemensamma mål.

De som bor i de mindre kommundelarna uttrycker en slags medkänsla för de som bor i de övriga småorterna. Man känner igen att utbudet av lokal service har blivit snävare, att man behöver åka till Laxå eller något annat ställe för att sköta ärenden som man förr kunde sköta på närmare håll. Engagemanget i de lokala föreningarna är också något som man känner igen. En del menar att man är mer van i de mindre orterna att ordna saker själva, för man kan inte förvänta sig att någon annan ska ordna det. Samtidigt berättar många om att kontakterna med de som bor i de övriga mindre orterna inte alltid är så nära. Några informanter berättar att de sällan ens besökt den andra sidan av kommunen. På frågan ifall det skulle tas initiativ för orterna i syfte att åstadkomma närmare samverkan och gemenskap, så välkomnas det. Informanterna nämner som exempel nätverk för föreningar i kommundelarna, ortsmöten där man får träffa kommunledningen, samt kommunfesten som ambulerar i de olika orterna.

Samtidigt uttrycker några informanter misstanken att vissa orter får mer stöd av kommunen än andra i form av större "ortspeng" eller att vissa orter skulle negativt särbehandlas. Några informanter efterlyser mer stöd mellan orterna när det gäller att agera i lokala angelägenheter. En av informanterna från Rölfors uttrycker en besvikelse över att det inte varit flera människor från andra orter som engagerat sig i frågan om återvinningsföretaget i Laxå bruk. I Tived har medborgaraktivismen handlat om att demonstrera för ett mer hållbart skogsbruk eller mot en vindkraftspark eller en eventuell gruvetablering söder om Unden. Aktivismen har varit lokal till sin natur. Gemensamt för alla exemplen ovan handlar om att aktivismen berört frågor om en fortsatt god boendemiljö och bevarandet av naturvärden och att engagemanget i dessa frågor till stor utsträckning förblivit lokalt till sin natur och har berört få utanför den egna kommundelen. En del informanter menar att det är ett tecken på dålig sammanhållning i kommunen. Medkänslan för andra sträcker sig inte utanför den egna kommundelen. Någon informant kommenterade detta att det bara är mänskligt att engagera sig i det som berör den egna ortens livskvalitet.

"Många gånger när man pratar om Laxå kommun menar man endast centrala Laxå. Man glömmer att vi är större än så, Finnerödja, Tived, Hasselfors och Rölfors finns ju också!"

"Det är vi Tivedsbor som försvarar vår natur och vårt område här, jag ställer inga krav att någon som inte bor här skulle komma till Tived och delta i en protest mot gruvan till exempel."

"För mig är det viktigt att sluta prata om olika orter, man får börja säga här i kommunen: det är inte så stort, det är skitsamma varifrån i kommunen man kommer ifrån."

"Det finns en konkurrens mellan de olika byarna, vilket är mänskligt. Jag tycker synd om politiker som anklagas för att favorisera till exempel Laxå. När det är ekonomiskt lätt är det mindre gnäll, när det är ekonomiskt sämre blir det mera av vi mot dem."

"Jag kan förstå orättvisekänslan hos till exempel Finnerödjabor som tänker att man betalar lika mycket skatt som Laxåborna men man får mindre för pengarna."

"Byamentaliteten som finns i Finnerödja, Hasselfors, Rölfors. De upplever att man har så mycket i Laxå, det finns en avundsjuka på att det finns så mycket service i Laxå."

"I min värld kan man inte ha samma saker i Hasselfors som i centralorten."

”Man kan inte bara gapa och skrika. Man kan inte ha skola i varje ort, man kan inte ha äldreboende i varje ort.”

”Jag tycker det är så sorgligt att det är så många som pratar ner Laxå: ”i Laxå får de allt.”

”Det är Tived som är mitt hem. Sedan råkar det tillhöra Laxå kommun. Hasselfors till exempel har jag knappt varit i.”

”Man har ju jobbat i flera omgångar för att få orterna att komma överens, men det är svårt. Det är så att man alltid ska slå ner på Laxå. Laxåbor åker till Finnerödja när det händer något där, de åker till Tived när det händer något där och de åker Hasselfors när det händer något där. Men händer det något i Laxå kommer de inte. Varför är man inte en stolt kommunbo?”

”Det är ganska stor yta i kommunen men inte så många kommuninvånare, men vad mycket drivna människor och engagemang[det finns] men lite för mycket ortsviis – man vill påverka endast där man bor.”

”Det känns viktigt att politikerna ser orterna runt omkring. Det har varit bra med medborgardialog och utvecklingsgrupperna.”

”Det har nog försvunnit med tiden det där att man har avundsjuka mellan olika kommundelar. Till exempel blomplanteringarna, nu finns det ju i alla kommundelar. Nu är det fint på alla ställen.”

Tived

I Tivedsbornas berättelse om sin hembygd präglas beskrivningarna av den fina naturen som man har en djup relation till. Lugnet, tystnaden och förmånen att följa årstidernas växlingar i den rika naturen nämns som fördelar med att bo i kommundelen Tived. Närheten till naturen och lugnet nämns som de viktigaste faktorerna för livskvaliteten av de informanter som bor här. Men det är inte bara Tivedsbor som uppskattar naturen, det gör tiotusentals turister varje år som kommer till Tiveden för att vandra och njuta av friluftslivet. Synen på turismen är generellt positiv. Turismen bidrar till ekonomin och att utbudet av service i området är förhållandevis brett och växande men baksidan är att turisterna inte alltid tar hänsyn till de boende och att infrastrukturen inte räcker till. Sommarmånaderna beskrivs som en intensiv turistsäsong då man inte i samma utsträckning får uppleva lugnet som ju är en stor del av trivseln i kommundelen. Områdets attraktivitet har ökat i husköparnas ögon och huspriserna stigit, vilket försvårar ortsbornas möjligheter att själva köpa hus i sin hembygd, vilket många ser som en stor nackdel. Den generella inställningen är dock att man gärna ser flera åretruntboende istället för att det etableras flera fritidshus i området.

Tivedsborna som deltagit berättar om en varm sammanhållning bland ortsborna oavsett människors ursprung. Det innebär att man känner varandra och kan ge och ta emot hjälp när det behövs. Inställningen stavas ”vi hjälps åt”. Nyinflyttade berättar om ett varmt mottagande och att man är bra på att välkomna in nya människor så att man blir en del av gemenskapen. Det är lätt att engagera sig de befintliga föreningarna för den som så önskar. Det är många som är engagerade i miljöfrågor och vill gärna göra sin röst hörd i de olika protestgrupper som engagerar sig gällande gruvetablering, hållbart skogsbruk samt vindkraftsparken i Fägremon.

Det berättas om den drivkraft som många har i denna kommundel. Det handlar om att man alltid fått klara sig själv och man är van att hitta sätt att få saker och ting att fungera. En del berättar om att den självständiga inställningen har märkts från kommunens håll vilket enligt några kan leda till att kommunen litar för mycket på att Tivedsborna klarar sig själva.

En del ger uttryck för känslan att man bor i ett ytterområde och att det är långt till centralorten samtidigt som att det sistnämnda är mer ett konstaterande än ett klagomål. Bussförbindelserna är en fråga som tas upp av flera informanter. Man oroar sig för hur de gamla utan tillgång till bil klarar att sköta ärenden. En del funderar över barns och ungdomars begränsade möjligheter till fritidsaktiviteter. Livet i Tivedsbygden innebär långa bilsträckor och stora kringkostnader men det vägs upp av allt det andra som man uppskattar: ett liv i direkt anslutning till storslagen natur och bygdegemenskapen som ger trygghet.

"Jag har träffat väldigt många människor som blir förälskade i Tiveden, det är något speciellt med naturen och skogen som förbinder människor."

"Här i Tiveden är vi bra på att acceptera människor som de är, acceptera människors olikheter, vara öppensinnade. Vi hjälps åt!"

"Ekonomi är en viktig del att det är möjligt att bo här, det är turismen som gör att det går att bo här."

"Jag är rädd över att det kommer lite för många turister, man behöver från kommunens sida jobba med turismen på ett medvetet sätt, alla som bor här hänger kanske inte med i utvecklingen."

"Det finns inte infrastruktur anpassad för att ta emot så många turister som besöker. Det är viktigt att ta upp innan det blir två läger."

"Fördomar går ju att bygga bort! Tidigare var det inte så fint att bo i Tiveden heller!"

"Sommargästerna har vi inte så mycket nytta av. Det skulle bli svårt att bo kvar i Tiveden om merparten bestod av sommargäster. Man måste ha balans på boende och turister."

"För människor i Tiveden är inte naturen någon kuliss. Det är något som ger dem levebröd, något som de har relation till."

"Det finns många protestgrupper här i Tiveden.

Det är en stor frustration här över att det är stora företag som försöker förstöra vår livskvalitet här."

Finnerödja

Finnerödjaborna beskriver sin kommundel genom den sociala gemenskapen vilket enligt många informanter bidrar till tryggheten. De flesta känner varandra, många är släkt med varandra och man har någon gång varit medlem i någon av ortens många föreningar även om utvecklingen de senaste åren har varit liknande den på andra håll. De föreningsaktiva och eldsjälarna har blivit färre och engagemanget har tunnats ut. Enligt Finnerödjaborna är orten lagom stor och lugn. Fördelen är den närliggande naturen samt sjöarna. Som exempel berättas det uppskattande om elljusspåret, ridlederna och sjöarna Skagern och Unden.

Man är mån om det som finns kvar i Finnerödja. Carlssons livs nämns av de flesta, inte bara som matbutik utan även som mötesplats. Ortens stolthet är den nya skolan även om meningarna angående nybyggnationen gick isär och många menar att man egentligen borde ha renoverat den gamla skolan.

Finnerödjaborna relaterar gärna till historien när man berättar om sin ort. Man är stolt över Finnerödja. Äldre informanter berättar om ortens identitet som gränsbygd och tillhörighet till Västergötland. Många

ger uttryck för sin komplexa relation till centralorten Laxå. man upplever att man inte gör sitt bästa för att möjliggöra Finnerödjas fortlevnad utan man satsar på Laxå på bekostnad av de mindre orterna. Försäljningen av Tivedsgården nämns som något negativt, de äldres möjlighet att bo kvar i bygden är en viktig fråga för Finnerödjaborna. En sak som nämns handlar om att det behöver finnas hyresbostäder anpassade för äldre som inte längre vill bo kvar i sina hus. En annan viktig fråga är kollektivtrafiken. Utan goda bussförbindelser försvåras livet för boende som inte har bil.

En fungerande kollektivtrafik ses som en förutsättning för att ungdomar ska kunna bo kvar på orten. Enligt en del informanter är ungdomarna alldeles för beroende av sina föräldrar. Föräldrarna får ställa upp och skjutsa sina barn till fritidsintressen eller rycka in när bussarna inte går. Ett tågstopp i Finnerödja tas upp av många som ett förbättringsförslag. Man skulle få bättre kommunikationer och det i sin tur skulle höja ortens attraktivitet. En del ortsbor ser mera realistiskt på saken. Man ser inte att underlaget för detta är tillräckligt stort.

Finnerödjabor uttrycker i allmänheten att man är nöjd med sitt liv på orten och människor är måna om sitt Finnerödja. Man ser även positivt på framtiden. Det finns en framtidstro och engagerade Finnerödjabor som vill utveckla orten. Man ser som ortens stora fördel att människor som är engagerade i föreningslivet och kyrkorna är vana att jobba tillsammans för gemensamma mål.

"Jag tycker att i Finnerödja har vi en god gemenskap i byn. Sedan vet jag inte hur det är med de nyinflyttade om de kommer in i gemenskapen."

"Jag upplever Finnerödjabor som glada och välsinnade, snälla människor."

"Det bästa med att bo i Finnerödja är skogen. Jag plockar bär, går ut med hunden, uppskattar att det är tyst. Att man bor på landet men E20 är nära."

"De som är födda här, och de som har familj här, de är nöjda. Jag tror att utmaningen handlar att behålla ungdomarna, att de har jobb och de trivs. Man skulle vilja att flera ungdomar och unga familjer väljer Finnerödja."

"Alla är sura på huvudorten. Det handlar om lillebrorskomplex det här med Finnerödja - Laxå"

"Det är lugnet och det lilla i Finnerödja som gör att jag trivs. Det finns en härlig gemenskap. Det är ju mest i affären man träffas."

"Vi har eldsjälur, det finns i Finnerödja en jättestark ambition för att utveckla orten, ha aktiviteter för barn, vuxna och ungdomar. Det är många som uppskattar att Carlssons livs finns, man vill gynna den. Man vill stötta varandra i de saker som vi faktiskt har. Det är till exempel många som är stödmedlemmar i Finnerödja IF. Man vill hålla liv i det som man har."

"Det här med kommunikationen pratas det mycket om men man har konstaterat att det inte finns underlag för att ha tågstopp här. Jag tror inte det finns realistiska möjligheter att få tågstopp hit."

"Det är en lagom stor ort, det är en viss samhörighet, Det är mycket runtomkring som gör att jag trivs!"

"Det finns alla förutsättningar att göra något riktigt bra av Finnerödja."

Röfors

Röforsborna beskriver sin ort som en lugn och liten ort med vacker natur. Tryggheten och lugnet bidrar till livskvaliteten. Det berättas om ortens historia. Förr arbetade de allra flesta på bruket och på fritiden deltog man aktivt i föreningslivet. Speciellt fotboll nämns som viktig sammanhållande aktivitet där det funnits en stark gemenskap. Röfors historia är ett ämne som intresserar ortsborna, även bland vissa personer som flyttat från Röfors tillhör de intresserades skara. Intresset för orten har inneburit att det har bildats en studiecirkel. Trots närheten till centrala Laxå har en del ortsbor en stark identitet som Röforsbor och bidrar till att utveckla orten. Det nämns att Ortsfrågan inte är lika viktig för alla och de senaste åren har till exempel engagemanget kring Röfors Folkets hus minskat och de olika evenemangen som arrangeras intresserar färre människor nu än förr. Enligt många är inte Röfors längre sig likt. Det som ändå upplevs positivt är ett pågående generationsskifte och att det under de senaste åren har flyttat in nya invånare till orten.

Boendemiljön och den generella trivseln är frågor som många informanter tar upp. Orten upplevs som förfallen av många ortsbor vilket bl.a. beror på att vägen som går genom samhället underhålls dåligt. Speciellt för gångtrafikanter är vägen undermålig. Ägandeformen av vägen är en fråga som många önskar få ändring på. Röforsbornas förslag är att kommunen skulle ta över vägen från Trafikverket. En ännu mer brännande fråga som direkt berör boendemiljön är etableringen av miljöåtervinningsföretaget på bruksområdet och de olägenheter som uppstått under den tid företaget varit verksamt. I skrivande stund har företaget gått i konkurs och osorterade avfallshögar har lämnats kvar. De boende i Röfors uttrycker oro för sin egen hälsa och många är starkt kritiska till hur processen kring etableringen av miljöåtervinningsföretaget gått till.

En aktionsgrupp har bildats för att driva frågan och engagemanget har varit stort. Man har efterfrågat transparens i beslutsfattandet och reella möjligheter att påverka frågan. Det har uttryckts frustration och starka känslor som grundar sig på att företagets verksamhet upplevts som ett hot mot livskvaliteten och en god boendemiljö. Kritik har även riktats mot kommunen och Sydnärkes miljöförvaltning som enligt aktionsgruppen inte haft de boendes bästa för ögonen. De uppger att företaget förstört lugnet i samhället och att de boende har utsatts för damm och buller som är negativt för hälsan. De uttrycker även oro för innehållet i det avfall som skulle återvinnas. Går det att utesluta att det kan vara farligt även för miljön och för grundvattnet? Man är även orolig för husprisernas utveckling och hur företaget skadar ortens rykte. Några av informanterna som är berörda och aktiva i frågan menar att turerna kring företaget och kommunens bristande hantering av frågan förstärkt känslan av att Röfors är ett ytterområde som behandlas sämre än andra delar av kommunen.

Informanterna från Röfors beskriver att gemenskapen i byn har blivit starkare som följd av det gemensamma motståndet, man har märkt av kraften när man enats i en gemensam kamp. Det berättas om en vilja och ett engagemang att fortsätta arbeta för att utveckla orten och den gemensamma trivseln. Kommunens ansvar att leda utvecklingsarbetet efterfrågas, enligt den utvecklingsplan som tidigare tagits fram. Andra informanter från Röfors ser även vikten av det fortsatta initiativet från ortsborna själva.

”Det är så i Röfors att man vill behålla det så som det har varit. När det har kommit till sådana saker till Röfors som har varit störande, har det stoppats.”

”Sammanhållningen är väl inte så bra, ordnas det något i Folkets hus är det jättesvårt att få dit Röforsbor, men vad ska man göra?”

”Jag tror att det är många som bara bor här. De är inte så intresserade av bygemenskapen. Det kanske har med det att göra att det är så pass nära Laxå.”

”Ett samhälle håller på att försvinna, men innan det har försvunnit helt försämrar man livskvaliteten så enormt med att placera en sådan här sopanläggning mitt i samhället som bullrar och dammar”.

”Innan etableringen av återvinningsföretaget var det lugnt här och trevlig miljö som satte prägel på byn men ända sedan företaget började har lugnet varit borta. De har hållit på från morgon till kväll, det dammar och bullrar. Det är alla människor här som tar skada av det. Vi är inte samma glada människor här längre.”

”Vi är inte mot kommunen, men vi är mot kommunens agerande. Om vi inte hade kämpat för orten hade det inte varit kvar hela Rölfors.”

”Rölfors kallas för månens baksida, det har både politiker och tjänstepersoner sagt. Det kostas på både i Finnerödja och Hasselfors men vi i Rölfors har inte fått någonting. Det är inget byggavfall utan det är ren soptipp. Det är så tråkigt. Det känns ännu mera som månens bakgård.”

”Sammanhållningen i Rölfors är bra, vi har hittat varandra, alla känner ju varandra och tillsammans blev vi en stark grupp. Vi kommer säkert fortsätta nu efteråt men då kan vi göra något roligt istället.”

”Jag ser inte varför det skulle vara mera synd om Rölfors än för andra ytterområden, det är ju ändå ett mindre samhälle, man kan inte göra så mycket som till exempel i Laxå. Jag har inte mycket att klaga på!”

”Rölfors skulle kunna vara ett område som man kunde marknadsföra som ett ställe med billiga hus, bra lokaler för verksamhet, någon skulle kanske kunna ha en möbelfabrik eller cykelfabrik.”

”Jag tänker att vi borde ha en fixardag i Rölfors, att man gör saker tillsammans, det byggs upp en annan typ av gemenskap. Det blir roligare att man håller ihop som by, jag tror att de har haft det tidigare, det ser trevligare ut helt enkelt, nu kan man fokusera på att utveckla framåt.”

Laxå

Den vanligaste beskrivningen av Laxås fördelar är: ”Man har nära till allt.” Laxåborna uppskattar den enkla vardagen som närheten till servicen möjliggör. Laxå beskrivs som lagom stort, lugnt och tryggt ställe att bo i och en bra plats för barnen att växa upp i. Man tar sig lätt till naturen som ligger runt knuten och vill man åka lite längre har man alla kommunens natursköna ställen på nära avstånd.

Informanterna berättar om trevliga människor och fin gemenskap. Man brukar säga hej till den som man möter. En del uppskattar att man kan vara lite anonym även om det påstås att nästan alla känner alla. För en del innebär det en trygghet men för andra är det negativt eftersom det blir en del skvaller på en liten ort. En del beskriver Laxåborna som lite avvaktande och försiktiga som helst umgås med dem som man alltid känt. Nyinflyttade informanter uppger att det inte är så lätt att komma in i gemenskapen medan Laxåborna själva betonar att man behöver själv vara aktiv. Föreningslivet nämns som bästa sättet att knyta kontakter med andra.

En del reflekterar över gemenskapen i Laxå genom följande jämförelse: gemenskapen i Laxå är på ett annat sätt än i de mindre orterna. Olika arrangemang i Laxå lyckas inte alltid så bra med att samla människor som i de mindre orterna. Det berättas om att det skett en förändring. Tidigare ordnades det större evenemang som många besökte eller mindre fester grannar emellan, föreningslivet var likaså stort och rikt. Man konstaterar att samhället har förändrats och individualismen ökat. De som tidigare varit aktiva har blivit äldre och de orkar inte längre och att det har inte fyllts på med yngre krafter.

En viktig mötesplats för många Laxåbor är torget. Runt torget är det alltid liv och rörelse och det nämns som positivt även om en del är kritiska mot att torget gjordes om. Det är på torget med omgivande butiker som många informanter träffar sina bekanta och utbyter några ord.

Det har de senaste åren satsats en hel del på torget som trivselmiljö betraktat. Informanterna gläder sig över de fina blomsterarrangemangen och den säsongutsmyckning som finns. Torget lyfter intrycket av hela kommunen, menar en del. Det är ett ställe där människor med olika åldrar och bakgrund möts. En del informanter berättar att på kvällstid kan man känna sig otrygg i närheten av torget. Företagare vid torget bekräftar bilden. Ibland är det högljutt och oroligt på kvällstid.

Företagarandan kännetecknar Laxå enligt flera informanter. Företagare berättar om det goda samarbetet i företagsnätverket – man hjälps åt så mycket man kan. Det finns vilja att utveckla Laxå och få mera liv och rörelse i samhället. Man ser möjligheterna och vill att andra också ska upptäcka det fina med Laxå.

Det lokala utbudet är ett stort samtalsämne för Laxåborna. Det pratas om den positiva förändringen de senaste åren. Företagarna vågar satsa och det har etablerats nya affärer och restauranger. Många önskar dock att det skulle finnas ännu mer att göra i Laxå. Allra mest önskar informanterna att kommunen skulle satsa på ett badhus i Laxå. Som det är nu är det en stor brist på alternativ för barnens fritidsintressen eller ungdomars möjligheter att samlas och hitta på aktiviteter tillsammans.

Andra informanter påstår att det gnälls mycket i Laxå. Det förklaras som en kulturell egenhet som hör samman med "gnällbältet" i Närke. En del förknippar gnället som en del av bruksmentaliteten och andra deltagare anser inte att det gnälls mera i Laxå än på andra ställen. Det berättas om en vanlig attityd som redan tidigare berörts i föreliggande slutrapport, att man helst vill att det är "någon annan" som ordnar olika saker. Flera informanter berättar att Laxåbor är sådana som gärna kan tänka sig att hjälpa till, men få vill vara den som tar initiativet. En del uttrycker frustration över gnällandet och önskar att det var fler som lyfte fram allt det positiva som finns i Laxå.

"Det bästa med att bo i Laxå är att det är ett litet samhälle, man hittar lätt, det är lätt att känna sig hemma".

"Det är väldigt trivsamt i Laxå. Människor är trevliga. Det är bra service, bra affärer."

"Det kan vara så att Laxåbor är sådana att jag har mitt och du har ditt. Man är så avvaktande, det blir aldrig det där "ska vi ta en fika?" "

"Eftersom jag har kommit utifrån kan jag sätta ord på det fina, innan jag fick syn på Laxå tänkte jag inte så positivt om Laxå. Jag har blivit positivt överraskad."

"Jag tycker det var så sorgligt att det är så många som pratar ner på Laxå: "i Laxå får de allt!" "

"Laxå har haft väldigt dåligt rykte. Jag tror att det har förändrats nu."

"Tidigare var det lite tråkigt i Laxå, men nu under de senaste sista tio åren har det blommat"

"Om man inte är intresserad om epatraktorer eller motorsport vill man kanske inte flytta hit."

"Skulle jag varit 20 år skulle jag inte trivts så bra, det finns inte så mycket att göra här."

”Varför Laxå? Laxå är inte speciellt bra. Det finns inte så mycket att göra på kvällstid, det är ganska tråkigt. Jag skulle trivas bättre om det var mera aktiviteter för barn: scoutkår, dans eller ens ett café. Det känns att vill man göra något roligt får man åka någon annanstans.”

”Många i Tiveden ställer upp för Tiveden, men man skulle inte ställa upp för Laxå.”

Hasselfors

Kommundelen Skagershult har Hasselfors som största ort. Den vackra varierade naturen och sjöarna Toften och Teen upprepas i Hasselforsbornas beskrivningar av ortens fördelar. Tillgången till naturen är omedelbar och det finns flera olika naturtyper inom ett kort avstånd. Promenader är en viktig social aktivitet för många Hasselforsbor. Informanterna beskriver orten som en sjönära liten villalidyll. Här känner de flesta varandra. Många är släkt med varandra och Hasselfors bruks långa historia på platsen präglar ännu orten trots att det är omkring 25 år sedan bolaget såldes och fick nya ägare. En av kommunens största arbetsgivare, Setra trävaror, ligger mitt i tätorten. Sågverket är kanske Nordens största och modernaste gransågverk. Setra har de senaste åren investerat stora summor i ett nybyggt hyvelverk och här finns omkring 100 anställda. Efter att Hasselfors Bruks AB som så helt dominerat kommundelen såldes, förlorades en identitetsskapande faktor. I kölvattnet kom Hasselfors byalag till stånd. Det är i grad högsta aktivt och det finns ett stort engagemang kring byalagets många årliga arrangemang. Vardagsaktiviteter sker genom PRO, Skagershults församling (Svenska kyrkan) och Röda korsets försorg. Kyrkan har barnverksamhet i församlingshemmet.

En del informanter uttrycker en önskan om att det ska finnas någonstans att träffas på ett naturligt sätt. Tidigare fanns värdshusets lunchservering, och en liten butik i anslutning med postutlämning. En ny obemannad livsmedelsbutik har helt nyligen öppnats vilket välkomnas varmt av ortsborna.

Att komma in i den för att handla innebär dock en ”digital tröskel”. Man behöver smart telefon, tillgång till internet, bank-id samt kunskaper att använda ovanstående.

För många Hasselforsbor är inte Laxå den självklara åkriktningen för att åka och handla. Historiskt bakåt finns en koppling till närkeslätten. En del informanter ger uttryck för besvikelse när det gäller relationen med centralorten Laxå och med Laxå kommun som man inte uppfattar hållit vad den lovat. Att Hasselfors skola med förskoleklass, lågstadium och mellanstadium flyttades till Laxå mot ortsbornas vilja, samt att den utlovade återkomsten av förskoleklass och utbyggnad av förskolan för detta ändamål inte kommit till stånd trots vallöften. Att Edegårdens äldreboende också lades ner och flyttades till Laxå helt nyligen menar flera informanter är ett tecken på att kommunen bidrar till att livskraften för småorter undergrävs och att all kraft istället läggs på centralorten.

Kollektivtrafiken tas upp av många. Man upplever att bussturerna är för få. Förutsättningarna för ett bra liv enligt många Hasselforsbor är att man äger en bil och kan ta sig dit man behöver. Det är få deltagare som själva uppger sig vara berörda av frågan, men man berättar om andra som har det svårt att ta sig till och från Hasselfors. En del tar upp frågan om möjligheten till tågstopp i Hasselfors som skulle kunna öka ortens attraktivitet medan andra betonar att det är ett realistiskt önskemål då underlaget är för litet. Yngre informanter som flyttat in till orten betonar Hasselfors positiva kvalitéer. Att bo på en mindre ort omgiven av fin natur är ett val som innebär att man behöver åka mycket bil för att sköta sina ärenden, jobba eller studera. Det är ändå ett val som man är beredd att göra då man i utbyte får bo natur- och sjönära och få uppleva den lilla ortens fördelar: att man känner andra och har närmare till människor.

”Det bästa med Hasselfors är närheten till naturen och sjöarna. Det är litet och man känner varandra, inte riktigt alla, men det känns tryggt på något vis.”

”De senaste åren har Hasselfors fått väldigt mycket: bidrag till att renovera Hasselgården, renoveringen vid bruket. Det gör att man hör mindre det här gnället.”

”Evenemangen som byalaget arrangerar blir som en mötesplats för oss, det samlar väldigt mycket folk från samhället.”

”Det bästa med Hasselfors är gemenskapen, tystnaden, fast man bor avskilt bor man mitt i, att det lyser på gatorna på nätterna, att det är inte nattsvart.”

”Det är ekonomiskt att bo i Hasselfors, vi har det så bra här.”

”I Hasselfors är vi glada för att Setra har satsat, att Hasselfors får vara något annat än bara en sommarstugeort. Det är positivt med satsningar!”

”Det bästa i Hasselfors är lugnet, sjöarna, gemenskapen och naturen.”

”Hasselforsbor har lite svårt för förändringar, till exempel att skolan flyttade till centralorten. Det sitter kvar, man känner sig sviken av Laxå kommun.”

Föreningslivet & engagemanget

Föreningslivets betydelse för livskvaliteten är väsentligt enligt en stor andel av deltagarna i projektet. Föreningslivet utgör en arena för att samlas kring gemensamma intressen och befordrar möten mellan människor. Det berättas om att det historiskt har funnits ett rikt föreningsliv i Laxå kommun och att det för de äldre generationerna har varit självklart att man ska vara med och bidra. Har man idéer har man fått vara med och förverkliga dessa. De senaste årtiondena har varit en utmaning för föreningslivet på många håll i landet och det märks även tydligt i Laxå kommun att antalet föreningar och föreningsdeltagare minskat de sista decennierna påtagligt. Det är svårare att engagera människor för olika uppdrag i föreningar. Enligt informanterna handlar det om att de som tillhör de yngre generationerna vill ägna mer tid till familjen, att individualismen har ökat och att man nuförtiden är mer benägen att betala för förströelse och rekreation. Ett exempel på det sistnämnda är att man vill kunna lämna sina barn på träning och betala en summa för det istället för att behöva ge sin tid och sitt engagemang för föreningen genom eget engagemang, t.ex. som ledare, eller behöva delta olika insamlingskampanjer eller ikläda sig förtroendeuppdrag. Samtidigt uppger idrottsföreningarna i Laxå att det är allt svårare att rekrytera ledare.

Enligt en del informanter lider man i Laxå kommun av den tidigare nämnda inställningen ”nånannanism”. Man kanske har en idé, men man vet inte hur man ska gå till väga för att den ska förverkligas eller man väntar på att det är någon annan som tar tag i det. Samtidigt är de som är engagerade i föreningslivet många gånger redan aktiva i flera andra föreningar vilket enligt en del kan leda till att man tröttnar till slut. Flera informanter använder sig av begreppet *föreningsmänniska*, men mest i bemärkelsen som självbeskrivning, ”jag är ingen föreningsmänniska”. Hur dessa föreningsmänniskor rekryteras, handlar enligt några informanter om föräldrarnas inställning till föreningslivet. Om föräldrar själva har varit aktiva är det mera sannolikt att även barnen blir det.

Det framgår enligt informanterna att för allmänheten är ansvarsfördelningen mellan kommunen och föreningslivet oklar. När det gäller till exempel fritidsaktiviteter för barn och ungdomar riktar man många gånger sina önskemål till kommunen då det i de allra flesta kommuner i vårt land i själva verket är föreningar som står för en stor del av utbudet. Kommunerna i landet har av hävd en stödjande funktion gentemot föreningslivet. Representanterna från föreningarna som deltagit i projektet, uttrycker dock

önskemål om att kommunen skulle öka stödet. Speciellt föreningar i de mindre orterna upplever att ett utökat stöd och bredare samverkan skulle gynna arbetet i föreningarna.

Föreningslivet i stort ses som en viktig komponent för människans välmående. Inte minst ses deltagandet i olika aktiviteter som det bästa sättet att integreras och bli del av gemenskapen som nyinflyttade kommuninvånare. Ett aktivt deltagande i föreningslivet har också en demokratisk fostrande roll. Informanter som blivit föreningsaktiva beskriver hur det har varit en viktig del för känslan att känna sig sig hemmastadd i kommunen. Sett till befolkningens etniska och kulturella mångfald kan man ändå se att majoritetsbefolkningen deltar i föreningslivet i större utsträckning än utrikesfödda. Till exempel uppger kommuninvånare med finländsk bakgrund att de inte känner att det finns någon förening som lockar (mer om detta i avsnittet om sverigefinnar nedan).

En del föreningar berättar om insatser som gjorts i samband med flyktingvågen 2015, till exempel i form av språkkurser, men att intresset/behovet för sådana verksamheter minskat med tiden. Informanterna anser att föreningsaktiviteter är det bästa sättet att integrera utrikesfödda barn och ungdomar. En utmaning handlar de utrikesfödda vuxna som sällan är föreningsaktiva.

"Vi har en sådan anda här. Vill du ha något får du fixa det själv. Folk provar ju ändå även om de kanske inte orkar hålla på så många år. Det kan vara tufft. Men jag måste säga att det finns jättemycket kompetens i vår kommun!"

"Man borde göra det klart, att kommunen inte kan göra allt. Det verkar som att många förutsätter att kommunen fixar. Om man vill ha något roligt man ska man [själv] vara med och jobba och bidra. Laxåborna har mentaliteten att det är bra att det är någon annan som fixar, man vill inte lägga sin egen tid och energi."

"Oftast får man höra på sociala medier: varför kan inte kommunen ordna detta? Men det är ju föreningslivet som ska driva fritidsaktiviteter."

"Jag tror att många tänker att det är ingen idé att engagera sig i något. Man behöver egentligen ha ett gemensamt mål. Då är det inte svårt att få människor dit."

"Man tar lite för givet att det händer saker."

"Många har massa idéer, men vem ska genomföra dem?"

"Vill du vara med i någonting, måste du också bidra till det!"

"Även om det är en liten uppgift så har människor så mycket att göra och de vill inte ställa upp."

"De flesta väntar på att det är någon annan som tar tag i det, om man bara väntar händer det ingenting."

"Det är så i bruksorter, man är van att bruket har ordnat en massa, och då är inte folk inte vana att ställa upp själv, det är svårt att få ihop det."

"Det som jag brinner mest för är politiken: att jag får engagera mig! Efter att jag flyttade till Laxå har jag hittat människor som är engagerade för samma saker."

”Föreningslivet gör att man lever ett meningsfullt liv. Att det är få som väljer att engagera sig beror på att man är ute efter snabbare belöning. Man skulle behöva ha mera uthållighet.”

”Många vill att kommunen ska göra, men kommunen är ju vi!”

”Det är så givande att göra något för andra människor – det är väl det som är drivkraften i att vara föreningsmänniska.”

”Kommer du från ett land utan demokrati, är man inte van med föreningslivet, i länder där det finns saknas demokrati finns inte föreningar på det sättet. Man förstår inte att alla får tycka till – det känns lättare att det är någon som bara bestämmer.”

Mötesplatser

Sociala relationer nämns som en av de viktigaste delarna av livskvaliteten. Det är många som nämner familje- och släktband som fördelar med att bo kvar i kommunen men även andra sociala relationer är viktiga: grannar, arbetskamrater, bekanta och vänner man fått genom föreningsengagemang samt gamla skolkamrater. Att ha någon att prata med eller säga hej till när man tar en promenad eller handlar är något som uppskattas av många, likaså olika mötesplatser där man kan träffa andra och ta en kopp kaffe. Speciellt pensionärer berättar om vikten att få samlas och delta i en aktivitet med andra. Enligt en del finns det en risk för att man inte hittar sitt sammanhang efter pensioneringen. Det är få som pratar om sin egen ensamhet, men flera ger uttryck för att det finns äldre i kommunen som inte kommer iväg och träffar andra.

Vikten av mötesplatser pratas det om speciellt i de mindre orterna. Matbutikerna i Tived och Finnerödja nämns som de viktigaste mötesplatserna medan de boende i Hasselfors och Rölfors uppger att det inte riktigt finns någon naturlig mötesplats på samma sätt. I Laxå upplever många deltagare att det finns gott om mötesplatser för pensionärer och daglediga. Till exempel biblioteket och torget är ställen där man kan träffa andra. Föräldrarna uppger att Familjecentralens öppna förskola är en viktig mötesplats för att träffas andra föräldrar samt att få stöd i föräldraskapet.

En del utrikesfödda uppger att det inte finns någonstans att samlas kvällstid i Laxå. Enligt dem saknas det ett café där man kan träffa andra och få nya bekanta. Frågan lyfts speciellt av yngre utrikesfödda män utan familj som upplever att det är svårt att hitta sitt sammanhang. En del konstaterar att för majoritetskulturen är det hemmet som utgör den viktigaste sociala arenan. Att folk trivs bäst hemma och att man bjuder hem varandra för att umgås, kan vara orsak till att det upplevs vara så lugnt och tyst och att så få människor i övrigt vistas ute om kvällarna. En del upplever att det ibland är alldeles för tyst och lugnt. En del ungdomar håller med om att det skulle vara bra om det fanns ett kafé att umgås på.

Det uttrycks även önskemål om att det skulle finnas något slags arrangemang där människor från olika kulturer kan mötas och lära känna varandra under trevliga former. Till exempel kommunfesten ses som ett viktigt initiativ för att skapa starkare gemenskap och den utgör en potentiell arena för möte mellan kommuninvånarna från olika kulturer och orter inom kommunen.

”Mötesplatser är alltid bra, många har ett behov att prata av sig. Vi har en bra gemenskap vid spelbutiken. Man måste ha påfyllning och det ger det sociala sammanhanget.”

”Hur man lär känna nya människor? På gymmet, på baren, på jobbet – men om man inte jobbar här, hur träffar man folk då? På Ica?”

”Det finns äldre som är ensamma. Många är ensamma som fan. Och de kommer inte ut. De är lite rädda på något vis. Därför är det bra med träffpunkten. Det är en bra mötesplats.”

”Det måste finnas mötesplatser, men man måste också våga gå dit.”

”När man kommer som ny är det roligt om det finns mötesplatser, att man kan chans att träffa ens jämlingar”

”Jag önskar att det var mera evenemang och mötesplatser. Det är svårt att lära känna svenskar.”

Möjligheterna till delaktigheten i Laxå kommun

En av Laxå kommuns fördelar enligt många är småskaligheten som bidrar till delaktigheten. Man upplever att beslutsvägarna är korta och det är nära till beslutsfattarna. ”Alla känner alla” gäller även i kontakt med kommunen och dess företrädare. I intervjumaterialet framkommer det att det finns en stor variation i intresset för kommunen och kommunpolitiken. En del följer kommunpolitiken på nära håll, läser protokollen som publiceras på kommunens hemsida och kommunicerar sina tankar kring kommunala beslut i olika lokala grupper i sociala medier. För en större majoritet handlar kontakten med kommunen om kommunens dagliga verksamheter. En del informanter betonar att den stora majoritetens avsaknad av reaktioner kring politiska frågor och beslut är en fingervisning om att kommunmedborgarna i det stora hela är nöjda och inte upplever att det finns något särskilt värt att klaga på. De vanligaste klagomålen handlar om saker som är relativt lätta att åtgärda, till exempel vägunderhåll eller parkskötsel. Den upplevda ”tystnaden” kan även enligt en del informanter handla om att den enskilde kommunmedborgaren oftast saknar intresse att försöka påverka eller man helt enkelt inte känner till hur man kan påverka kommunens beslut eller prioriteringar.

Projektets deltagare reflekterar över förutsättningarna för delaktigheten. Det framgår att kommunikation och tillgängligheten till information är en viktig förutsättning för delaktigheten. Det pratas om kommunikation i bemärkelse av kommunens informationskanaler. Kommunens hemsida, sociala medier och informationsbladet ”Vårt Laxå” ses som viktiga kanaler att få del av information om olika beslut och det som är på gång i kommunen.

En del informanter utlyser en snabbare, tydligare och mera omfattande kommunikation från kommunens sida. Önskemålet handlar om att man vill ta del av saklig information och inte behöva läsa spekulationer och andrahandsuppgifter på sociala medier. En annan aspekt av information handlar om kommunikation. Om kommunens förmåga till dialog och återkoppling med de kommuninvånare som bidragit med tankar och idéer. Att man bli lyssnad till och bekräftad upplevs som viktigt och att den enskilde får ett genomtänkt svar på till exempel på ett medborgarförslag. En del upplever att kommunen generellt är dålig på att återkoppla. Man ska som medborgare inte behöva ligga på och upprepa sig innan man får svar. Ett exempel på detta som flera informanter tar upp handlar om ortsmötena med kommunledningen. Det efterfrågas att man får tydligare återkoppling på de frågor som tagits upp på dessa möten. Samtidigt ses ortsmötena som en viktig kanal för att möta kommunledningen. Just detta att representanter från kommunledningen besöker de mindre orterna för möten lokalt upplevs viktiga, enligt de informanter som själva deltagit i sådana möten.

Andra ger uttryck för tanken att påverkningsmöjligheterna är begränsade i Laxå kommun. Att sådant man skulle vilja förändra har med nationell lagstiftning att göra och att besluten ligger på en annan nivå. Exempel på detta berör miljöatervinningen i Rölfors, provborrningen och rekognoseringen i syfte att starta eventuell koboltbrytning nära sjön Uden samt Sveaskogs hantering av sina skogsfastigheter.

En annan sida av de begränsade påverkansmöjligheterna handlar enligt en del informanter om att en begränsad kommunal ekonomi minskar "spelutrymmet" att förverkliga goda idéer. En del menar att de förtroendevaldas roll och formella makt är svag och det är kommunens tjänstepersoner som har den reella makten. Det berättas att det ibland tjänstemännen kommunhuset finns en slags "stolthetskultur" där man har en oförmåga att erkänna sina misstag och/eller att viljan att ställa tillrätta det som uppenbart blivit fel saknas. Man efterlyser att kommunen verkligen ska visa att man är villig att lyssna in och ta hänsyn till åsikter som kommer "underifrån" och göra om och göra rätt när så är påkallat.

Det polariserade samtalsklimatet, främst på sociala medier, upplevs som en av utmaningarna kopplat till delaktigheten. Det riktas mycket kritik och missnöje mot kommunen i dessa medier. I diskussionen anklagas tjänstepersoner och politiker på sådana sätt som enligt en del informanter är oacceptabelt, men enligt andra delvis motiverat. Har man tagit ansvar som förtroendevald måste man tåla att bli kritiserad. Det finns en oro hos flera informanter att det hetsiga samtalsklimatet kan leda till att viljan att ställa upp som förtroendevald i kommunen minskar och att det blir svårare att få människor att engagera sig politiskt för sin kommun. En förklaring till missnöjet handlar enligt en del informanter om att man inte känner till hur regelverket fungerar. Det finns lagar och föreskrifter som kommunen har att förhålla sig till och många invånare är okunniga om hur demokratiskt beslutsfattande går till och att beslutsprocesser måste följa regler och lagar. De livliga debatterna på sociala medier är politiska till sin natur och återspeglar viljan av att påverka, men medborgaraktivismens krav på snabba åtgärder stöter emot kommunens sätt att handlägga frågor som ju styrs av lagar och föreskrifter. Det finns en frustration över kommunala kvarnar maler för länge. På sociala medier ges ofta uttryck för att nödvändiga förändringar måste ske omedelbart.

I samtalen med informanterna kring lokalpolitiska frågor kommer ofta samma frågor upp och som har varit och är stora samtalsämnen. Bland annat nedläggningarna av Tivedsgården och Edegården och den centralisering av de äldre som skett till den utbyggda Ramundergården. Informanterna delger sina tankar kring miljöåtervinningsföretagets verksamhet i Rölfors, besparingarna i skolan och schemaändringarna för undersköterskorna i äldreomsorgen. Samtalen innehåller komponenter med stark politisk bäring. En del upplever att man som kommuninvånare inte får tillräckligt information om beslut innan de beslutas, att man inte tar hänsyn till de konsekvenser som beslut orsakar och att man inte i tillräcklig mån motiverar besluten och att det genomgående saknas transparens. Även informanter som är anställda av kommunen framför kritik angående hur man beslutar. Man efterlyser fler möjligheter till delaktighet och att man inkluderar personalen i alla de beslut som berör dem.

"Det är lite närmare till beslutsfattarna, man har koll på beslutsfattarna, politikerna är lite mera en del av vardagen."

"Det är fördelen att man har närheten till de som styr kommunen, man kan bara ringa till kommunchefen eller kommunalrådet. Det skapar en vi-känsla som man kan inte uppleva i en storstad."

"Jag hör inte så mycket missnöje, det som folk är mestadels missnöjda med är potthål som inte åtgärdas, annars hört jag inte så mycket missnöje."

"Jag är inte engagerad men om det var något som var helt galet skulle jag säga mitt."

"Det är lättare att prata om blomkrukor istället för strategiska frågor!"

"Större delaktighet beror på vilket sätt man kommunicerar."

"Om det kommer underifrån blir det mera förankrat. Kritiken underifrån är inte alltid rätt, men politiken behöver ändå ta till sig kritiken."

"Det som är uppskattat vad kommunen gör att det ordnas kommunträffar, man får chansen att prata om bara den bygden. Jag hoppas att de tar med sig frågorna och undersöker, det som jag saknar är återkoppling. Vi borde få veta hur det gick, vi kan inte gå vidare om vi inte vet vad har hänt. Återkopplingen är viktig."

"Det är jätteviktigt att man får bevis för att kommunen tycker att det är viktigt att man gör medborgarförslag, man kan inte bara skriva om det i Vårt Laxå, man skulle kunna uppmärksamma medborgarförslagen."

"Om man skickar in ett förslag så brukar det inte hända så mycket."

"Ibland kan man bli besviken på att kommunen inte gör något även om man talar om ett problem, Man bollas vidare, det händer inte så fort, man får ligga på om det är mindre saker som det handlar om."

"Det är ju ett mänskligt behov att bli sedd – men dialogen handlar om att man blir hörd också. Och den som lyssnar behöver vilja lyssna och föra dialogen framåt. Det kan vara besvärligt också."

"Företag- och föreningsnätverk är viktiga från kommunens sida. Man måste hitta andra lösningar, eller ha digitala möten. Tjänstemän skulle kunna komma ut ur kommunhuset, närmare småföretagare eller föreningsmänniskor. Eller tänka på vilka tider, kl. 15 fungerar oftast inte."

"Kommunpolitik är inte så intressant, kommunen kan inte göra så mycket, det är mycket budgetfrågor och lagar och regler, kommunen kan inte vara så kreativ."

"Mycket av den utvecklingen som man ser i Laxå kommun beror inte på hur kommunen har agerat utan det beror på större saker som globaliseringen. Det kan vara tufft uppdrag att ändra på riktningen, det handlar inte om att kommunen gör något fel."

"Vi väljer politikerna åt Laxå kommun men genom det kan vi egentligen inte påverka vår livskvalitet för att det är företag som ställer till det."

"Hur många möten har vi inte haft här, i alla fall en handfull, då är det kommunalråd här som skriver på sin platta och säger att det ska noteras, men jag vet ärligt ingenting som har kommit upp i mötena som har gått vidare. Tills slut vill man inte gå på några möten."

"Kommuninvånare i Laxå är egentligen väldigt engagerade politiskt på sociala medier. Men det är väldigt få som har koll på hur en kommunal organisation fungerar och på vilket sätt man kan påverka, vart ska man rikta sin kritik."

"Den största faran är om man slår sig i bröstet och säger att här är det bra. Man måste synliggöra baksidan också."

"Jag tror att det finns ilska mot kommunen, att man tar dåliga beslut, det handlar många gånger att man inte har tillräckligt med information."

"Jag tror inte man kan påverka genom politiken, Jag tror att det är väldigt toppstyrd."

"Det är mycket mera tjänstemannastyrt än det var förr, på gott och ont."

"Det saknas transparens, Det är många som är upprörda över beslut som tagits. Det borde vara lite mera öppenhet, mer information, man skulle behöva närvara mera på sociala medier."

"Jag brukar uppmana människor att gå in på kommunens hemsida och läsa olika protokoll och beslut, det finns information om man vill ta del av den."

"Jag blir lite sur när jag hör hur man pratar om politikerna, det verkar vara väldigt otacksamt. Det är positivt att de som styr kommunen är ändå lite mera öppna med att prata med människor."

"Det är inte så lätt att hitta nya som vill engagera sig. Det är många som har så mycket i sitt liv. Att vara politiker tar ganska mycket fritid och det är klart man ska ha intresset."

"Det är skrämmande att folk inte vågar ställa upp i politiken. Jag är inte avundsjuk på de som har ställt upp. De får säker uppleva mycket påhopp, det kan vara väldigt orättvist. Hur skulle samhället bli om det inte var några som vågade engagera sig."

"Det måste vara tufft att behöva göra så mycket besparingar. Men när kommunen gör bra ifrån sig, det får man aldrig höra om."

"Alla förstår inte att skolan kostar och vården kostar, och sedan är det kanske lite över."

"Människor reagerar när kommunen inte lever upp till vackra idéer."

"Det pratas i folkmun om Ramundergården, det saknas öppenhet kring kostnader. Att de sålde Tivedsgården för en liten summa och sedan hyr man det för en större peng. Det borde finnas mera information om sådant. Det som man hör är bara negativt. Det vore bättre att de gick ut med information."

"Jag tror att när man tar ett beslut på besparingar behöver man tänka lite framåt. Vad gör den här besparingar i längden? Ibland kan det bli så att man dum-sparar. Men det är ju förstås oerhört svårt att veta."

"Kommunen måste tänka på att det är skattepengar som man hanterar."

"Människor som bor i Rölfors är inte nöjda med det nya företaget som har etablerat sig där. Där tycker man att kommunen inte har lyssnat på människor innan man har tagit beslut som möjliggjort att företaget fick starta sin verksamhet."

"Det stora felet är nog att många är lite besvikna på kommunen."

"Beslut som är konstigt tagna, det finns frågor som inte blir besvarade. Det är ibland onödigt gnäll, men ibland är det befogat."

Integration

Livskvalitet i landet Laxå: utrikesföddas perspektiv

Gruppen utrikesfödda personer som deltagit projektet består av människor som bott i Laxå kommun den största delen av sitt vuxna liv samt av nyanlända som genomgår sin etablering i Laxå kommun. Gemensamt för de utrikesfödda är de positiva erfarenheterna av människorna i Laxå kommun. Människorna i kommunen beskrivs som hjälpsamma och snälla och välkomnande. De nyanlända berättar hur de blivit hjälpta av människor genom olika insatser som föreningar och kyrkor ordnat. För många har familjecentralen varit ett viktigt forum för nyanlända barnfamiljer att bekanta sig med svensk kultur och andra människor i Sverige. Nyanlända nämner vikten av att lära sig språket och att ha ett arbete som de viktigaste faktorerna för livskvaliteten. Förutom SFI ses arbetslivet som den bästa vägen att bli bekant med svenskarna och svenska språket. De som fått anställning berättar hur de har hittat sin plats medan de som inte arbetar upplever utanförskap samt uttrycker besvikelse över hjälp som uteblivit. Det uttrycks en misstanke om att vissa invandrargrupper särbehandlas av kommunen och lättare erbjuds jobb än andra. En del är kritiska över höga utbildningskrav och ser sina möjligheter att hitta ett lämpligt arbete i Laxå som begränsade.

Familjelivet nämns som en viktig del av livskvaliteten av flera i gruppen utrikesfödda. En del berättar om att barnens möjlighet till ett bra liv är orsak till att man sökt sig till Sverige. Lugnet och närheten till naturen är något som speciellt uppskattas med Laxå kommun. Laxå ses som en bra och trygg plats att växa upp i. Skola och utbildning ses som en värdefull möjlighet och det är flera som nämner att man vill satsa på barnens skolgång och till exempel hjälpa barnen med deras läxor. Barnens möjlighet till olika aktiviteter är viktig för utrikesfödda deltagare. En del tycker att Laxås utbud är begränsat när det gäller familjeaktiviteter och saker att göra och berättar om att man behöver åka till Hallsberg eller Kumla för att besöka badhuset eller en större lekplats. Flera önskar att det fanns billiga eller gratis aktiviteter för barn i Laxå och en del tar upp att de egna ekonomiska resurserna är begränsade för få till en aktiv fritid för sina barn. En del beskriver känslan av utanförskap i relation till majoritetsbefolkningen som i större utsträckning bor i villor och kan erbjuda sina barn aktiviteter saker som inte är möjliga för boende i lägenhetshus. Som tidigare nämnts ovan, att bli vän med svenskar nämns som något eftersträvsvärt av flera utrikesfödda deltagare. Chansen att få svenska vänner och bekanta bedöms av denna grupp informanter vara högre i Laxå kommun än i storstäder.

Reflektioner kring integration

I projektet har det inte ställts några direkta frågor om integration vilket kan ses som förklaring till att en stor majoritet av deltagare inte nämner frågan alls. De som däremot lyft frågan i samtalen tenderar ha en stark åsikt i frågan, antingen kritisk eller positiv. De som är kritiska till integrationen ser det som en ekonomisk fråga. Mottagandet av asylsökande ses som någonting extra som inte borde prioriteras så länge det finns olösta problemen i kommunens kärnverksamheter. Arbetslösheten ses som en utmaning kopplad till invandringen. Man undrar hur utrikesfödda kommer att försörja sig framöver med tanke på att kommunens arbetstillfällen är begränsade. En del uttrycker oro för att det finns individer med utländsk bakgrund som inte vill anpassa sig till svensk kultur och inte vill bidra till samhället. Segregationen nämns av några som en riskfaktor för ökad kriminalitet och otrygghet. Ämnet berörs i samband med beskrivningarna av Laxå som ett tryggt och lugnt ställe vilket enligt många står för att det inte finns integrationsrelaterad kriminalitet i Laxå kommun; man önskar också att det får förbli så framgent. En del gör kopplingen mellan kommunens strävan att öka antalet mottagna flyktingar och minskad trygghet. Man vill inte se att den utveckling som finns i utsatta områden i andra kommuner också blir en verklighet i Laxå. De som är positivt inställda till invandringen ser integrationen som en självklar del framöver, vilket till exempel bidrar till att det blir mer liv och rörelse i centrala Laxå. Positiva exempel är restauranger och butiker som drivs av utrikesfödda. Asylmottagandet nämns i bemärkelsen att det är någonting som man är stolt över. En del berättar om eget engagemang i frågan i samband med flyktingvågen 2015.

Det reflekteras över möten mellan utrikesfödda och svenskar. Kulturkrocken kulminerar enligt många i uppfattningen om ordningsregler och sortering av hushållsavfall. Enligt en del borde man se till nyanlända fick lära sig reglerna på sitt eget språk medan andra menar att frågan är djupare än så. Det är inte lätt för en person från en helt annan kultur att ens förstå varför det är viktigt med till exempel att bidra till återvinning. Positiva erfarenheter berättas från arbetsplatser där man övervunnit fördomar och blivit bekanta. För barn och ungdomar handlar mötet om vardagen i skolan och genom att delta i föreningsaktiviteter där man lärt känna varandra genom gemensamma intressen. Däremot berättas det att vuxna inte på samma sätt möter varandra över kulturgränserna i de sammanhang där man annars träffar andra människor. Utrikesfödda engagerar sig inte i samma utsträckning som svenskar i föreningsliv eller organiserade aktiviteter. En del menar att det borde finnas flera tillfällen för möten över kulturgränserna vilket skulle kunna bryta ner känslan av vi-de-tänkande. Det framgår att svenska deltagare ser integrationen i hög grad som kommunens angelägenhet och inte ens egen. Det verkar som att personer med utländsk bakgrund inte alltid ses som en del av gemenskapen, utan endast som "de andra." Ur utrikesföddas perspektiv handlar en viktig del av integrationen om etableringen samt att man kommer i kontakt med svenskar, vilket Laxå kommuns litenhet kan bidra till. Enligt en del skulle det dock behövas nya forum för möten över kulturgränserna samt att det blir fler svenskar som ville bidra till integrationen.

"När mina barn känner nästan alla i sin klass och känner sig trygga, då trivs jag. Vi hade inte flyttat från hemlandet om vi inte hade barn."

"Jag trivs med att bo här i Laxå men när man inte har jobb eller ekonomi så är det svårt."

"Allt annat är bra, Svenskar och människor är bra, men det är jobbet som är problemet!"

"Jag behöver jobb för att ha det bra, jag vill inte vara beroende av socialen eller bidrag

Jag vill komma till arbetslivet för att kunna köpa en bil och kunna göra saker som jag vill göra med min familj."

"Vi har fått mycket hjälp här, först var det kyrkan, sen har socialen hjälpt mig mycket. Tidigare var jag rädd för socialen, jag är inte det länge. Alla är snälla i Laxå!"

"Det är ett litet samhälle, Nästan alla känner alla. Det känns bra att folk känner oss här. Mina släktingar som bor i storstäder har ingen möjlighet att bli bekanta med svenskar. Det är bra för barnen, de känner sina kamrater."

"Det är någon som behöver visa vägen, arbetsförmedling eller SFI har inte varit så bra, vi har fått hjälp av människor, det är det som jag uppskattar. Det är viktigt att det är någon som knackar på dörren och frågar hur man mår. Här har vi större chans att lära känna andra människor."

"Jag vill att mina barn studerar och skaffar en bra utbildning. Jag hjälper dem att studera matte, arabiska och svenska på helgerna."

"Jag tycker att det finns en hel del att göra när det gäller integration. Jag ser många med afrikansk bakgrund som inte har kommit in i samhället, som bara sitter i sina lägenheter."

"Alla invandrare vill eller kan inte de svenska reglerna och i huset där jag bor respekteras reglerna inte."

"Varför ska Laxå ta emot så många, det kostar kommunen massa mera pengar."

"De kommer kanske aldrig in, det finns inte arbete för alla."

"I en mindre kommun som Laxå tar man emot väldigt mycket flyktingar, det blir två olika samhällen. Det finns sådana som inte vill bli del av det svenska samhället. Det blir två olika läger. Det tycker jag är synd."

"Torgets trivsel påverkar min verksamhet. Det är mycket som händer här, Det är gap och skrik, det är människor med utländsk bakgrund. Jag tror att det är många som inte har viljan att integrera sig. Det gäller att vara uppmärksamma på sådant i god tid."

"Det kan ju bli problem med invandring, det kanske inte är så lätt för dem att skaffa jobb, sedan är det inte lätt med språket."

"Det är fantastiskt att det finns butiker runt torget som invandrare har: att de försöker ha samhället öppet. Vad skulle vi göra utan våra invandrare?"

"Det finns otroligt många möjligheter för den som vill. Det är många gånger barn med utländsk bakgrund som tar till sig möjligheterna."

"De som är rädda för flyktingar, de är rädda för att de inte vet. När man blir bekant med flyktingar – de blir människor, inte bara flyktingar."

"Laxå har lång historia med att ta emot invandrare, nu är det jobbigt att höra diskussion där man ifrågasätter mottagandet, de är driftiga människor, de gör vår kommun så mycket rikare. Titta bara på vilka som driver restauranger i Laxå! Jag tror att mycket handlar om rädslan och kunskapsbristen. Jag kan känna stolthet över att vår kommun är så bra på att integrera människor och få dem i jobb."

"Det är några som skriver på att det är felsorterat på återvinningscentralen – men hur ska man kunna det om det finns bara på svenska, det är inte ens alla som kan söka informationen heller. Man borde ha information för de nyanlända hur man gör i Sverige."

"Men det är vissa saker som är svåra för invandrare att lära sig. Till exempel sopsortering. Det är något som är väldigt svenskt, de har inte lärt sig i sitt eget land. Man har kanske svårt att förstå varför det är så viktigt."

"Man ser inte invandrare på pensionärsträffar. Det är bara vi gamla som bor i Laxå som kommer."

"Jag upplever fortfarande det så att man inte ser nysvenskar så mycket. Jag tror att de gör grejer med sina barn, men de syns inte. Det kan vara kostnadsfråga. Men bara en sådan fråga att komma till skogen, det är ju egentligen gratis, men där ser jag inte människor med utländsk bakgrund."

"Det som jag kan sakna är att invandrare inte tar kontakt med oss svenskar. Jag får känslan att de inte vill ha med oss att göra. De sluter sig. De är inom sin krets. Eller är det kanske så att det är andra svenskar som är svåra. Dels märker jag det där jag bor. Det kan också vara så att det är lite för mycket kulturkrockar; t.ex. hur gör man med sopor, kan man kasta dem hur som helst."

"Jag märker att upp till tonåren umgås barnen över kulturgränserna, men de som är lite äldre umgås endast med sin egen grupp."

”Det är mycket ensamkommande i laget. Lär de sig svenska i laget är det en fördel. De kommer in i gemenskap.”

”Det vore bra om det var flera svenska familjer som skulle vara intresserade att bli vänner med utrikesfödda familjer.”

”Jag önskar att det var mera evenemang och mötesplatser. Det är svårt att lära känna svenskar.”

Sverigefinskt perspektiv

Sverigefinnarna är Laxås största minoritetsgrupp. 10,2 procent av kommuninvånarna har finsk bakgrund i första, andra eller tredje generation. Laxå kommun är sedan 2019 en del av förvaltningsområdet för finska språket och sverigefinnarna har särskilda rättigheter i Laxå kommun. I projektet Livskvalitet i landet Laxå berörs sverigefinnarnas perspektiv därför specifikt. Gruppen har förutom andra samtalsfrågor blivit ombudda att reflektera över hur det är att leva i Laxå kommun som en del av en minoritet och på vilket sätt man har blivit bemött av andra. Det sverigefinska perspektivet är en viktig pusselbit i integrationens historia och ger värdefull information om hur det är att leva i Laxå kommun med utländsk bakgrund. I många stycken avviker inte sverigefinnarnas upplevelser från majoritetsbefolkningens upplevelser och redovisas tillsammans med övriga deltagares uppfattningar.

I sverigefinnarnas berättande framstår tre faktorer som påverkat den upplevda livskvaliteten: arbetet, social gemenskap och det erövrade språket med betoning på det historiska perspektivet. De goda arbetstillfällena var orsaken till att man flyttade till Laxå kommun. Finländarna kom till Laxå i samband med arbetskraftsinvandringen på 60- och 70-talen då ortens arbetsgivare hade stora behov av arbetskraft. På de största arbetsplatserna i kommunen var en stor del av arbetskraften finländare, vilket underlättade då många finländare inte hade bra kunskaper på svenska. Det berättas om att finländarna fått vara objekt för positiva fördomar. Finländare sågs som duktiga arbetare som inte var rädd för ”hugga i” och arbeta hårt, vilket också blev en del av finländarnas självbild. Det hade dock en baksida. En del berättar om arbetsrelaterade förslitningsskador och sjukdomar som lett till förtidspension, särskilt bland industriarbetande kvinnor.

Sverigefinnarna berättar om ett gott bemötande i Laxå. Man har känt sig välkommen i gemenskapen. Många nämner som en fördel att finländarna varit många. Dels för det har gett trygghet att vara omgiven av människor från samma land med liknande erfarenheter, dels att man fått identifiera sig genom gruppstillhörigheten. Tack vare arbetet hos de större arbetsgivarna i Laxå kommun har sverigefinnarna blivit del av den sociala gemenskapen som präglas av gemensamma upplevelser av ”de goda tider förr” som många sverigefinska informanter nämner som syftar till 70-talet.

Sverigefinnarna nämner det svenska språket som en utmaning i resan att bli en del av majoritetssamhället. Man fick lära sig språket bäst man kunde själv på jobbet och i kontakten med samhället. Det fanns inte språkkurser som vem som helst var berättigad till. Det var alltså upp till var och en att lära sig svenska. Bristande språkkunskaper nämns som en delförklaring till att sverigefinnarna inte kunnat delta fullt ut i det svenska föreningslivet. Det berättas även om att intresset för politiken varit relativt svalt bland sverigefinnarna. En förklaring till detta är att det finska föreningslivet var aktivt i Laxå fram till slutet av åttiotalet och som blev ett socialt sammanhang som fyllde ett socialt behov för finländarna.

Den första generationen sverigefinnar gläds mest åt att Laxå kommun nyligen har blivit en del av det finska förvaltningsområdet. De uttrycker intresse för att delta olika i evenemang samt att få möjlighet i tillämplig mån ta vara på de rättigheter som finns i lagen om nationella minoriteten. Den andra generationens sverigefinnar, de som är födda i Sverige ser däremot inte sig själva som en självklar del av målgruppen för kommunens finska utbud. De uppger i hög grad att de identifierar sig som en del av det svenska majoritetssamhället. Dock är de finska rötterna och traditionerna något som man är stolt över.

De flesta i den andra generationen har varierande kunskaper i finska språket, vilket används mestadels med föräldrarna och äldre släktingar. Förutom i hemmet använder den första generationens finländare språket som umgängesspråk med varandra. Informanterna berättar om formella och informella mötesplatser för finsktalande. Förutom att man bjuder hem varandra på fika så är den sverigefinska verksamheten i Svenska kyrkans regi och Hamnbutiken exempel på sådana.

Det framgår i materialet att den sverigefinska gruppen hade goda förutsättningar för integration då de lärde sig svenskan i arbetslivet och att de alla i stort sett arbetade. Finländarna kom till Laxå kommun samtidigt med att Laxå expanderade och industrin blomstrade. Finländarna är en del av den stora berättelsen av Laxå och trots de upplevda svårigheterna med språket utgör de en självklar del av gemenskapen.

"Jag alltid känt mig likvärdig med svenskar trots att jag har haft med mina svårigheter med svenska språket. Jag har alltid blivit bemött vänligt."

"Laxå har alltid tagit emot alla, det kom invandrare, det är många olika nationaliteter, jag har aldrig upplevt att man är mindre värd, Laxå har tagit emot oss med öppna armar. Jag har alltid kunnat göra det som jag har velat. Jag har vågat ta plats i Laxå, jag är glad att jag kom hit och fick möjligheterna som jag fick, jag har fått påverka och vara med i mycket."

"Jag har inte upplevt att vara annorlunda tack vare att jag har lärt mig språket. Jag känner mig som en svensk. Jag har en familj, mina barn är svenskar och de kan inte finska. Om jag inte hade kunnat svenska tror jag att jag hade inte kommit in och känt mig utanför. I Laxå har jag aldrig känt mig utanför."

"Jag känner mig inte helt svensk, jag är stolt över mina finska rötter!"

"Det har funnits så mycket finnar här så ingen har tänkt på att det är konstigt att vara en finne."

"Jag fick bli sjukpensionär när jag var 50. Det är många finländare som är sjukpensionärer. Mestadels kvinnor. Det var så hårt och fysiskt arbete."

"Det är viktigt att det finns förtroendevalda som har finsk bakgrund. För mig har det varit naturligt att engagera mig, jag har alltid haft ett intresse för samhällsfrågor. Jag tror att det är få finnar som har haft sådant intresse, många har inte varit så intresserade."

"Det har för många varit så att när man jobbade skift fanns det inte tid för fritidsintressen. Och när man blivit pensionär har svenskan försämrats. Det känns att det finns en tröskel att delta i evenemang utanför finska kretsar."

"Laxå har alltid tagit emot alla, det kom invandrare, det är många olika nationaliteter, jag har aldrig upplevt att man är mindre värd. Laxå har tagit emot oss med öppna armar, jag har alltid kunnat göra det som jag har velat. Jag har vågat ta plats i Laxå, jag är glad att jag kom hit och fick möjligheterna som jag fick, jag har fått påverka och vara med i mycket."

”Det har varit svårast med språket. För när man inte lärt sig tillräckligt god svenska, fungerar man inte fullt ut i samhället som den som behärskar svenska obehindrat. Så har det varit för finnarna, alla har inte lärt sig tillräckligt. Det har nog varit en jobbig situation för många när man inte har kunnat diskutera med andra, fullt ut.”

”Det känns som att finnarna undviker att prata finska på offentliga platser, finska pratas hemma och med familjen.”

Styrkor och utmaningar

Stolt över Laxå kommun

Informanterna ombads reflektera över frågeställningar som *”Vilka är våra styrkor? Vad är vi bra på? Vad kan vi vara stolta över?”* Den första reaktionen hos många handlar om att det här är frågor kanske inte har enkla svar på. Många ger uttryck för att det saknas gemensamma nämnare som kännetecknar alla kommuninvånare i kommunen i stort. Generellt är man försiktig att tala om kommunen som helhet, det är ortsperspektivet som många betonar. Enligt en stor andel informanter är människor i Laxå kommun bra på att ta hand om varandra. Enligt många innebär det att man kan lita på att andra skulle hjälpa om man bad om det. Man berättar om den varma gemenskapen där man blir sedd av andra och en känsla av att höra till. En stor andel av informanterna berättar om kommunens styrka historiskt har präglats av ett starkt föreningsliv samt många människors engagemang och det är något som man känner stolthet över. Förutom föreningsengagemanget nämns kommunens entreprenörer och företagargrunden och inte minst de många yrkeskunniga arbetarna i kommunen. Många sätter ord på en förändring som skett i kommunen inom de senaste tio åren då stämningen blivit mera positiv. Förändringen yttrar sig enligt många att det har blivit mer liv och rörelse och större utbud i form av nya affärer och restauranger vilket i sin tur innebär positiv förstärkning även när det gäller hur man pratar med varandra och andra om sin hemkommun. Många informanter understryker att man kan bidra till en god stämning genom att lyfta fram det som är bra istället för det som inte fungerar. Enligt en del informanter har man de senaste åren blivit bättre på att tänka och prata positivt om Laxå. En konkret sak som en del informanter är stolta över handlar om att Laxå kommun har tagit emot många invandrare och lyckats väl med att integrera dem.

En del informanter reflekterar vidare kring förutsättningarna att vara stolta över Laxå kommun. Många tycker att det är lättare att hitta saker att vara stolta över bakåt i tiden, men att sådana saker inte längre finns kvar på samma sätt. En del säger att man aldrig tänkt tanken att man ska reflektera om man är stolt över sin kommun eller inte. Saker och ting bara är som de är. Det verkar vara lättare för personer som flyttat in i kommunen att beskriva de positiva egenskaperna och det som man kan vara stolt över. En del beskriver att invånarna i Laxå kommun är hemmablinda och tar saker för givet och man menar att det är minst lika viktigt att kommunicera inåt för kommuninvånarna vad mycket det finns att vara glad och stolt över. Några av de saker som många informanter speciellt lyft som Laxå kommun styrkor har tidigare nämnts i denna rapport: Lugnet och tryggheten, naturen, gemenskapen och möjligheterna till att förverkliga sina drömmar och idéer. Nedanstående avsnitt har beröring med det som tidigare skrivits.

Bo nära naturen

Kommuninvånarna i Laxå kommun är överens om att det bästa med att bo i Laxå kommun är närheten till naturen. Naturen runt knuten innebär att man har tillgång till små och stora naturupplevelser varje dag, som del av vardagen men även på fritiden i olika delar av kommunen. Gemensamt för de flesta kommuninvånare är att man uppskattar det naturnära lugnet i kontrast till stadslivet. I Laxå kommun har en vanlig människa råd att äga ett hus och det är tryggt för barn att växa upp. Sjöarna och skogarna är upplevelseresurser som enligt många går att ta vara på ännu mera.

Engagerade människor, som tar hand om varandra

Småskaligheten är en av Laxå kommuns styrkor enligt informanterna. Det innebär att de flesta människor är bekanta med varandra. Människor är bra på att visa omsorg om varandra och ta hand om varandra. Det finns nyfikenhet på nya människor. Det sägs att man i Laxå kommun hälsar man på alla som man möter på gatan eller i matbutiken. Det är genom föreningslivet och fritidsaktiviteterna som, enligt de flesta informanter, är det bästa sättet att komma in i gemenskapen. Det finns gott om engagerade eldsjälare i kommunen som ger av sin tid för att möjliggöra för att andra ska få meningsfulla fritidsupplevelser och någonting att samlas kring. Föreningar välkomnar flera människor att komma med tankar och idéer att arbeta tillsammans för att göra Laxå kommun ännu bättre. Nyckeln till en god utveckling framöver handlar enligt många om att engagerade personer ser möjligheter och vill väl för Laxå kommun.

"Jag tänker att vi som bor i kommunen har valt de. Vi söker naturen, lugnet, tryggheten."

"De allra flesta vill denna kommun väl. Det finns ett driv i den här kommunen."

"Man kan få ett större boende, man får mera hus för pengar, man kan få gemenskap på annat sätt än i stan. Om barnet skulle springa bort på Ica man känner att andra skulle hjälpa mig leta honom. Det finns bättre sammanhållning i mindre kommun."

"Det kan vara en sak att lyfta att i Laxå kommun kan man flytta på landet, bo i en villa, leva ett gott liv, det finns möjligheter att börja eget, förverkliga sina idéer och drömmar!"

"Här kan du leva friluftsliv i din vardag!"

"Vi är angelägna om varandra. Det är mycket goda människor, man tittar på varandra och ler mot varandra, jag är accepterad och att få vara med. Det är ett öppet och bra"

"Vi är bra på att stötta varandra."

"Vi är trevliga mot våra grannar."

"Vi är rätt så bra på att se varandra."

"I väldigt många fall är man sedd – det finns i princip inga doldisar."

"Vill man bli sedd är det lättare på en mindre ort."

"Vi har varit duktiga på att ta hand om våra invandrare, de har fått vara med."

"Jag är stolt över att vi har tagit emot så många invandrare och vi har lyckats så bra i det."

"Vi är bra på att hjälpa andra, man är välkomnande mot människor som kommer hit."

"Det finns inte någon större rasism i Laxå. Vi är bra på att skaffa jobb åt flyktingarna."

"Vi har en bra människosyn!"

"Vi ska vara stolta över gemenskapen - Att vi hjälper varandra!"

"Det som kännetecknar Laxå, att det är många som ställer upp, föreningslivet och företagare!"

"Föreningslivet, det är vi duktiga på, vi är bra på att ställa upp för andra."

”Det är lätt att få tag på rätt person!”

”Vi fixar en hel del själva, att man driver på saker, naturstigar, cykelleder, att man kan fixa skidspår, det här ideella är vi bra på, man hjälps åt och driva, Vi är duktiga på att hjälpa varandra.”

”Laxå ligger så bra till. Vi har sådana möjligheter i att utveckla företagen. Jag tror inte att det har kommit fram riktigt. Nu senaste åren har det börjat hända mycket. Laxå går åt rätt håll.”

”Vi är ganska lyhörda för förändringar, även om det finns protester mot allt. Till slut nöjer man sig. Det finns positivitet, folk är ändå positiva, ser ljust på framtiden.”

”Att vi kan göra bra saker med små medel, att vi ändå kan utvecklas fast vi är så få i kommunen, vi stampar inte stilla.”

”Det finns så mycket nytänk i kommunen och inre vilja till förändring – men det har inte kommit till ytan än.”

”Vi ser möjligheter tillsammans!”

”Vi har drivkraft. Vi har bra natur. Vi har väldigt bra förutsättningar.”

”Det krävs bara strategisk planering.”

”Våra styrkor är initiativförmåga, yrkesskicklighet och att det är många som är duktiga på mekanisering. Det finns duktiga konstruktörer.”

”Entreprenörsandan ska vi vara stolta över. Det finns många engagerade själar i kommunen.”

”Man börjar bli bättre på att prata om det positiva. Många som bor här tycker att det är positivt att bo här.”

”Vi har otroligt mycket företagsamhet här!”

”Det är bra företagsklimat, man utbyter idéer. Man kan ventilera saker med kommunen, vi har en bra dialog.”

”Laxå är en kommun med lite kämparanda, Det finns en enorm livsvilja, företagsamhet som brinner för Laxå. Politiken har också känsla för att skapa ett bra Laxå.”

Framtidsvisioner och utmaningar

En stor andel informanter ser ljust på kommunens framtid. Man ser att Laxå kommun har goda förutsättningar för tillväxt. Enligt informanterna handlar Laxå kommuns starkaste kort om naturen, E20 samt närheten till Örebro. Man vill gärna att fler storstadsbor upptäcker kommunen och att flera företag vill etablera sig i kommunen. Det finns en dröm om en större företagsetablering men många lyfter fram möjligheterna i småföretagandet. Laxå ses som ett ställe där man kan förverkliga sin dröm om en liten verksamhet och livsstil som går ut på att utnyttja naturen som upplevelseresurs.

Nyckeln till en god framtid handlar om människor som ser möjligheterna och som vågar att satsa. En del tycks se en gnutta av "Gnosjöanda" i kommunen och man önskar att de skulle ta större plats i tänkandet. Gnosjöandan definieras som ett tankesätt där man främjar initiativtagande, driftighet, småföretagande och nära samverkan mellan företag i informella nätverk. Det är dock flera som vittnar om att det också finns sådant som tyder på Gnosjöandans motsats i kommunen: bruksmentalitet, "nånannanism" och jantelagen. Det berättas att många tankesätt har fastnat i gamla hjulspår och brister i förmåga att "tänka utanför boxen". Informanterna berättar om att det finns de som "alltid gnäller" och aldrig själv vill engagera sig eller ta egna initiativ.

Enligt många informanter finns i grunden en fin gemenskap i kommunen som behöver förstärkas. Det behövs gemensamma mål som många känner att de på olika sätt vill bidra till. Man vill se en fortsatt positiv spiral av idéer som föder nya idéer och blir verklighet. Det kräver fler människor som är beredda att tänka utanför boxen och våga förverkliga sina visioner. Det som alla kan bidra med handlar om lyfta fram till det positiva, menar flera informanter.

"Många skulle behöva spark i baken och upptäcka vilka alternativ som finns i kommunen, det är ju fantastiskt bra."

"Ett av de större problemen är att man har svårt att tänka utanför boxen."

"Vi skulle behöva vara stoltare över vad vi har!"

"Laxå är en liten kommun men vi har ett otroligt utbud. Det är synd att Laxåborna kanske inte förstår det. Laxåborna är lite svåra att locka."

"Laxå kommun har alltid varit en fattig kommun, den känslan har man alltid haft."

"Folk är så irriterade över att det inte går att ha dialog just nu, vilket är synd, det handlar ju om vuxna människor!"

"Alla som bor i Laxå kommun måste börja prata positivt, man ska inte hålla på med pajkastning. Det här var lite tråkigt, men vi kan hjälpas åt för att få en lösning"

"Utmaningen är att visa på det här nya sammanhanget, att få människor att känna samhörighet. Vi behöver något vi kan samlas kring. Vi har en stark gemenskap som vi skulle behöva förstärka."

"Man är inte alltid öppen för en förändring, man är för trygg med det som har varit."

"Det finns en stark jantelag, "du ska inte tro att du är något."

"Man är lite gnällig och tycker att alla andra ska göra något åt saken"

"Många har massa idéer, men vem ska genomföra det?"

"Ibland får jag litegrann den där känslan av att folk tycker att det inte går eller att det är för svårt, jag kan bli irriterad över att folk är så lata, man måste se det positiva i det hela, inte bara det negativa."

"De som är nöjda är sådana som är aktiva och engagerade, de som ser möjligheterna. Det är många som vill få det serverat."

"Vi borde ha ett mer övergripande tänk, vi borde ha sakfrågor istället för ortfrågor."

”Det måste till ett gemensamt tänk. Att man drar åt samma håll.”

”Det gäller att hitta den gemensamma punkten att jobba mot. Dock är det lättare att hata tillsammans än att jobba mot gemensamt mål.”

”Den stora utmaningen handlar om att visa på det här nya sammanhanget, att få människor att känna samhörighet. Vi behöver något vad vi kan samlas kring. Vi har en stark gemenskap som vi skulle behöva förstärka.”

Riktade frågor om utbildning och skola

Syn på utbildning

Laxå kommun har identifierat utbildning som en av kommunens viktigaste frågor: "Att ge alla barn, oavsett förutsättningar, en bra start i livet är ett av Laxå kommuns viktigaste uppdrag" (Laxå kommuns varumärkesplattform).

När ämnet utbildning och skola fördes på tal i intervjuerna framkom att utbildning inte har traditionellt setts som en särskilt viktig fråga i Laxå kommun på flera plan. Laxå kommun har betraktats som en arbetarkommun där huvudorten samt flera av de mindre orterna har en lång brukshistoria och att de privata arbetsgivarna i stor utsträckning har utgjorts av tillverkningsföretag. Informanterna berättar att synen på skolarbetet har påverkats historiskt av att det "alltid funnits jobb" efter att grundskolan är avklarad. Förr har det aldrig krävts särskilt goda betyg eller någon särskild eftergymnasial utbildning för att få anställning hos arbetsgivarna i kommunen. ESAB hade under många år en egen verkstadsskola, integrerad med företaget, där många har fått sin utbildning. Det har varit vanligt att följa i föräldrarnas fotspår när det gäller yrkesval – arbetarnas barn har också blivit arbetare.

Några informanter uttrycker att det kan vara känsligt att tala om den jämförelsevis låga utbildningsnivån i kommunen som tillhör bland de lägsta i landet. Det tolkas som nedvärdering av praktiska yrken. Samtidigt betonar många att arbetsmarknaden har förändrats och att gymnasieutbildning numera är en förutsättning för att få jobb – det går inte längre att komma in i arbetslivet direkt från grundskolan. Gymnasieutbildning har länge också varit det självklara valet och målet för kommunens elever. När det gäller behovet av eftergymnasiala utbildningar har informanterna olika synpunkter. Högre utbildning ses som individens val och kräver "läshuvud". En del uttrycker frustration över att frågan ständigt aktualiseras i bemärkelsen att fler borde skaffa sig en högskoleutbildning i kommunen då de akademiska arbetstillfällena i kommunen är ganska få. Valet att skaffa sig en högre utbildning handlar därför om ett parallellt beslut att man sannolikt kommer att flytta från kommunen och etablera sig någon annanstans. En sådan utveckling är inte önskvärd, enligt informanterna. Man vill att de unga ska bo kvar och etablera sig i hemkommunen. Sannolikheten för att en högutbildad person aktivt ska välja att bosätta sig i Laxå kommun för att pendla till arbetet på en annan ort ses som låg.

Angående huruvida föräldrarna bör påverka barnens syn på utbildning samt val av utbildningsinriktning, menar en del informanter att stödet hemifrån är väsentligt för barnens framgång. Andra informanter menar tvärtom att föräldrarna inte borde försöka påverka barnens framtida yrkesval, utan barnen behöver välja själva. Några informanter uttrycker att det är viktigt att de unga behöver få bekanta sig med fler yrken än endast föräldrarnas eller kompisars föräldrars yrken. Det föreslås även att ungdomar skulle behöva lära sig mer om vilka arbetsmöjligheter som finns i Laxå kommun men även ges fler förebilder för att kunna välja det man verkligen vill.

"Det är fortfarande en arbetarkommun, det behövs ju sådana som jobbar med praktiska yrken."

"Jag har hört och läst att det är låg utbildningsnivå. Man har stannat kvar, man har fått jobb, man har inte behövt utbildning senare. Det är många som har gått ESABs verkstadsskola."

"Många vill välja gymnasielinje som möjliggör att man kommer snart till arbetet. Det är inget långsiktigt tänkande, man gör det som föräldrar gjort."

"Föräldrarna har jobbat i industrier och barnen får ingen stöttning hemifrån. Det var inget snack att man skulle läsa vidare."

"Jag lärde känna en av mina sons kamrater. Fast han var duktig i skolan så kunde han inte gå sin egen väg. Det är Laxå i nötskal, det sociala arvet kan man inte bryta."

"Här finns det många entreprenörer, många som har idéer, det är många sådana som knappt har gått genom skolan som ingen har trott att de ska bli något, men det har gått bra för dem."

"Högre utbildning är inte alltid bättre än arbetaryrken. Laxå erbjuder inte jobb för högutbildade."

"Det blir en så tråkig debatt om man pratar om utbildningsnivå."

"Man pratar bara om universitetsutbildningar.

Man måste också prata om dem som arbetar med de vanliga jobben. Det pratar man inte så mycket om. Det är lika bra om man bara har ett vanligt yrke. Vem ska sköta Sverige, bli lastbilschaufförer, lokalvårdare?"

"Om man vill ha lite mer spännande jobb så kräver det högskoleutbildning. Det borde motivera, om man pluggar kan man få intressantare jobb."

"Många saknar akademisk utbildning, det lyfter ju det hela, folkhälsa och allt om man har utbildning, många som är akademiskt utbildade blir föreningsaktiva. Det blir mera engagemang, mera förståelse för hur samhället fungerar."

"Valmöjligheterna för att välja ett yrke utan en längre utbildning krymper eftersom allt blir datoriserat och automatiserat, det är hantverksyrken som blir kvar. Det är jätteviktigt att man pushas och uppmuntras hemifrån."

"Jag tror att det är väldigt blandat med attityder om skolan, det är nog ändå lite mera ambitioner än när vi gick i skolan, då behövde man inte göra så mycket om man fick det ändå ganska bra. Det är väldigt stor skillnad nu, det finns inte så många yrken man kan bara kliva in utan utbildning."

"Om det är något som finns i Laxå är det industrijobb. Det tror jag kommunen borde jobba mera med, introducera ungdomar till våra industrier.

Det är ju egentligen det som industrier skriker efter, att ha duktiga människor som kan sitt jobb."

"Det är min uppgift att berätta vad som finns, sedan kan de välja själv. Man ser ganska tydligt på sina barn vilka som har läshuvud och vilka som är mera idrottare. Oavsett: jag tror att de kommer välja det som de är bra på. Det är deras val."

"Alla förstår nog att utbildning är viktigt men det handlar om att lyfta goda exempel: det här går att göra. Barn behöver höra: "Den här vägen finns, den finns öppen för dig också!"

"Det ges inte speciellt goda möjligheter för utbildning. Det är så få som väljer att studera vidare, det bygger på föräldrarnas utbildningsnivå. Man behöver stärka möjligheter till studie- och yrkeshandledning, Om man aldrig har mött någon annan yrkesgrupp än sina föräldrars, är det svårt att hitta på något annat."

Samtal om skola

I samtalen om skolfrågor framkommer två större teman som många valt att prata om: betydelsen av föräldrarnas attityder till utbildning samt skolans resurser.

Majoriteten av projektdeltagarna håller med om att skolan är viktig. Det berättas dock om en slags outtalad attityd att skolan även ska ta ansvar för uppfostran, men informanterna hävdar att det är andra som tänker så och att det är viktigt att föräldrarna själva tar sitt ansvar för uppfostran.

Det goda samarbetet och kommunikationen med skolan ses däremot som viktig. Informanterna funderar en del kring vilket sätt föräldrar kan bidra till sina barns skolgång och studieframgång. En del menar att det är viktigt att föräldrar pratar positivt om skolan och hjälper sina barn med läxorna. Andra ifrågasätter behovet av skolarbetet hemma. Man menar att hemuppgifterna skapar ojämställdhet. Alla barn har inte vuxna omkring sig som har förutsättningar att hjälpa till. En del anser att skolan sätter för stor press på barnen med kunskapskrav och prov. Enligt kritikerna är det viktigt att barnen trivs i skolan i en stimulerande miljö som uppmuntrar lärande.

Många uttrycker oron för nedskärningar i skolan, skolan tycks inte få tillräckligt med resurser. Att barn har möjlighet att få hjälp och stöd i svårigheter ses som viktigt och en del menar att nedskärningar har lett till att skolan inte har möjlighet att svara upp på elevernas individuella behov. Förutom resurser saknas kompetens kring hur man stöttar barn med särskilda behov. Oro uttrycks för stora klasser och att eleverna inte blir sedda och hörda. En del upplever att skolan inte är lika trygg längre, det beror på att det tycks uppstå fler konflikter nu än förr och det uppstår fler situationer där personalen inte hinner med. En del föräldrar och elever tar upp de nyanlända som kommit till klasserna, det upplevs att eleverna med lägre kunskapsnivå i språket tar för mycket av lärarnas tid.

"Jag tycker nog att de flesta känner att skolan är viktig. Men det är väldigt få som är så engagerade i skolan ändå, de tycker nog att det är skolans uppgift att sköta skolan."

"Det är föräldrarnas ansvar att ta ansvar för uppfostran. Ibland får man känslan att man vill att skolan ska uppfostra sina barn."

"Vi tycker att man ska ta skolan på allvar. Det är inte skolans uppgift att uppfostra barn men de behöver berätta om det är något som är svårt för barnet."

"Det beror på vilka förutsättningar du har som föräldrar, man får göra sitt bästa. Jag till exempel kan inte så bra matte, jag kan inte hjälpa min dotter med läxor."

"Det är litet klivet: läxor eller inte. Alla barn har inte samma förutsättningar till läxhjälp, det är inte alla föräldrar som har möjlighet till att hjälpa med läxor."

"Jag tror att man borde ta bort läxor, vad är syftet med läxor? Alla föräldrar har inte samma förutsättningar att hjälpa sina barn med läxor. Jag tycker att det är viktigt med lust att lära, att ha nyfikenheten. Vart har det tagit vägen?"

"Skolan är fel ute, man måste se barnen, det är alldeles för höga krav, man ska ha lust att lära, man ska ha roligt i skolan. Jag tror att många barn inte mår så bra. Alla har inte någon hemma som pushar."

"Föräldrarnas attityder är väldigt viktigt pusselbit för att barnen vill lära sig och gå till skolan."

"Jag vill att mina barn studerar och skaffar en bra utbildning. Jag hjälper dem att studera matte, arabiska och svenska på helgerna."

"Jag brukar ställa en fråga till mina barn: Vad har du lärt dig idag. De berättar vad de har gjort i skolan. Om de har ett problem vill jag att de berättar till mig. Det kan vara ett problem med kamrater eller något som de har svårt med."

"Jag är nästan förvånad att det inte är flera föräldrar som vill ställa upp som klassföräldrar."

"Man kanske fokuserar på fel saker, är det viktigt att barnet lär sig, eller att man kan visa ett fint studieresultat. Det är viktigaste med kunskapen inte resultaten."

"Ibland får man läsa skrämmande saker i sociala medier om folks uppfattning om skolan. Det vore bättre om de lyfte luren."

"Skolan är ju framtiden. Jag vill att mina barn tycker om att gå till skolan och få den stöden som behöver."

"Kommunen måste lägga mera resurser på skolan. Man måste lägga pengarna rätt, de kanske behöver en extra resurs på skolklasser."

"Kan vara så att barnen inte får den hjälpen som de behöver. Man har skurit bort personal litet för mycket. Personalen räcker inte till. Många föräldrar har inte tid för att engagera sig så mycket."

"De har inte kompetensen, de har inte kunskapen, det ska inte finnas en enda unge som mår dåligt. Sparar du på skolan får du kostnader sedan!"

"Skolan missar väldigt ofta elever som inte har problem med skolan men kan ha problem med sociala relationer i skolan."

"Det är lite med det här med stimulans att man får arbeta på sin nivå, det kan göra att barnen är omotiverade, Undervisningen är någonstans på lägstanivån. "

"Min son har 13-15 nyanlända i sin klass. Jag kan bara inte se att det funkar så. Jag tror inte att man bara kan slussa in barnen på det sättet. Har läraren verkligen tid med allas frågor?"

Enkätarbete med barn och ungdomar

Som en del av projektet har det genomförts en enkätundersökning med 65 elever från årskurs 3 och 4 samt 34 elever från årskurs nio. Enkätundersökningen har kompletterats med gruppintervju med respektive åldersgrupp.

Enkäter togs fram i projektet i syfte att få ett bättre fokus på vad elever tycker och tänker om sin kommun. En av enkäterna besvarades av elever Saltängskolans (Laxå) tredje klass (totalt 43 elever) samt i Finnerödja skolas kombinerade klass 3-4 (totalt 22 elever). Elevernas svar hanteras mestadels som en helhet. De största avvikelserna mellan de båda skolorna presenteras med reservationen att underlaget inte håller för att dra alltför starka slutsatser på, det vill säga grupperna kan inte bedömas vara helt jämförbara sett till antalet elever. Avvikelseerna kan ändå ge en fingervisning om den lokala orten och utbudet där. Enkäten innehöll både flersvarsalternativ med öppna frågor, vilket innebär att elever har kunnat ange fler än ett alternativ i sina svar.

Enkätarbete med årskurs 3-4

Fritidsintressen

Det framgår att begreppet "fritidsintressen" utgör en tolkningsfråga och elevernas svar speglar en bred definition av "fritidsintresse". Det är inte bara organiserade aktiviteter som nämnts utan en rad olika aktiviteter från bakning till att besöka tivoli. Av betydelse är att eleverna kan ha olika uppfattningar huruvida att spela mobil- och dataspel uppfattas som fritidsintresse eller något som ingår i vardagens förströelser i övrigt.

30 procent av eleverna anger att man deltar i en organiserad fritidsaktivitet. Här nämns fotboll, ridning och motocross. 25 procent av eleverna uppger att tillbringa tid/leker med sina kompisar på fritiden och 25 procent att man spelar mobil- eller datorspel. 23 procent av elever nämner någon utomhusaktivitet som fritidsintresse, vilket inkluderar friluftaktiviteter samt vintersport. Det finns en procentuellt signifikant skillnad i de antal elever som nämner mobil- och dataspel. I Finnerödja är det 40 procent av elever i jämförelse med Saltängens 16 procent som nämner spelandet som fritidsintresse. En annan skillnad är att elever i större utsträckning nämner utomhusintressen i Finnerödja skola (40 procent) i jämförelse med (23 procent) i Saltängskolan.

Eleverna fick besvara frågan vilket fritidsintresse de skulle vilja utöva om man fick välja fritt. 34 procent av eleverna nämner något av de befintliga fritidsintressena. 36 procent av eleverna i Saltängsskolan nämner att om de skulle välja ett fritidsintresse fritt skulle de välja en organiserad aktivitet medan endast 14 procent av Finnerödjaelever uppger detsamma. Det som önskas är ridning, fotboll, basket, motocross – alternativ som samtliga erbjuds i kommunen. Skillnaden i önskemålen mellan orterna kan ses som en indikation på att man i centralorten har flera möjligheter att delta i organiserade aktiviteter och att livsstilen i detta avseende är mera lik den som finns på större orter, jämfört mot att utbudet på mindre orter är mera begränsat – något som kan tolkas påverkar barnens önskemål. Känner man inte kompisar som utövar en viss idrott, så kanske den inte ens finns med på "kartan". Skillnaderna syns också man jämför Finnerödjaelevernas alternativ ifall man "fritt får välja". Bakning, läsning och träna hunden kommer högt. Eleverna Saltängsskolan anger shopping, tivoli och lekland.

Om tryggheten i skolan

98 procent av eleverna svarar "ja" på frågan om man känner sig trygg i skolan. Enligt eleverna beror den upplevda tryggheten på att det finns lärare och andra vuxna samt kamrater som är snälla. 92 procent av eleverna uppger att de känner sig trygga på vägen till och från skolan. Det som bidrar till trygg skolväg enligt eleverna är att man får åka tillsammans med en förälder eller kompis, att det är en trygg cykelväg eller att man bor nära skolan. De som svarade "nej" på frågan om trygg skolväg berättar om negativa erfarenheter på skolbussen. 29 procent av eleverna svarar "ja" på frågan om de behöver mer hjälp med skolarbetet. 86 procent av eleverna uppger att de berättar för sina vårdnadshavare om det som hänt under skoldagen.

Om att bo nära naturen

Eleverna fick besvara frågor om området där man bor. Det som man tycker är det roligaste att göra i bostadsområdet och det bästa stället att leka och vistas. Svaren ger data på vad eleverna uppskattar mest i den miljö där de bor. Eleverna nämner påfallande liknande saker: att man kan cykla, att man har trevliga grannar och kompisar som bor i närheten samt att man hoppa på studs matta. En skillnad mellan orterna är att saltängseleverna tenderar att leka mer på den lekplats som finns i närheten där de bor. Finnerödjaeleverna däremot lyfter fram skogen i motsvarande utsträckning. Förutom skogen eller lekplatsen tycker man om att leka och vistas hemma i trädgården eller i skolgården.

86 procent av Finnerödjaeleverna och 93 procent av Saltängseleverna uppger att man trivs i naturen. Eleverna motiverar svaren med att det är roligt och skönt, att man gillar att vara i naturen och att det är något som har att göra med en gemensam aktivitet med familjen eller med kompisar. Det man gör då gör i naturen handlar om att upptäcka saker; man kan hitta stenar eller saker som andra tappat i skogen samt att man kan bygga en koja eller plocka blåbär. De som svarat att man inte trivs i naturen berättar om rädslan för djur och insekter.

"Det finns plats att leka och springa i skogen."

"Jag älskar att vara ute."

"Det är roligt att springa runt och hoppa från stenar."

"Det är mysigt och roligt."

"Jag bor nära skogen och gillar naturen."

"Jag har en koja i skogen."

"Jag tycker att det är roligt i naturen."

"Jag brukar plocka blåbär."

"Jag vet inte om det är kul."

"Jag gillar inte skogen för det finns myror och spindlar."

Reflektioner

Enkätundersökningen uppvisar en stor överlappning av de aspekter som de vuxna informanterna nämner som viktiga för den upplevda livskvaliteten. I materialet finns även fingervisningar om utvecklingsområden. De flesta vuxna ser närheten till naturen som en fördel med att bo i Laxå kommun. De flesta eleverna uppger på samma sätt att de trivs i naturen. Skogen nämns som en arena för lekar, äventyr, gemenskap och något som väcker nyfikenhet och fantasi. Alltså något som är omistligt för den upplevda livskvaliteten. De vuxna informanterna ser tryggheten och lugnet som erbjuds i skolan i samhället i stort som något väsentligt för barnens uppväxt. Eleverna uppger i hög grad att man känner sig trygg i skolan och på vägen dit. Det som vuxna däremot ser som Laxå kommuns nackdel är det begränsade utbudet av organiserade fritidsaktiviteter. Elevernas svar återspeglar delvis följande: det är endast en tredjedel av eleverna som deltar i någon organiserad aktivitet medan hälften av eleverna uppger mobil- och dataspel samt lek med kompisarna som fritidsintresse. Som kontrast noteras det att svaret på frågan om vad man skulle välja om man fick välja fritt, går det inte att påvisa något missnöje med Laxå kommuns utbud av fritidsintressen när det gäller organiserade aktiviteter. Det är allt för få specifika önskemål som inte erbjuds i kommunen. Den enklaste förklaringen måhända är att man inte saknar det som man själv inte har erfarenhet av. Beaktas bör dock sambandet mellan barn och ungas deltagande i organiserade aktiviteter som har bäring på fysiskt och psykisk välmående och därmed den upplevda livskvaliteten på sikt.

Enkät i årskurs 9

Den andra enkäten vände sig till eleverna i årskurs 9 (åk 9).

Totalt deltog 34 elever i årskurs 9 i projektet genom att svara på öppna enkätfrågor.

Fritid

På frågan om vad man gör på fritiden svarar 44 procent av eleverna att man är med kompisarna. 29 procent uppgav någon typ av organiserad idrott: fotboll, ishockey, innebandy och gymträning. 24 procent uppger att de kör A-traktor och 21 procent nämner mobil- och dataspel. Till frågan vad man skulle göra om man fick fritt välja svarar 47 procent av eleverna att man skulle valt någon typ av idrott, till exempel padel. 15 procent av eleverna skulle gärna utöva någon form av motorsport. Några enstaka elever uppgav önskemål som inte är tillgängliga i Laxå kommun: teater, boxning, fallskärmshopp eller konståkning.

Elever svarar att de umgås med sina kompisar ute, hemma, i skolan eller på Rastpunkt. Det är få elever som berättar om att de umgås med kompisar på fritidsgården som också fanns med som svarsalternativ. I det fördjupande gruppsamtalet med projektledaren framkom att eleverna inte tillmäter fritidsgården någon större vikt. Eleverna i den gruppen väljer hellre att umgås hemma hos någon. En femtedel av eleverna nämner att man träffar kompisar i samband med det som sker i samband A-traktorintresset.

Skola

Eleverna bads att reflektera över vad man tycker är bra med skolan. 44 procent av eleverna uppger att lärarna är bra. Det förekommer att man uppskattar de lärare som man uppfattar är snälla och genuint intresserade av eleverna. 24 procent av eleverna tycker att ingenting är särskilt bra med skolan. 12 procent uppger att det bästa med skolan är rasterna och skolkafeterian "Bullen". Tio procent uppskattar den omedelbara närheten till snabbmatsrestauranger och affärer. Till frågan vad man skulle vilja ändra i skolan svarar 35 procent av eleverna att man skulle vilja ha mera aktiviteter på rasterna. 18 procent menar att man skulle behöva göra om schemat och ha antingen kortare skoldagar eller börja skoldagen senare.

18 procent av eleverna anger att vissa lärare och särskilt lärarvikarier skulle behöva utveckla sina färdigheter och att det brister i kompetens. 15 procent förespråkar att ta bort det rådande sockerförbudet i skolan och lika stor andel skulle vilja minska antalet prov.

Ett fåtal elever nämner även brister i skolans fysiska miljö och brister i inflytande gällande studiemiljön. Samma fråga lyfts i det fördjupande gruppsamtalet. Det framgår att en del elever upplever påverkansmöjligheterna genom elevråd som begränsade. Eleverna berättar att deras förslag tas emot, men det sker inte alltid återkoppling och beslut motiveras inte. Hos en del elever finns en känsla av att man inte lyssnar på eleverna och när man påpekar något sker ingen förändring. En del elever uppger att det inte längre känns meningsfullt att ta upp saker gällande studiemiljön.

Beskrivning av Laxå kommun enligt elever från åk 9

Ett av påståendena i enkäten löd: "Ifall du skulle beskriva din hemort för någon annan, vad skulle du säga då?" Svaret blev; "det finns inte så mycket att göra i Laxå kommun. 24 procent av eleverna instämde i detta påstående. De vanligaste tilläggskommentaren handlade om att det är tråkigt och att "Laxå kommun är en liten håla". Laxå beskrivs även som "raggarhåla" eller "epahåla". En del elever (12 procent) instämmer att det kanske inte finns så mycket att göra men det finns en fin natur, bra badstränder och trevliga människor. Andra positiva sidor är enligt eleverna att det är nära till allt och alla känner alla – samma kvalitétér som informanterna i de äldre åldersgrupperna lyfter fram.

Eleverna ombads även reflektera över vad det innebär för dem att Laxå kommun är en liten kommun. Det positiva handlar om att "alla känner alla" och att det är lugnt och tryggt. En del menar att nackdelen med "att alla känner alla" är att rykten sprids snabbare. Det negativa berör begränsat utbud av aktiviteter. Andra svar handlar om att små kommuner brukar vara fattigare än större kommuner och ser därför litenheten som en negativ sak. 41 procent av eleverna beskriver människorna i Laxå kommun som snälla, bra och för det mesta trevliga. Näst mest förekommande (26 procent) beskrivning är att människor i kommunen är tjuriga, sura och griniga. I gruppsamtal ger elever ett exempel på tjurigheten: det negativa bemötandet av ungdomar med A-traktorer av äldre människor som saknar förståelse för A-traktorkulturen. En mindre andel av eleverna tycker att det inte går att säga något speciellt om människor just i Laxå kommun.

Eleverna fick besvara frågan vilka tre saker som de skulle vilja ändra på i Laxå kommun. De viktigaste förändringarna handlar om skolan, det lokala utbudet, den politiska ledningen, ungdomsfrågor, fysisk miljö samt invandring. 44 procent tycker att man borde förbättra skolan genom att ge mera pengar och resurser och rusta upp lokalerna. 44 procent av eleverna skulle gärna se ett bredare utbud av service och tjänster i Laxå, till exempel flera affärer, restauranger och ett badhus. 29 procent av eleverna vill ha mer saker "för ungdomar att göra". Det önskas även att man tar hänsyn till ungdomarnas åsikter och tankar. 18 procent av eleverna uttrycker kritik för den politiska ledningen och 12 procent av eleverna vill se att antalet utrikesfödda minskar i Laxå kommun. Liknande saker kommer upp när kommunens framtid förs på tal. Eleverna önskar att Laxå kommun ska bli större, "rikare och fräschare" i framtiden och att det etableras fler företag samt att sammanhållningen ökar.

"Du har nära till allt, som natur, sjöar och kompisarna. Alla känner alla."

"Det är en mysig ort, där alla känner alla, väldigt fin natur och bra sjöar att bada i på sommaren dock inte jättemycket aktiviteter att göra."

"Det är litet och vi har några bra affärer och att alla känner alla här."

"Laxå är en tråkig skvallerhåla!"

"Ganska najs!"

"Det är lugnt och fattigt."

"Mycket varierat folk."

"Det finns god mat."

"Rykten sprids fort och det är mycket epor."

"Mysigt med ett litet ställe nära naturen."

"Färre människor betyder mindre problem."

"Det finns inget att göra."

"Det är tråkigt."

"Rykten sprids snabbare."

"Det finns inte så många affärer."

"Hade det funnits mera pengar hade det kanske funnits något här."

Reflektioner

När de vuxna informanterna talar om ungdomarna i Laxå kommun upprepas det att det inte finns någonting vettigt för ungdomar att göra. Ett vanligt sätt att resonera är att man förstår att ungdomar inte trivs och vill flytta från kommunen så fort som möjligt – det skulle man själv velat om man var ung. Enligt enkätundersökningen med eleverna från årskurs nio stämmer det att ungdomarna i hög utsträckning instämmer i det bristande utbudet av aktiviteter för unga. En del vuxna informanter poängterar dock att ungdomars känsla av att det inte finns något att göra är inte på något sätt unikt för Laxå kommun utan det är en del av att vara ung.

Det pratas en hel del om A-traktorer. En del menar att ungdomarna tänker bara på sig själv och respekterar inte andra när de kör förbi i hög hastighet med uppskrivade högtalare eller när de samlas på en parkeringsplats. Ett annat mer tillåtande resonemang lyder att man förstår ungdomarnas behov av att samlas och ha en aktivitet och att a-traktorer hör till ungdomslivet. Ungdomar själva säger att man visst tar hänsyn till andra, men då vill man också som ungdom bli respekterad.

Ungdomars trivsel och välmående ses av många som en viktig satsning för framtiden. Det är många som sätter ord på oron att ungdomarna inte kommer att välja bli kvar i kommunen orten utan flyttar till orter där det finns mera liv och rörelse. Några informanter tycker att det i sig inte borde vara ett problem, utan det handlar om att den ganska låga viljan att återflytta när det är dags för att etablera sig som vuxen med familjebildning och hus. Arbetstillfällen, attraktiv boende, kollektivtrafik samt mötesplatser nämns som nyckelfrågor för att hålla ungdomarna kvar i hemkommunen.

Enligt enkätundersökningen samt i samtal med ungdomar och vuxna framkommer bristen på aktiviteter för ungdomar. Det efterfrågas som exempel ett kafé att samlas på istället för att träffas ute eller i hemmet. Det framgår även att ungdomar beskriver Laxå kommuns positiva sidor på ett liknande sätt som de vuxna informanterna. Man uppskattar lugnet, tryggheten och den sociala gemenskapen, att alla känner alla.

Ungdomar ger uttryck på att det är viktigt att ungdomars perspektiv tas hänsyn till i skolan men även i kommunens beslutsfattande. Många elever vill se att Laxå kommun är i framtiden "större, bättre, rikare och fräschare". En viktig fråga för framtiden handlar om att ta reda på vad det konkret kan betyda.

"Jag tror att utmaningen är att behålla ungdomar, att de har jobb och de trivs."

"Det behövs mera aktiviteter för barn, speciellt invandrarbarn är i behov av organiserade aktiviteter. Svenska ungdomar har sina epa-traktorer men invandrare har inte råd att ha sådana. Det skapar att det är mera vi-dem. (eller vid invandring)."

"Klart att det finns ungdomar som åker med musik på hög volym, men ungdomar är ungdomar."

"Ungdomar har svårt att få första lägenhet. Jag tycker att det är alldeles för nya hyror här sett till standarden. Tidigare var det lättare att komma in i arbetslivet. Kommunen skulle kunna satsa på lägenheter till ungdomar."

"Jag kanske inte här helt klok men jag älskar EPA-traktorer, det är bra att ungdomar har något att göra."

"Att vi tar hand om våra ungdomar är förutsättning för att de kan tänka sig att bo kvar."

För egen del är jag nöjd, ungdomarna tycker väl att det är en tråkig håla, det finns inte så mycket att göra."

"Ungdomar borde ha få och mötesplatser så att de har något annat för sig än EPA-traktorer."

De åker alldeles för hög hastighet och sent på kvällar. Det är svårt att sova."

"Att det inte finns något att göra är en generell inställning bland ungdomarna – inte bara i Laxå."

"Internet tar nuförtiden så mycket av ungdomars vardag. Tekniken har otrolig makt över barn och vuxna."

"Det är svårt att ta sig från en mindre ort som ungdom, man är väldigt beroende av sina föräldrar eller sedan behöver man ha en epa."

"Det är skönt att vara få [personer] här, du känner alla och är trygg när du går runt. Men det påverkar ibland, det är svårt att hitta vänner."

"Om man är i min ålder vill man bo i en ort med lite mera människor. Det är inte så stor urval att hitta kompisar."

"Jag tycker inte att det är någon stor katastrof - jag är nöjd med det som finns."

Sammanfattning och slutsatser

Över 200 vuxna kommuninvånare har kommit till tals i Laxå kommuns projekt Livskvalitet i landet Laxå. Samtalen har syftat till att ta reda på vad livskvaliteten består av enligt kommuninvånare själva i Laxå kommun och hur kommuninvånare ser på Laxå kommun i stort utifrån ett livskvalitet-perspektiv. Projektets deltagare (informanter) har även getts möjlighet att sätta ord på vad de ser som de viktigaste utmaningarna och utvecklingsområdena. I sammanställningen nedan beskrivs diskursens huvuddrag. De vanligast förekommande uppfattningarna får bli en ansats till en slags kollektiv beskrivning av livskvalitetens olika dimensioner i landet Laxå.

I materialet framgår att de sex viktigaste faktorerna för den upplevda livskvaliteten handlar om följande: närheten till naturen, lugnet och tryggheten, den sociala samhörigheten, de goda kommunikationerna, det lokala utbudet samt utbudet av arbetstillfällen.

Småstadslivet nära naturen

Många av ovannämnda kvalitéer går att sammanfatta som olika dimensioner av småstadslivet. *Närheten till naturen* nämns som den viktigaste faktorn för trivsel och välmående från informanter som representerar alla delar av kommunen. Majoriteten av kommuninvånarna har en självklar relation till naturen och särskilt sjöarna nämns som kommunens signum. Naturen är platsen för olika aktiviteter som innebär rekreation och aktiviteter även för barn. Många informanter uppger att närheten till naturen lockar mer än stadslivet. Enligt informanterna är naturen en resurs som det går att ta vara på i ännu högre utsträckning.

En annan fördel med att bo i Laxå kommun handlar om att det är *lugnt och tryggt*. Det berättas om att de flesta känner varandra och litar på varandra och att det sällan händer allvarliga tillbud. Laxå kommun ses även som en trygg uppväxtmiljö för barn, där föräldrar vågar låta barn cykla till skolan. De flesta litar på att om det skulle hända någonting skulle andra ställa upp och hjälpa. Tilliten är en av den upplevda trygghetens ingredienser och många lyfter till exempel fram goda grannar som viktiga för tryggheten. Ungdomar i kommunen uppger i mindre utsträckning att de kan lita på andra människor. Samtidigt håller de med om att en av Laxå kommuns fördelar är att alla känner alla. Det finns *en social samhörighet*, som för dem som har växt upp i kommunen handlar om att man levt nära varandra och har gemensamma erfarenheter. För många handlar den sociala gemenskapen om gångna tider, när kommunen blomstrade och det var mera liv och rörelse i kommunen. Det var mera naturligt förr att samlas när olika evenemang anordnades och föreningslivet var rikt. Den nutida gemenskapen är inte lika självklar. Man kan även ställa frågan om vilka som ingår i "vi" och hur det är att komma in i gemenskapen. Enligt många är *föreningslivet* det bästa sättet att träffa och lära känna andra. Det betyder att man behöver ta initiativ själv och visa att man vill vara med. En av föreningslivets många utmaningar handlar om individualismen som präglar mångas tänkande. Det yttrar sig i att det är svårare att rekrytera nya människor till olika uppdrag i föreningslivet och människor är mera benägna att betala för upplevelser istället för att engagera sig och vara med om att skapa dem. Samtidigt uppskattas *evenemang* och *mötesplatser* som föreningslivet kan bidra till, även om det för många är viktigt med mötesplatser med mera informell karaktär. Det är hemma hos varandra som de flesta träffas och umgås.

Villalivet är karakteristiskt för Laxå kommun och en generell uppfattning är att huspriserna i kommunen är förmånliga. Villalivet präglas av grillning, den sociala samvaron på uteplatsen och trädgårdssysslor som enligt många är kärnan av livskvaliteten. En del berättar om en socioekonomisk gräns som går mellan villatomter och lägenhetshus. De som bor i en hyresrätt kan inte på samma sätt ordna en studsmatta eller pool åt sina barn. Att det finns gemensamma grill-, lek- och mötesplatser ses därför som en viktig fråga. Möjlighet att få uppleva Laxå kommuns fördelar ska enligt många inte behöva bero på den ekonomiska levnadsstandarden.

Många kommuninvånare är nöjda med det relativt breda *lokala utbudet* av service och tjänster men å andra sidan pratas det till exempel mycket om avsaknaden av organiserade fritidsaktiviteter för barn och unga. För många blir konsekvensen av detta att man behöver åka till någon av grannkommunerna för att möjliggöra en meningsfull fritid för sina barn. Enligt många informanter skulle livskvaliteten påverkas positivt om det fanns ett badhus i Laxå. Man slår vakt om det befintliga utbudet av affärer, särskilt nämns detta av äldre informanter. Denna grupp beskriver att digitaliseringen har försämrat livsvillkoren i och med att något lokalt bankkontor inte längre finns kvar i kommunen. Den gemensamma uppfattningen är dock att det mesta som är en förutsättning för en bra vardag finns inom kommunens gränser.

Goda kommunikationer och drömmen om tillväxt

Laxå kommuns starkaste kort är enligt majoriteten av deltagarna, det goda läget vid E20, mitt emellan Göteborg och Stockholm, med drygt en halvtimmes bilfärd till Örebro. För många handlar *goda kommunikationer* om att man kan få det bästa av två världar: leva och bo på ett lugnt ställe nära naturen samtidigt som tåget eller bilen snabbt tar en till en större stad och utbudet där. Laxå kommuns läge vid E20 ses som en viktig del av kommunens attraktionskraft som kan möjliggöra tillväxt. Tillväxt stavas med flera arbetstillfällen vilket ses som en förutsättning för att locka människor att bo i kommunen och möjliggöra för de ungdomar som växer upp att stanna kvar. Drömmen om en större företagsetablering som skulle garantera jobb för många lever kvar, samtidigt som andra inte ser det som ett realistiskt scenario och betonar att småföretagandet kommer vara framtidens framgångsfaktor. För de flesta handlar ett gott liv om att man kan både arbeta och bo i samma kommun men en del betonar även de goda pendlingsmöjligheterna tack vare E20. Även utbrett distansarbete som följd av den pågående pandemin ses som ett fenomen som potentiellt kan bli till Laxå kommuns fördel i framtiden.

Reflektioner

Projektets grundfråga är enkel: vad innebär livskvalitet för människor som bor i Laxå kommun? Svaren på denna fråga är enligt informanterna att ett gott liv består av att man i Laxå kommun bor nära naturen, att det är lugnt och tryggt, att man kan uppleva social samhörighet, att man lätt tar sig dit man behöver tack vare goda kommunikationer och att det finns arbetstillfällen och ett brett utbud av olika service och tjänster i kommunen. Man kan fråga sig huruvida beskrivningen är unik just för Laxå kommun? Skulle man kommit fram till samma resultat om man hade ställt samma frågor i en kommun med liknande bakgrund när det gäller befolkning, historia och avstånd till en större stad? Svaret är förmodligen ja. Livskvalitet enligt deltagarna i projektet skiljer sig inte från definitionen av begreppet: livskvalitet är den upplevda känslan av att leva ett gott liv som påverkas av vissa faktorer där det råder konsensus om.

Därför borde en mer intressant fråga handla om på vilket sätt informanterna beskriver livskvalitetens olika aspekter. Vad berättas det till exempel om när det gäller den sociala samhörigheten i Laxå kommun? Vilka berättelser förknippas den med? Varför ser den sociala samhörigheten ut som den gör och går det på något sätt att påverka den? Saken blir ännu mer mångdimensionell när det finns olika perspektiv i frågor. I slutrapporten har ambitionen varit att förutom den gemensamma och mest förekommande uppfattningarna, även försöka spegla bredden av perspektiv som framkommer när informanterna ombeds reflektera. När så berättelserna och erfarenheterna som delats ska formuleras, görs det alltid medvetna och omedvetna val mellan olika perspektiv och vems åsikter som väger tyngst. I slutändan grundar sig sådana val i värderingar och tolkningsmönster. Samma gäller beskrivningar av nutida omständigheter och livskvalitetens olika aspekter i Laxå kommun. De präglas inte bara av geografisk plats eller andra omständigheter som inte går att påverka utan även av en rad av politiska beslut i gångna tider.

Starka och identitetsskapande berättelser

I samtalen med de vuxna informanterna kan det konstateras att det generellt sett finns ett stort antal förekommande berättelser och tolkningsmönster, ett slags "sanningar" som sällan ifrågasätts.

Berättelsernas viktigaste syfte handlar om att de skapar identitet och sammanhang. En gemenskap – ett "vi" växer fram i det gemensamma berättandet. Nackdelen med starka nostalgiska motiv i berättelserna är att de kan utgöra ett hinder för utveckling eller leda till det som flera informanter påpekar "att man fastnar i gamla hjulspår". I följande stycke beskrivs och analyseras några centrala teman i berättelserna.

Gyllene tider

Berättelserna om Laxå kommun har en stark historisk dimension. Det berättas om de blomstrande 60-70 talen då det fanns stora industrier med många anställda. Kommunen hade en stark gemenskap och ett rikt föreningsliv. Berättelserna om den de gyllene tiderna förr innefattar också hur de mindre orterna var betydligt mer levande då det fanns ett brett utbud av service och tjänster. För många av de äldre informanterna står de gångna gyllene tiderna för ett slags ideal som man gärna jämför de nutida omständigheterna med. Den starka historiska dimensionen gör sig påmind när många uppger att det bästa som skulle kunna hända för Laxå kommun vore ifall en större industrietablering kunde bli aktuell igen. Måhända drömmen att detta skulle möjliggöra ett återupplivande av "Laxås storhetstid"? Det är lätt att glömma bort att de faktorer som forna tiders Laxå var beroende av styrs av samma faktorer idag, men att marknaden för de varor och tjänster som tillverkas nu är global. Globaliseringens omvandlingstryck hör ihop med urbanisering, centralisering, specialisering och digitalisering. Detta pågår redan sedan länge och hur kommunen bemöter dessa faktorer kommer att avgöra den framtida utvecklingen av kommunen.

Kommunen har en låg utbildningsnivå samtidigt som Sveriges framtid som exportnation kommer att bli mer kunskapsintensiv. Den arbetskraft som alltmer efterfrågas är högutbildad och specialiserad. Här står kommunen och dess och näringsliv inför stora utmaningar när det handlar om arbetskraftsförsörjningen i framtiden. I stället för att ha gångna tiders storhet som målvision behöver man fråga sig vilka konsekvenser 2020-talets trender kommer att få för Laxå kommun i framtiden. Vilka möjligheter kommer digitaliseringen att ha för det framtida arbetslivet? Kan kommunen attrahera högutbildad arbetskraft som kan arbeta digitalt och på distans? Kan naturen och upplevelsenäringen utvecklas och kommer efterfrågan av den att ökas? Kort sagt, vilka är kommunens konkurrensfördelar idag och vilka bedöms vara det imorgon?

I Laxå får de allt serverat!

Ortsperspektiven syns tydligt i en annan berättelse. I all sin enkelhet handlar berättelsen om att centralorten utvecklas på bekostnad av de mindre orterna. Berättelsen bottenar i kommunsammanslagningen 1967 och den allmänna centraliseringstrenden har förstärkt känsloladdningen i berättelsen. I orterna beskrivs känslan av att ha blivit nedvärderade samtidigt som invånarna i centrala Laxå premieras och får allt serverat. Berättelsen handlar dock inte bara om avundsjuka utan innehåller en gnutta stolthet över att det i de mindre orterna finns en vana att lösa saker och ting själva genom samverkan i det lilla sammanhanget. En del av de föreningsaktiva ger uttryck för känslan av att vara ensam i uppdraget och kommunens stöd efterfrågas. Som ovan nämnts lever berättelsen starkare hos äldre personer som bott länge i de mindre orterna och bevittnat en utveckling där den kommunala servicen har lagts ner på orten. En informant uttryckte känslan av hopplöshet: "Det känns som det är nedmontering som pågår". Yngre eller nyinflyttade personer däremot identifierar sig inte lika starkt med den berättelsen.

En viktig fråga är vad berättelserna djupast står för? De verkar handla dels om upplevelsen om de mindre orternas mindre värde, dels en oro för att förlora förutsättningarna för den upplevda livskvaliteten. I alla fall är det ett uttryck för missnöje över en rad politiska beslut man menat varit olyckliga.

Då inställer sig frågan: på vilka sätt kan man hantera denna konfliktyta som i värsta fall leder till en cementering av befintlig "vi-de-tänkande"? Laxå kommun har påbörjat ett arbete att tillsammans med respektive orter ta fram ortutvecklingsplaner vilket många informanter lyfter fram som positivt. Utmaningen handlar om att kunna kommunicera vad ortutvecklingsarbete innebär, vilka som får delta i det arbetet och på vilket sätt man på ett övergripande plan tänker kring de mindre orterna i relation till centralorten Laxå.

Vi känner varandra!

Enligt en stor del av informanterna är Laxå kommuns styrka att människor känner varandra och tar hand om varandra. Vi-känslan finns framförallt i de mindre orterna/kommundelarna och i grannskapet. Gemenskapen utgörs av gamla skolkamrater, kollegor, föreningsbekanta eller släktingar. Nyinflyttade personer beskriver att man själv får vara aktiv och engagera sig i något sammanhang. Generellt konstaterar de inflyttade informanterna att människor i Laxå kommun är trevliga och snälla. Det finns däremot delade meningar i frågan om det finns en vi-känsla som är kommunövergripande.

Ett annat sätt att reflektera över vi-känslan handlar om att fråga: vilka får höra till i detta vi? Är t.ex. utrikesfödda personer inkluderade eller behöver man vara en etnisk svensk och född och uppvuxen i kommunen för att vara en del av vi? Det finns också olika sätt att se på integration bland informanterna. Många nämner mottagandet av invandrare som något som man är stolt över och efterfrågar fler tillfällen för utrikesfödda och svenskar att träffas och lära känna varandra. En mindre del av informanterna beskriver däremot en ökad otrygghetskänsla som är kopplad till de utrikesfödda som kommit till kommunen. Generellt finns det en inställning att integration är främst den offentliga verksamhetens angelägenhet. En mindre del av de utrikesfödda ger uttryck för att svenskar har en annan livsstil än de utrikesfödda och umgås i sina egen krets och att det kan vara svårt att bli bekant med svenskar. Flera utrikesfödda informanter som ser kommunens småskalighet som en fördel ifall man vill få svenska vänner. Det verkar som att det kan finnas ett större intresse hos utrikesfödda att ingå i vi än hos svenskarna att inkludera flera än gamla bekanta i den sociala gemenskapen.

Oavsett vilka som ingår i kommunens vi är de flesta överens om att vi-känslan borde stärkas på något sätt. Det behövs arenor för möten människor mellan inte minst för att bidra till att Laxå kommun framgent får vara ett ställe som beskrivs som lugnt och tryggt, mycket tack vare att människor i kommunen känner varandra och känner tillit för varandra.

Vi är en liten kommun!

Att Laxå kommun är liten ser informanterna som både för- och nackdel. Det positiva med småskaligheten handlar till exempel om att människor känner varandra, att det är tryggt och lugnt och att man känner politikerna och att beslutsvägarna upplevs som korta. Det som däremot enligt andra är litenhetens nackdel handlar om upplevelsen om kommunen har saknar ekonomiska resurser. Många berättar att det inte alls var särskilt länge sedan som Laxå titulerades inte bara som en småkommun, utan även en utfattig sådan.

En utmaning med litenheten är att man inte tar vara på de möjligheter som faktiskt finns i kommunen. Man blir hemmablind säger några informanter. Enligt en del finns i förhållande till kommunens storlek ett hyfsat brett utbud av restauranger och nöjesaktiviteter men kommuninvånarna är måhända inte alltid så benägna att utforska utbudet lokalt. Kanske handlar det om att "vi bor i en liten kommun – allt kan inte finnas" blir en ursäkt för att inte ta vara på goda idéer och utnyttja det som redan finns. Det är ju förstås en avvägning att när det kommer till satsningar. Det kan finnas ett mindre underlag potentiella kunder, men det kan också finnas en lojal kundkrets lokalt.

En annan berättelse handlar om fritidsutbudet i Laxå kommun och detta med att våga ta initiativ. Laxå kommun kan inte erbjuda ett brett utbud av fritidsaktiviteter för barn och unga. De unga och de nyanlända efterfrågar samtidigt platser saker att göra. Det lilla sammanhanget borde ju vara en fördel då man med hjälp av sociala medier skulle kunna samla och agera för att något ska komma till stånd? Men det krävs att några tar initiativet och driver på. Fingret sätts här på just detta som enligt många informanter verkar vara en av de "kulturella" utmaningarna. Det är alltför många som hellre kritiserar vid sidan om och som gör tröskeln högre för dem som har idéer.

Vi är en arbetarkommun!

En av de gemensamma berättelserna om Laxå kommun handlar om att det finns duktiga och yrkesskickliga arbetare. Att det finns arbetstillfällen i framtiden ses av majoriteten som en ödesfråga för kommunen. Det måste finnas arbetstillfällen för att behålla ungdomar och för att kommunen ska ha möjlighet till att växa. Enligt många är det viktigt att kunna både arbeta och bo i samma kommun. Det verkar innebära att arbetarnas barn också blir arbetare. För en del kan det måhända väga tyngre att kunna bo kvar i kommunen än att fundera kring vilket yrke man egentligen skulle vilja ägna sig åt.

Något som man ogärna pratar handlar om att utbildningsnivån i Laxå kommun är relativt låg i jämförelse. Det tycks finnas ett slags inställning gällande skola och utbildning: att enda de som har "läshuvud" bör sikta på högskolestudier, de andra kan få det bra ändå så länge det finns jobbtillfällen i kommunen. Att investera i eftergymnasial utbildning betyder oftast även valet att lämna hembygden för att etablera sig någon annanstans. Många gånger innebär det samtidigt att man gör en klassresa. Man tar farväl av det som man kanske uppskattar mest: det sociala nätverket, familjen och släkten. Att välja eftergymnasial utbildning tycks betyda att man väljer bort Laxå kommun fast det den berättelsen kan ifrågasättas. Många, oftast kvinnor, läser akademiska utbildningar t.ex. inom pedagogik och vårdvetenskap på distans, eller på en högskola inom pendlingsavstånd. Distansstudier möjliggör en framtid i hemkommunen och flera har efter akademisk examen fått arbete i hemkommunen som motsvarar deras utbildning.

Det kan vara värt reflektera över är om barnen som växer upp i kommunen har möjlighet att utforska olika alternativ för framtida utbildning och yrkesval? Finns det en tillräckligt uppmuntrande kultur som låter barn och ungdomar hitta sin egen väg? På vilket sätt borde man prata om utbildning så att det upplevs som en möjlighet som är tillgänglig för vem som helst – med eller utan läshuvud?

En del informanter värjer sig mot beteckningen arbetarkommun. En annan benämning på kommunen skulle kunna vara småföretagarkommun. Laxå kommun har faktiskt fler småföretag än genomsnittet i Sverige. De duktiga lokala entreprenörerna känner många stolthet över och flera informanter uttrycker tanken att i framtidens Laxå kommun skulle präglas mer av småföretagande som samverkar nära med varandra och andra aktörer inom kommunen. På vilket sätt skulle man kunna inspirera även barn och ungdomar att fundera mer kring eget framtida entreprenörskap?

"Kommunen borde..."

Småskaligheten inbjuder till ökad delaktighet för kommuninvånarna. Detta är en annan berättelse som kommer fram. Beslutsvägarna i kommunen upplevs som korta och politiker och tjänstepersoner är lättillgängliga. Det framkommer att delaktigheten bottenar i en diskussion om kommunpolitikens innehåll i Laxå kommun. Samtalen sker där människor träffar varandra, på torget eller på sociala medier. Åsikter om aktuella beslut eller nya förslag uttrycks många gånger: "Kommunen borde[...]" För andra handlar samtalet endast om att samtala och diskutera för diskussionens egen skull. Andra diskussioner är mer laddade och polariserande, särskilt på sociala medier. Många förmedlar dock gärna sina åsikter, idéer och önskemål till kommunens representanter eller som medborgarförslag. Samtidigt verkar tröskeln för att konkret agera för sin sak högre. När det kommer till att engagera sig politiskt berättar många informanter att det inte är någonting som man är tillräckligt intresserad av. Man brinner för sin "egen fråga".

I samtalet uttrycks det ofta en frustration över att kommunens processer tar så lång tid. Denna frustration kan ses som tecken på att man inte vet hur till exempel beslutsprocesser går till eller vilken typ av frågor en kommun kan påverka eller ha ansvar för. Samtidigt efterfrågas bättre och tydligare dialog/återkoppling från kommunen, särskilt när kommuninvånare har framfört frågor eller medborgarförslag.

Det är många som tar upp det positiva initiativet "ortsmöten" där invånare lokalt har möjlighet att ställa sina frågor och komma med förslag till kommunledningen direkt. Även kommunens närvaro på sociala medier ses positivt och efterfrågas mer. Samtidigt ger andra uttryck om att "de i kommunhuset vet ingenting om det riktiga livet".

Det finns några frågor att reflektera över: på vilket sätt kan man fånga upp diskussion och intresset för kommunpolitik? På vilket sätt behöver man kommunicera för att ge intryck för att vara närmare kommuninvånare?

Det har vänt för Laxå kommun!

Detta är en av de mest framträdande berättelserna. En stor andel av informanterna som lyfter fram den positiva förändringen i kommunen som lett till att det finns mer liv och rörelse och ett större utbud i kommunen och att människor pratar mer om det positiva. Flera informanter lyfter fram att den positiva spiralen behöver förstärkas så att det blir flera som upptäcker möjligheterna som Laxå kommun har att erbjuda. En utmaning som nämns handlar om "de andra". Dessa är människor i kommunen som är hemmablinda, gnäller och tar saker för givet. Utmaningen för kommunen handlar om på ett mer effektivt sätt lyfta fram kommunens positiva sidor. Att det faktiskt finns mycket att vara glad och stolt över.

I samtal med personer som uttrycker ett starkt engagemang för att utveckla Laxå kommun återkommer vikten av att man måste se möjligheterna betydelsen av goda nätverk och gott samarbete mellan olika aktörer.

Även om det är många som påpekar den positiva vändningen är det andra som uttrycker oro för att den positiva utvecklingen inte kommer vara bestående. Polariseringen och det hårda samtalsklimatet, särskilt på sociala medier, ses som faktorer som riskerar skapa bristande engagemang, att färre engagerar sig och kommunen utvecklas åt motsatt håll.

För att säkerställa den positiva utvecklingen föreslås gemensamma visioner som många kan känna sig delaktiga i. Det är de politiska partiernas uppgift att skapa visioner och skaffa stöd för dem samtidigt som den stora visionen och den generella färdplanen för vidareutveckling inte får vara beroende av vilken politisk majoritet som styr kommunen. Ju flera deltagare i visionsarbetet desto fler möjligheter att förverkliga visionen. Den centrala frågan är vad vi vill tillsammans vill för en bättre framtid för Laxå kommun.

Metodkritik

Projektets syfte har varit att med hjälp av s.k. semistrukturerad temaintervju som metod, skapa en uppfattning kring vad begrepp som "livskvalitet" och det "goda livet" består enligt de som deltagit i projektet. Intervjun har bestått av öppna och breda frågor som har utgjort grunden för samtalen. Ett antal kortare och mera spontana samtal har också i någon mån kompletterat bilden. Samtalens syfte har handlat om att samla information samtidigt som själva samtalet i sig kan tänkas ha ett egenvärde.

En av projektets mål har varit att förmedla till kommuninvånarna i stort att deras tankar, erfarenheter och idéer är av värde och att man får tala till punkt i lugn och ro och i dialogform. Återkopplingen från deltagarna har varit positiv. Man har uppskattat att det har funnits utrymme i ett forum där man blir lyssnad till.

Projektets ambition har varit att ge kommuninvånarna möjlighet att "måla en större bild" av Laxå kommun. Det uppfattas nog helt naturligt att den organiserade politiken och tjänstepersonerna i kommunen har tolkningsföreträde. Samtal på "metanivå" innebär att personen inte bara berättar hur hen själv resonerar kring en fråga utan försöker sätta ord på vad som generellt tycks och tänks i frågan i övrigt. Ett bra exempel handlar om när samtalen om skola och utbildning tas upp med informanterna. Då framkommer till exempel en berättelse "att andra" nog förväntar sig att skolan tar hand om barnuppfostran samtidigt som informanterna själv menar sig inte tänka så. Samtidigt som metabeskrivningar ger viss information, så blir förblir ändå sådan beskrivningar oskarpa.

En viss kritik har framförts mot projektet. Projektets positiva underton har till exempel varit objekt för kritik, bland annat ledande frågor såsom "vad uppskattar du mest med att bo i landet Laxå" eller "vad består det goda livet av enligt dig?". Syftet med dessa lätt värderande inledningar har handlat om att skapa en dynamik i samtalen. Men rätt så snart har informanterna ombetts att identifiera problemområden och önskvärd utveckling relaterad till det sistnämnda. Projektet har även setts som den politiska majoritetens försök att indirekt främja sin politik vilket några kommuninvånare har angett som orsak för att tacka nej till att delta i projektet. Detta har besvarats med att en viktig betoning i projektet har handlat om att alla är välkomna att delta oavsett ålder, boendeort, yrke eller politisk hemhörighet och att projektet i stor omfattning genomförts genom att projektledaren har slumpmässigt ringt upp personer i Laxå kommun.

Rekryteringen har också skett på ett öppet och tillgängligt sätt och många samtal har skett på offentliga platser i olika delar av kommunen. Samtidigt är det ett faktum att många av dem som antingen själv uttrycker sitt intresse för att delta i projektet eller de som har blivit tillfrågade av projektledaren på något sätt är aktiva och är eller har varit engagerade i t.ex. föreningssammanhang. Många av deltagarna är medlemmar i en eller flera föreningar eller i ett politiskt parti eller på annat sätt engagerade i samhällsfrågor eller ortsutvecklingsfrågor. Därför kvarstår dock en fråga om i vilken mån informanternas åsikter och tankar djupast sett är representativa sett i förhållande till dem som inte är föreningsaktiva i Laxå kommun. Denna fråga behöver var och en som läser och diskuterar rapportens resultat ha med sig i sin egen analys.

Postgatan 2-4

695 80 Laxå

0584-47 31 00

kommun@laxa.se